

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra studií občanské společnosti

Diplomová práce

Bc. Kateřina Zavadová

Dobrovolnictví seniorů v mezigeneračních programech

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Pospíšilová, PhD.

Praha 2020

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval/a samostatně a s použitím pramenů a literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyužil/a k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

Poděkování

Tímto bych chtěla moc poděkovat vedoucí práce PhDr. Tereze Pospíšilové, PhD. za její cenné rady, ochotu a odbornou pomoc při vedení mé práce. Poděkování také patří pracovníkům z vybraných organizací a institucí, které se zúčastnili výzkumu. V neposlední řadě patří velké poděkování mojí rodině a partnerovi za velkou podporu během studia.

Abstrakt

Diplomové práci se zabývám dobrovolnictví seniorů v mezigeneračních programech. V práci se věnuji fenoménu dobrovolnictví jakožto přínosné občanské aktivitě, spolu s fenoménem stále rostoucí postproduktivní skupině našeho obyvatelstva, seniorům. Tyto dva fenomény ve své práci propojuji a dávám je do interakce s mezigenerační tematikou.

Cílem výzkumné části je zmapovat možnosti dobrovolnického zapojení seniorů v mezigeneračních programech v České republice, kde dobrovolníci seniori vystupují v roli poskytovatele služby mladší generaci. Zaměřím se na různé programy, ve kterých skrze různé aktivity dochází k přímé interakci nejstarší a nejmladší generace. Konkrétními podcílí je pak zjistit, jak probíhá oslovování seniorů dobrovolníků těchto mezigeneračních programů z pohledu koordinátorů programů a objasnit příčiny malého počtu zapojených seniorů dobrovolníků v těchto programech.

Abstract

The diploma thesis deals with volunteering of seniors in intergenerational programs. In my work I deal with the phenomenon of volunteering as a beneficial civic activity, together with the phenomenon of an ever-growing post-productive group of our population, the elderly. I connect these two phenomena in my work and put them into interaction with intergenerational issues.

The aim of the research part is to map the possibilities of volunteer involvement of seniors in intergenerational programs in the Czech Republic, where senior volunteers act as service providers to the younger generation. I focus on various programs in which the oldest and youngest generation interact directly through various activities. The specific objectives are to find out how senior volunteers are addressed in these intergenerational programs from the perspective of program coordinators and to clarify the causes of the small number of senior volunteers involved in these programs.

Klíčová slova: dobrovolnictví, dobrovolnictví seniorů, mezigenerační programy, senior, mezigenerační sblížení, dobrovolník

Obsah

Úvod	7
Dobrovolnictví jako přínosná občanská aktivita	8
<i>1.2 Definice a teoretické vymezení dobrovolnictví</i>	10
<i>1.3 Klasifikace dobrovolnictví</i>	13
<i>1.4 Dobrovolnictví v České republice</i>	15
<i>1.5 Dobrovolnictví jako forma aktivního stárnutí</i>	17
Dobrovolnictví seniorů	18
<i>2.1 Přechod z pracovního procesu do důchodu</i>	19
<i>2.2 Dobrovolnictví jako aktivita podporující pozitivní stárnutí</i>	21
<i>2.3 Dobrovolník</i>	25
<i>2.4 Senior dobrovolník</i>	26
<i>2.5 Oblast působení seniorů-dobrovolníků</i>	28
<i>2.6 Faktory ovlivňující dobrovolnictví seniorů</i>	30
<i>2.7 Motivace seniorů stát se dobrovolníkem</i>	36
<i>2.8 Nábor dobrovolníků</i>	39
<i>2.9 Současný stav seniorů dobrovolníků v České republice</i>	41
Mezigenerační programy	41
<i>3.1 Charakteristika mezigeneračních programů</i>	44
<i>3.2 Přínosy mezigeneračních programů</i>	44
<i>3.3 Typologie a dělení mezigeneračních programů</i>	45
<i>3.4 Mezigenerační programy v ČR</i>	48
4. Metodologie	50
<i>4.1 Cíl práce</i>	50

4.2	<i>Výzkumné otázky</i>	50
4.3	<i>Výzkumný design</i>	51
4.4	<i>Metoda sběru dat</i>	51
4.5	<i>Populace mezigeneračních programů a výběr vzorku</i>	53
4.6	<i>Analýza dat</i>	54
4.7	<i>Kvalita výzkumu</i>	55
4.8	<i>Limity výzkumu</i>	55
4.9	<i>Etické otázky</i>	56
5.	<i>První fáze výzkumu</i>	56
5.1	<i>Interpretace výsledků vyhledávání nabídky mezigeneračních programů v ČR</i>	69
5.2	<i>Průběh druhé fáze výzkumu</i>	71
5.3	<i>Analýza rozhovorů</i>	73
5.4	<i>Vybrané organizace a jejich dobrovolnické programy</i>	73
5.4.1	<i>Představení hlavních kategorií vztahujících se k výzkumným otázkám</i>	77
5.4.2	<i>Charakteristika dobrovolníka seniora v mezigeneračních programech.....</i>	77
5.4.3	<i>Způsob oslovování/ oslovování dobrovolníků</i>	80
5.4.4	<i>Kritéria, která mají vliv na získávání nových dobrovolníků</i>	82
5.4.5	<i>Bariéry, které mají vliv na získávání nových dobrovolníků.....</i>	83
5.5	<i>Interpretace výsledků se zřetelem k stanoveným výzkumným otázkám</i>	85
6.	ZÁVĚR	88
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	91

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala téma dobrovolnictví se zaměřením na seniory a dobrovolnické mezigenerační programy. Toto téma mi je osobně velmi blízké. Již několik let se dobrovolnictví sama věnuji prostřednictvím různých organizací, které poskytují pomoc seniorům. K volbě tématu mě také inspirovali moji prarodiče, kteří jsou i ve svých letech velice aktivní a s radostí pomáhají všude možně, kde je jejich pomoc vítaná. Sami se dobrovolnické činnosti věnují dlouhá léta a jsou pro mě velikou inspirací, a tak volba tématu zabývající se dobrovolnictvím seniorům pro mě byla velmi přirozená.

Ve své diplomové práci se věnuji fenoménu dobrovolnictví jakožto přínosné občanské aktivitě, skrze níž člověk nejen dává druhým, ale zároveň sám získává, spolu s fenoménem stále rostoucí postproduktivní skupině našeho obyvatelstva – seniorům. Ačkoliv se na první pohled můžou tato témata zdát zcela rozdílná, ve své práci tato dvě témata propojuji a dávám je do interakce s mezigenerační tematikou.

Senioři jsou ve spojitosti s dobrovolnictvím většinou prezentováni jako ti, kterým je dobrovolníky pomáháno. Převážná většina dobrovolnických organizací hledá dobrovolníky pro pomoc ohroženým a znevýhodněným osobám, do kterých senioři patří.

Senioři však mohou být nejen příjemci dobrovolnické pomoci, ale také se mohou sami stát jimi - dobrovolníky. Tomu se však děje v menší míře, jak ukazují výsledky výzkumného šetření od Friče a Pospíšilové¹.

V různých zemích EU je jakýmsi nepsaným pravidlem, že senior v době, kdy se rozhoduje odejít do důchodu, si zároveň hledá organizaci, kde bude působit jako dobrovolník. Tím pádem se bude cítit užitečným a zároveň nezůstane bez sociálních kontaktů.²

V České republice aktivních seniorů se zájmem o dobrovolnictví rok od roku přibývá. Senioři nechtějí pouze sedět doma, ale chtějí se aktivně a smysluplně zapojovat do dění ve

¹ FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010, s. 76-78. ISBN 978-80-903696-8-9.

² BOČKOVÁ, Lenka, Šárka HASTRMANOVÁ a Egle HAVRDOVÁ. *50 aktivně: fakta, inspirace a rady do druhé poloviny života*. [Praha]: Respekt institut, 2011, s. 148-150. ISBN 978-80-904153-2-4.

společnosti a svůj čas, energii a životní elán využít ve prospěch jiné osoby, organizace či společnosti.

V kontextu seniorského dobrovolnictví je důležité si uvědomit, že senioři mají zkušenosti, znalosti a dovednosti, které mohou nabídnout mladším generacím, místním komunitám a společnosti. Starší generace hraje nezastupitelnou roli při předávání často jedinečných zkušeností, hodnot a tradic. Tento potenciál, který v sobě staří lidé mají, je však stále nepříliš využíván.

Dobrovolnictví seniorů v rámci mezigeneračních programů je možným východiskem pro zkombinování aktivního trávení volného času seniorů s možností využití potenciálu seniorů ve prospěch jiným generacím a zároveň příležitost pro seniora prožít zajímavější a smysluplnější život.

V teoretické části diplomové práce se tedy pokusím vymezit pojmy, definice a teoretická východiska spojená s dobrovolnictvím, dobrovolnictvím seniorů a mezigeneračními programy.

V praktické části práce se pokusím zmapovat nabídku mezigeneračních programů, kde je možné využít potenciál dobrovolníků seniorů, a ve druhé části se zaměřím na zkoumání způsobu oslovování seniorů do těchto dobrovolnických programů.

Cílem mojí diplomové práce je tedy:

- 1) Zmapovat a popsat možnosti dobrovolnického zapojení seniorů dobrovolníků v mezigeneračních programech v České republice.
- 2) Popsat a porozumět procesu získávání seniorů jako dobrovolníků do těchto programů z pohledu koordinátorek programů.

Prostřednictvím této práce bych ráda přispěla k většímu povědomí o možnostech spolupráce mezi dobrovolníky seniory a mezigeneračními programy.

1.1 Dobrovolnictví jako přínosná občanská aktivita

V rámci všeobecné deklaráce o dobrovolnictví z roku 2001 je možné dobrovolnictví definovat jako základní stavební prvek občanské společnosti, který plní nejušlechtilejší aspirace lidstva. Těmi jsou nároky a naděje na mír, svobodu, příležitosti, na bezpečí a

spravedlnost pro všechny.³ Dobrovolnictví je řadou autorů popisováno jako občanská ctnost a cesta, která vede k aktivní participaci občanů na utváření společnosti. Stejně tak dobrovolník je často popisován jako nositel změny ve společnosti. Díky dobrovolnictví se otevírají nové možnosti řešení problémů veřejného života. Dobrovolnictví přispívá k sociální soudržnosti, solidaritě a porozumění napříč společenskými vrstvami.

V současné době má dobrovolnictví již upevněný význam. Přínos dobrovolnictví je spatřován ve zdokonalování sociálního státu, protože pomáhá odstraňovat jeho nedostatky tam, kde stát ani trh nemohou pomoci.

Dobrovolnictví není pouze oporou, ale přímo způsobem, jakým se formuje, vytváří demokratická společnost.

*„Dobrovolnictví to není jen nějaké děláni dobrých skutků, charita nebo vybírání peněz a jejich rozdávání dalším, to je i přímý nácvik pro aktivní občanství.“*⁴

Dobrovolnictví hraje také důležitou roli v kultivaci společenských norem a postojů, zvyšuje občanskou i politickou angažovanost a produkuje sociální kapitál společnosti. Dobrovolnictví díky svým pozitivním hodnotám pomáhá snižovat antisociální chování.⁵

Hlavní přínos dobrovolnictví pro společnost je však spatřován v posílení sociální soudržnosti ve společnosti. Prostřednictvím dobrovolnických aktivit se v první řadě otevírá prostor pro sociální začlenění těch skupin osob, které jsou tímto jevem ohroženy vzhledem k jejich marginálnímu postavení ve společnosti způsobeným například nezaměstnaností a v druhé řadě se jedná o osoby výdělečně činné, u nichž jde především o smysluplné využití volného času. Tím, že dobrovolnictví usiluje o předcházení sociálnímu vyloučení, přispívá ke stabilitě společnosti. Bez stabilního zázemí by totiž společnost nemohla řádně fungovat. Svůj význam má i v oblasti zaměstnanosti, protože pomáhá osobám, které hledají zaměstnání. Taková pomoc spočívá v získání pracovních možností a kontaktů, dále v utváření pracovních

³ *Národní informační centrum pro mládež* [online]. [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/vseobecna-deklarace-o-dobrovolnictvi>

⁴ ŠIKLOVÁ, Jiřina. Dobrovolnictví – opora občanské společnosti. In: *Sborník konference Dobrovolnictví*. Kroměříž, 2011, s. 19-22.

⁵ MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-462-7.

návyků, s čímž souvisí i rozvoj dovedností. Podstatný význam dobrovolnictví je i v tom, že posiluje sebevědomí člověka.⁶

Význam dobrovolnictví ale nespočívá pouze v sociálním začleňování jedinců do společnosti, ale mimo jiné také v posilování občanské angažovanosti. Zapojují se tak do tvorby a rozvoje prostředí, ve kterém žijí. To znamená, že se participují na identifikaci a řešení problémů, které se jejich komunity dotýkají. Dle Všeobecné deklarace o dobrovolnictví umožňuje:⁷

- zachovávat a upevňovat lidské hodnoty jako společenskost a zájem o druhé, nebo služba jiným lidem,
- aby mohl člověk uplatňovat svá práva a odpovědnost jako příslušník určité komunity a aby se zrovna tak mohl po celý život učit, růst a realizovat celý svůj lidský potenciál,
- vzájemné spojení i přes různé rozdíly, proto abychom mohli žít ve zdravých, udržitelných komunitách, abychom mohli společně usilovat o nalezení nových řešení pro společné úkoly, a společně jsme mohli utvářet náš kolektivní osud.

Dobrovolnictví vytváří lidský a sociální kapitál. Vede k integraci a zaměstnanosti a je zásadním faktorem pro posílení sociální soudržnosti. Dobrovolnictví především pomáhá uskutečňovat základní hodnoty spravedlnosti, solidarity, začleňování a občanství, na kterých Evropa stojí.⁸

1.2 Definice a teoretické vymezení dobrovolnictví

⁶ CINTULOVÁ, Lucia. Dobrovolnictvo jako nástroj na komunitný rozvoj a sebarozvoj. In: Dobrovolnictví v české společnosti – současnost a perspektivy [online]. Kroměříž, 2010. s 83-86. [cit. 2020-06-05]. Dostupné z: <http://www.unesco-kromeriz.cz/documents/publikace/25/dobrovolnictvi-v-ceskespolecnosti-soucasnost-a-perspektivy-24-a-25-kvetna-2010.pdf>

⁷ Tamtéž.

⁸ Zpráva o občanství EU za rok 2010 – Odstranit překážky pro výkon práv občanů EU – KOM(2010) 603 v konečném znění ze dne 27. října 2010. In: *SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ*. Brusel, 2011.

Neexistuje jednotná definice dobrovolnictví. Pod tímto pojmem se skrývá široké spektrum činností a aktivit. V odborné literatuře a mezi experty se setkáváme s různými definicemi dobrovolnictví a některé z nich v této kapitole níže představím.

Různé zahraniční studie dokazují, že hranice mezi tím, co v různých částech světa i oborech je a není vnímáno jako dobrovolnictví, není pevně daná. V každé zemi existují ohledně dobrovolnictví jiné představy, definice a tradice. Dobrovolnictví bylo Radou EU v roce 2009 definováno jako jakákoli forma dobrovolné činnosti, na formální či neformální úrovni. Dobrovolníci jednají ze své svobodné vůle, na základě vlastní volby a motivace a neusilují o hmotný zisk. Dobrovolnictví je projevem solidarity a pro jednotlivce i sdružení je příležitostí, jak rozeznávat a řešit lidské, sociální a environmentální potřeby a problémy. Tato činnost se často provádí v rámci neziskové organizace nebo občanské iniciativy.⁹

Zákon od dobrovolnictví definuje dobrovolnickou službu jako činnost, kterou dobrovolník poskytuje jako:¹⁰

- 1) Pomoc nezaměstnaným osobám, sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, drogově závislým a lidem trpícím domácím násilím, rodinám, dětem, mládeži, kterou vykonávají dobrovolníci, a to bez nároku na odměnu.
- 2) Pomoc v případě přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrof, pomoc při ochraně a zlepšování životního prostředí, nebo ve snaze zachovat kulturní dědictví, nebo při organizaci kulturních nebo sbírkových charitativních akcí.
- 3) Pomoc během různých rozvojových operací, projektů a programů v rámci mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

Tošner a Sozanská definují dobrovolnictví následovně: „Dobrovolnictví není oběť, ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacem v mezilidských vztazích.“¹¹

⁹ Rozhodnutí Rady č. 37/2010/ES ze dne 27. listopadu 2009 o Evropském roku dobrovolných činností na podporu aktivního občanství (2011), Úř. věst. L 17, 22.1.2010, s. 43–49

¹⁰ Zákon č. 198/2002 Sb., § 2,3

¹¹ TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006, s. 38. ISBN 80-736-7178-6.

Dobrovolnickou činnost definují také Frič a Vávra: „Za dobrovolnickou činnost lze považovat organizovanou i neorganizovanou pomoc jiným lidem mimo rodinu, vykonávanou ze svobodné vůle a bez nároku na odměnu.“¹²

Mezinárodní organizace OSN zase definuje dobrovolnickou práci jako: „Neplacená, nepovinná práce, což je čas, který jednotlivci bez nároku na plat věnují aktivitám vykonávaným pro lidi mimo jejich vlastní domácnost, a to buď prostřednictvím organizace anebo přímo.“¹³

Cnaan a kol. ve své studii zmiňují tuto definici dobrovolnictví: „Dobrovolnictví je dobrovolným darováním času a talentu za účelem poskytnutí služeb a splnění úkolů bez očekávání finanční odměny. Dobrovolnictví zahrnuje přímou účast občanů na poskytování služeb, účast v občanských iniciativách, advokačních skupinách, účast na řízení soukromých i státních organizací, ve svépomocných organizacích a také širokou škálu neformálních služeb.“¹⁴

To, co má většina definic dobrovolnictví společného, jsou následující 3 znaky:¹⁵

- 1) je dobrovolné, tj. nepovinné s možností volby
- 2) je neplacené (bez nároku na honorář)
- 3) je prováděno ve prospěch cizích druhých (vyjma rodiny).

Některé z definic vylučují z pojmu dobrovolnictví aktivity v rámci rodiny. Pomoc příbuzným a nejbližším známým ve značné části odborné literatury nebývá pojímána jako dobrovolnictví, ale spíše jako aktivita v rámci příbuzenských vazeb.¹⁶

¹² FRIČ, Pavol a Martin VÁVRA. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: Agnes, 2012, s. 27-28. ISBN 978-80-903696-9-6.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ CNNAN, Ram A., Femida HANDY a Margaret WADSWORTH. Defining Who is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* [online]. 1996, **25**(3), 364–383 [cit. 2020-07-30]. DOI: 10.1177/0899764096253006. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0899764096253006>

¹⁵ TRUTNOVSKÁ, Romana. *Fungování dobrovolnictví v ČR – současné trendy a dobrovolnické programy*. 1. Fórum sociální práce, 2016, s.69.

¹⁶ DEKKER, Paul a Loek HALMAN. *The values of volunteering: cross-cultural perspectives*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003. ISBN 978-030- 6478-543.

Jak bylo zmíněno výše, termín dobrovolnictví vymezují různí autoři z odlišných perspektiv, přičemž primární definici je možné nalézt ve Všeobecné deklaraci o dobrovolnictví z roku 2001, která jej chápe jako základní stavební prvek občanské společnosti, jenž uskutečňuje nejvzácnější aspirace lidstva jako je touha po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a také spravedlnosti pro všechny.¹⁷

1.3 Klasifikace dobrovolnictví

Pro komplexní porozumění dobrovolnictví je velmi důležité zmínit jeho členění. Rozdílné přístupy k dobrovolnictví jsou důsledkem různých typů, forem a oblastí působení dobrovolnické činnosti.

Na dobrovolnictví je možné se dívat z hlediska historického vývoje, z hlediska organizovanosti dobrovolnické činnosti, z hlediska časového vymezení a z hlediska role dobrovolnictví v organizaci.¹⁸

Z hlediska historického vývoje je možné dobrovolnictví rozlišit na dva typy, a to na evropský model dobrovolnictví, což je komunitní model, který je založen na tom, že se dobrovolníci spontánně setkávají ve svém přirozeném prostředí (komunitě) na základě svých společných zájmů, např. sportovní, dětské či církevní organizace. Druhým typem je americký model dobrovolnictví. To je manažerský model, v rámci kterého s dobrovolníky pracují profesionálně vedená dobrovolnická centra, která propojují zájemce o dobrovolnictví s organizacemi.¹⁹

V rámci České republiky se můžeme setkat jak s evropským, tak americkým modelem dobrovolnictví. Evropský model převládá tam, kde jsou dobré mezilidské vztahy, a s americkým modelem se můžeme převážně setkat ve větších městech, kde je potřeba propojovat potřeby dobrovolné pomoci s nabídkou od občanů.²⁰

¹⁷ *Národní informační centrum pro mládež* [online]. [cit. 2020-07-30]. Dostupné z:

<http://www.nicm.cz/vseobecna-deklarace-o-dobrovolnictvi>

¹⁸ *Svět dobrovolnictví: kde začít a kam dál*. 1. Praha: Vydal KOUS Vysočina, 2016, s.7-11. Dostupné také z:

<https://www.kous.cz/images/dokumenty/svet-dobrovolnictvi.pdf>

¹⁹ Tamtéž

²⁰ TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002, s. 38-40. ISBN 80-717-8514-8.

Z hlediska organizovanosti je podle Tošnera možné rozlišit dobrovolnickou činnost na tři druhy, a to na:²¹

1) Dobrovolnou občanskou výpomoc

Lidé, kteří pomáhají touto formou, činí zcela samozřejmě spontánně a bez nároku na odměnu. Tato forma dobrovolnictví je běžná v rámci širší rodiny a sousedských vztahů, kdy se lidé necítí jako dobrovolníci a jejich činnost nepovažují za dobrovolnickou, ale za činnost, která je samozřejmá.

2) Dobrovolnictví jako projev občanské angažovanosti

V rámci této formy je možné dobrovolnictví rozdělit ještě na dobrovolnictví vzájemně prospěšné a veřejně prospěšné. Dobrovolnictví vzájemně prospěšné představuje činnost, která je vykonávána členy klubů, sdružení, spolků a komunit za účelem realizace vlastních cílů. Dobrovolnictví veřejně prospěšné je dobrovolná činnost, která vychází z ochoty a svobodného rozhodnutí občana pomáhat ve prospěch druhých lidí nebo ve prospěch společnosti. Oproti dobrovolnictví vzájemně prospěšnému se dobrovolnictví veřejně prospěšné liší tím, že zde není podmínka příslušnosti k určité organizaci, ale impulsem je zde potřeba být užitečný svému okolí.²²

3) Dobrovolná služba

Dobrovolná služba je dobrovolná dlouhodobá činnost, která je vykonávána na základě písemné smlouvy. Obvykle je tato činnost vykonávána v zahraničí.

Sociální psycholog Louis Penner ve své definici dobrovolnictví vylučuje práci pro rodinu a blízké přátele, mimo to však ponechává vymezení v celkem obecné rovině. Dobrovolnictví popisuje jako „dlouhodobé, naplánované, prosociální jednání ve prospěch ostatních, které probíhá v rámci organizace.“²³

Právě podmínka činnosti prostřednictvím organizace souvisí s dělením dobrovolnictví na formální a neformální. Do neformálního dobrovolnictví lze zahrnout individuálně konanou

²¹ Tamtéž.

²² TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002, s. 38-40. ISBN 80-717-8514-8.

²³ PENNER, Louis A. Dispositional and Organizational Influences on Sustained Volunteerism: An Interactionist Perspective. *Journal of Social Issues*. 2002, 58(3), 447- 467.

pomoc ostatním lidem (mimo rodinu a blízké známé). V rámci této formy dobrovolnictví dominují aktivity sousedské výpomoci. Neformální dobrovolnictví je součástí jakékoli společnosti již od prvopočátku její existence. Neformální dobrovolníci se za dobrovolníky ani nepovažují, protože v životě se jimi občas stane každý.²⁴

Formální dobrovolnictví se pak uskutečňuje právě skrze organizaci. Formální dobrovolníci jsou oproti neformálním dobrovolníkům zapojeni do konkrétní organizace a jejich činnost je prováděna na základě určité dohody. Tato forma dobrovolnictví je v ČR částečně právně upravena zákonem č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě ve znění pozdějších předpisů. Zákon vymezuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu realizovanou a akreditovanou dle tohoto zákona. Dobrovolníci slouží na základě dobrovolnické smlouvy s dobrovolnickým centrem (nebo jinou akreditovanou organizací).²⁵

Dobrovolnictví lze také dělit z hlediska časového rámce. Je možné rozlišit jednorázové příležitostné dobrovolnictví, pravidelné krátkodobé (do tří měsíců) a pravidelné dlouhodobé (nad tři měsíce).²⁶

Další možné členění je možné rozlišit z hlediska role, kterou dobrovolník hraje v organizaci. 1) Na dobrovolnicích je přímo závislý chod organizace. 2) Dobrovolníci vykonávají činnost spolu s profesionálními zaměstnanci. 3) Činnost dobrovolníků není pro vlastní chod organizace nepostradatelná.²⁷

1.4 Dobrovolnictví v České republice

²⁴ HRUŠKA, Lubor, Andrea HRUŠKOVÁ, Jiří TOŠNER, Miroslav PILÁT a kol. Analýza o stavu dobrovolnictví v zahraničí a ČR [online]. Ostrava: ACCENDO. 2018. s.29-30. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/01-rozvoj-dobrovolnictvi-v-cr-analyza-pdf.aspx>.

²⁵ FRÍČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století. Praha: Hestia, 2010. ISBN 978-809-0369-689

²⁶ DOLEŽALOVÁ, Kateřina, MÜLLEROVÁ, Magdalena, ed. *Dobrovolníci pro kulturu: dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*. Praha: Česká kancelář programu Culture nákladem Institutu umění - Divadelního ústavu, 2011, s.12. ISBN 978-80-7008-268-3.

²⁷ TOŠNER, Jan, SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2006. s. 39-40.

Dobrovolnictví v České republice se začalo plně rozvíjet až v 90. letech 20. století. Významným rokem v rozvoji dobrovolnictví v České republice byl rok 1999, kdy se v Praze slavnostně v rámci „Třiceti dní pro neziskový sektor“ otevřelo první profesionálně vedené dobrovolnické centrum Hestia. Do té doby v České republice neexistovala specializovaná pracoviště, které by se dobrovolnictví profesionálně věnovala. Dalším významným rokem pro rozšíření povědomí o dobrovolnictví české veřejnosti se stal rok 2001, který byl OSN vyhlášen jako Mezinárodní rok dobrovolnictví. V tomto roce se také začalo pracovat na právní úpravě dobrovolnictví, což bylo završeno v roce 2003, kdy vstoupil v platnost zákon o dobrovolnické službě (zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě), který byl prvním českým legislativním počinem v oblasti dobrovolnictví. Vypsány byly také první granty na dobrovolnické programy a byla připravena řada aktivit přibližujících dobrovolnictví veřejnosti.²⁸

V roce 2014 nabývá účinnosti zákon č. 86/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě).

Zákonem o dobrovolnické službě se v České republice řídí pouze organizace, které získají akreditaci Ministerstva vnitra ČR na konkrétní projekt nebo program.²⁹

Další akt ze zahraničí, který inicioval v České republice rozvoj dobrovolnictví, byl rok 2011, který byl vyhlášen Evropským rokem dobrovolnických činností na podporu aktivního občanství. V rámci Evropského roku byla v České republice realizována kampaň na podporu dobrovolnické činnosti, která přes regionální, celostátní a mezinárodní konference a vzdělávací a síťové setkání měla přiblížit dobrovolnictví české veřejnosti.³⁰

Dobrovolnictví v České republice spadá pod úřad ministerstva vnitra.

²⁸ Studie o dobrovolnictví (2014). Koncepce politiky vlády vůči nestátním neziskovým organizacím do roku 2020. Dostupné online: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_tosner_pro_web.pdf (cit. 10. 07. 2020)

²⁹ HRUŠKA, Lubor, Andrea HRUŠKOVÁ, Jiří TOŠNER, Miroslav PILÁT a kol. Analýza o stavu dobrovolnictví v zahraničí a ČR [online]. Ostrava: ACCENDO. 2018. s.203. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/01-rozvoj-dobrovolnictvi-v-cr-analyza-pdf.aspx>.

³⁰ Tamtéž, s.199-201

1.5 Dobrovolnictví jako forma aktivního stárnutí

„*Senioři mají velký potenciál, využijme ho,*“ tak zněla část nadpisu tiskové zprávy Evropského roku aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity z roku 2012.

Stárnutí populace přináší nové možnosti. Zkušenosti seniorů mohou využít mladší a zase naopak starší se mohou inspirovat aktivitou mladých.

Koncept aktivního stárnutí klade důraz na aktivitu seniorů, protože právě aktivita je velmi důležitá při naplňování jejich kvality života. Jakákoliv aktivita, ať již fyzická nebo psychická, má rovněž vliv na zpomalení procesu stárnutí. Dobrovolnictví je jednou z aktivit, které se senior může věnovat a která je navíc společensky podporovaná díky různým programům.

Jako milník směřující ke zlepšení podmínek aktivního stárnutí v České republice se dá považovat rok 2012, jenž se stal Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. V rámci toho roku se usilovalo o zvýšení povědomí o problematice aktivního stárnutí a propagaci opatření, která vytváří lepší příležitosti pro starší občany zůstat aktivní a nezávislí. Jednou z dalších ambicí Evropského roku bylo, přispět k přirozené vzájemné mezigenerační solidaritě.³¹

Evropský rok, byl úspěšným rokem stárnutí. Tak nějak zhodnotil Evropský rok 2012 na závěrečné konferenci EU v kyperské Nikósii komisař EU pro zaměstnanost, sociální věci a začlenění, László Andor. Podle Andora Lászla se podařilo dosáhnout změny ve vnímání starších občanů. Podle jeho slov změnil Evropský rok způsob, jak lidé mluví o stárnutí, a zpopularizoval koncept aktivního stárnutí v mnoha zemích. Díky Evropskému roku se podařilo zmobilizovat řadu zainteresovaných stran a jednotlivců, mladých i starých, kteří se pustili do akce. V neposlední řadě dal impuls řadě politických iniciativ.³²

V České republice vedl Evropský rok 2012 také k silné mobilizaci veřejných autorit, měst a regionů, seniorských organizací a ostatních civilních společenských organizací. V rámci Evropského roku byly spuštěny stovky iniciativ a zorganizovány stovky událostí. Ty

³¹ EU 2012. The EU Contribution to Active Ageing and Solidarity between Generations [online]. [cit. 2020-26-06]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/archives/ey2012/ey2012main9ef0.html>

³² Tamtéž.

zahrnovaly zahajovací konferenci Evropského roku, události spojené s projektem generations@school, které starší občany zavedly do školních lavic, aby se s žáky zabývali tím, jak vytvořit lepší společnost pro staré a mladé.³³

Dobrovolnictví seniorů

V posledních pár letech došlo k výraznému posunu ve vnímání spojení seniorů a dobrovolnictví. Zatímco dříve byli senioři vnímáni pouze jako příjemci dobrovolné pomoci, nyní se toto spojení posouvá k seniorům, kteří se sami této činnosti věnují.

Díky zdravotní prevenci a stále modernějšímu lékařství se senioři dožívají vyššího věku a jsou vitálnější, než tomu bývalo v minulosti. Senioři v dnešní době se již nezabývají pouze péčí o rodinu, ale zajímají se i o svět kolem sebe. Stále více se aktivně zapojují do veřejného života a chtějí se podílet na rozvoji společnosti. V důsledku svých životních a pracovních zkušeností mají starší lidé obrovský potenciál uplatnit své zkušenosti ve prospěch komunity a společnosti, a to mohou mimo jiné prostřednictvím dobrovolnictví.³⁴

Než se budu věnovat určitým specifikacím u dobrovolnictví seniorů, chtěla bych v první řadě definovat dobrovolnictví jako takové.

Ačkoliv neexistuje jednotná definice, můžeme dobrovolnictví obecně, ne pouze v případě seniorů, definovat jako dlouhodobé, plánované, prosociální chování, prospěšné pro druhé,

³³ *Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity: Senioři mají velký potenciál, využijme ho: Tisková zpráva.* In: Praha: MPSV, 2012. Dostupné také z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/799759/tz_111212a.pdf/ab783472-e52b-ed53-d18f-749c9956a9ac

³⁴ *Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012: Kvalita života ve stáří.* In: Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008, číslo 1.

k němuž dochází v organizačním prostředí³⁵. Dobrovolnickou činnost můžeme chápat jako neplacenou, uvědomělou činnost, která je vykonávána svobodně z vlastní vůle a ve prospěch druhých.

Existuje celá škála aktivit a činností, které lze zahrnout pod pojem dobrovolnictví. Avšak podle Dekkera a Halmana můžeme najít u každé definice alespoň tři základní prvky, na které je možné nahlížet jako na určující pro pojem dobrovolnictví. Činnost, kterou lze nazvat dobrovolnictvím, by měla být nepovinná, neplacená a ve prospěch druhých.³⁶

Je patrné, že dobrovolnictví seniorů je určitým způsobem specifické v mnoha ohledech. Ať se jedná o význam dobrovolnictví pro seniora, značné rozdíly může shledat také ve formách zapojení seniora do dobrovolnických aktivit, v motivaci seniora vedoucí k dobrovolnictví, v participaci, tak i v samotné práci s dobrovolníky seniory apod. Ve všech oblastech můžeme pozorovat určité specifikace, kterými se senioři odlišují od ostatních dobrovolníků jiných věkových kategorií.

2.1 Přejchod z pracovního procesu do důchodu

Senioři přechodem z aktivního ekonomického života do penze zažívají období plné změn. Dochází ke změně životní etapy, kdy mimo jiné jejich status ve společnosti nabývá jiné podoby a dochází k sociálním změnám, které se týkají prakticky každé životní situace. Vstupem do důchodu dochází k poklesu životního standardu v důsledku snížení příjmů, a tím může vzniknout pocit ekonomické nejistoty.³⁷ Důchodce také ztrácí kontakt s lidmi ze zaměstnání a tím se u něj může zvyšovat riziko sociální izolace. Tyto a mnoho dalších změn může vést u seniora k pocitům beznaděje, osamělosti a sociálnímu vyloučení. Někteří senioři nalézají smysl své nové životní etapy v soukromé rovině, jiní naopak chtějí zůstat prospěšnými pro veřejnost a chtějí se občansky angažovat. Dobrovolnictví je způsob, který

³⁵ PENNER, Louis A. Dispositional and Organizational Influences on Sustained Volunteerism: An Interactionist Perspective. *Journal of Social Issues*. University of South Florida, 2002, 58(3), 447.

³⁶ DEKKER, Paul a Loek HALMAN. *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*. 1. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York: Springer US, 2003. ISBN 978-1-4615-0145-9.

³⁷ ALAN, Josef. *Etapy života očima sociologa*. 1. Praha: Panorama, 1989, s. 375-376. ISBN 80-7038-044-6.

jim může pomoc k překonání jejich izolovanosti a nabídne jim pocit prospěšnosti. Dobrovolnictví tímto plní socializační funkci a napomáhá rozvíjet sociální kapitál.³⁸

S odchodem do důchodu souvisí také změna struktury času. Volný čas pro důchodce může sloužit k osobnostnímu rozvoji a seberealizaci, zároveň však může představovat značný problém.³⁹

Existují různé teorie a způsoby, jak je možné se s odchodem do důchodu vyrovnat. Kalvach a kol. formulovali několik teorií, které se vyrovnáváním se stářím zabývají. První je *teorie aktivního stárnutí*. Tato teorie vyzdvihuje udržení kontaktu s okolím, včetně určitých činností. Druhá teorie je *teorie postupného uvolňování z aktivit*. Zde je úspěšná adaptace na stáří spatřována z hlediska, že se naopak jedinec z řady funkcí a činností uvolní. Poslední teorie je *substituční teorie*. Ta vychází z předpokladu, že aktivity, kterým se doposud senior věnoval, by měly být nahrazené jinými vhodnějšími aktivitami.⁴⁰

Způsobům adaptace na stáří se také ve své knize věnovala Haškovcová. Zde se na problematiku dívají z jiného úhlu. Charakterizováno bylo 5 strategií⁴¹:

- Strategie konstruktivní – člověk má i ve stáří radost ze života, uvědomuje si svoje možnosti a aktivně vyplňuje volný čas.
- Strategie závislosti – u člověka převažuje sklon k pasivitě a závislosti na druhých lidech.
- Strategie obranná – člověk je až příliš aktivní. Cílem jeho aktivity je zahnat myšlenky na vlastní obtíže.
- Strategie hostility – člověk si často stěžuje. Svě okolí viní ze svých potíží.
- Strategie sebenenávisti – člověk je nadměrně kritický a smrt je pro něj vysvobozením z nešťastně prožitého života.

³⁸ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.

³⁹ KALVACH, Zdeněk, Rostislav ČEVELA a Libuše ČELEDVÁ. *Sociální gerontologie: Úvod do problematiky*. 1. Praha: Grada Publishing a.s, 2012, ISBN 8024779951.

⁴⁰ KALVACH, Zdeněk, Rostislav ČEVELA a Libuše ČELEDVÁ. *Sociální gerontologie: Úvod do problematiky*. 1. Praha: Grada Publishing a.s, 2012, s. 131-132. ISBN 8024779951.

⁴¹ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 48-49. ISBN 978-80-87109-19-9.

Je-li člověk spokojený se svým životem, těší se dobrému zdraví a má dobré sociální a ekonomické zázemí, má dobrou perspektivu vyrovnat se s tímto životním obdobím cestou aktivního stáří. Podle konceptu aktivního stáří je důchod obdobím, kdy je možné se věnovat velkému množství nových činností, na které během zaměstnání neměl čas. Řada seniorů dokáže volný čas aktivně využít nejen k zábavě, osobnímu rozvoji, ale také k práci.

Dobrovolnictví seniorů je v rámci konceptu aktivního stárnutí nabízeno jako možnost smysluplného trávení času, navíc je to činnost společensky podporovaná díky různým programům. Má přesah i do dalších oblastí, avšak primárně má mít přínos právě pro seniory samotné.⁴² Díky dobrovolnictví mají senioři možnost rozvíjet své sociální sítě, získají potřebnou emocionální podporu, vyšší sebevědomí a tím se stávají odolnější vůči stresu. Dobrovolnictví má pozitivní vliv na subjektivní pocit spokojenosti, duševní i fyzické zdraví a snižuje příznaky deprese. Celkově je tedy dobrovolnictví velmi přínosné a má kladný dopad na kvalitu života seniora.⁴³

2.2 Dobrovolnictví jako aktivita podporující pozitivní stárnutí

Jak již bylo v práci zmíněno, v současné době je velký důraz kladen na koncept aktivního stárnutí, který pomáhá zajistit dobrou kvalitu života ve stáří a je také preventivním opatřením proti sociálnímu vyloučení seniorů ze společnosti, jelikož se snaží seniory integrovat do společnosti.

Aktivní stárnutí je velice široký pojem. Existuje několik různých definic aktivního stárnutí, avšak jednou z nejčastěji užívaných je definice Světové zdravotnické organizace, která ho popisuje jako „proces, který maximálně rozvíjí příležitosti pro zdraví, participaci a ochranu seniorů, a tím zvyšuje kvalitu života v období stáří člověka.“⁴⁴

⁴²PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Šedivějící hodnoty? Aktivita jako dominantní způsob stárnutí*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 132. ISBN 978-80-210-6310-5.

⁴³ LI-KUANG, Chen. Benefits and dynamics of learning gained through volunteering: A qualitative exploration guided by seniors' self-defined successful aging. *Educational Gerontology*. 2016, **42**(3), 220-230.

⁴⁴ *Active ageing: a policy framework* [online]. WHO, 2002 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: https://www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en/

Člověk by se měl snažit být aktivní po celý život, avšak ve stáří je aktivita ještě důležitější. Mnozí odborníci tvrdí, že aktivní styl života zlepšuje stav mozku a že aktivity mohou být prostředkem k dosažení lepšího zdraví.⁴⁵ Stejně tak jako se setkáváme s různými definicemi a interpretacemi toho, co je to aktivní stárnutí, existuje také mnoho způsobů, jak lze stárnutí implementovat do praxe. Za aktivizaci můžeme tak považovat různé aktivity, a to od běžných každodenních činností, zahrnujících starost o sebe, až po aktivity „vyšší úrovně“, které zahrnují například účast na životě občanské společnosti prostřednictvím dobrovolnictví.⁴⁶

Existuje mnoho odborných prací, které se zabývají vlivem dobrovolnictví na kvalitu života dobrovolníků seniorů. Jednou z nich je také práce Nancy Morrow-Howell a kol. Z jejich studie vyplývá, že dobrovolníci jsou obecně spokojenější než ti, kteří takto neparticipují. Zajímavým zjištěním je, že pro dobrovolníky není podstatná organizace, ve které se dobrovolník angažuje, ani čas strávený touto činností, ale už samotný fakt, že je člověk dobrovolníkem.⁴⁷ Dobrovolnictví je jedním z faktorů, který může přispívat ke zkvalitnění života seniorů.

To, že má dobrovolnictví pozitivní vliv na kvalitu života a na duševní zdraví seniorů, zároveň potvrdilo několik dalších studií.

Vyplývá to i z výpovědi z šetření seniorů – dobrovolníků z několika amerických seniorských programů, které zmiňuje Musick a Wilson.⁴⁸ Dobrovolníci často popisují, že se díky dobrovolnické práci cítí lépe. Senioři během výzkumu byli dotazováni, co jim dobrovolnictví přineslo. Skoro všechny výpovědi se nesly v pozitivním smyslu. Díky dobrovolnictví se senioři těšili z každého nového dne a získali novou životní náplň.

⁴⁵ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Šedivější hodnoty?: Aktivita jako dominantní způsob stárnutí*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2014, ISBN 978-80-210-6310-5.

⁴⁶ Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017 [online]. Praha: MPSV, 2012 [cit. 2020-01-05]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/20851/NAP_311214.pdf

⁴⁷ MORROW-HOWELL, Nancy, Jim Hinterlong HINTERLONG, Philip A. ROZARIO a Fengyan TANG. Effects of Volunteering on the Well-Being of Older Adults. *Journal of Gerontology: Social sciences* [online]. 2003, 58B(3), 137–145 [cit. 2020-01-01]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/psychsocgerontology/article/58/3/S137/583366>

⁴⁸ MUSICK, Marc A. a John WILSON. *Volunteers: A Social Profile*. 1. Indiana University Press, 2007, s. 456-458. ISBN 9780253116864.

Výsledky dotazníku také ukázaly, že v důsledku dobrovolnictví se jim nejen zlepšilo jejich psychické zdraví, ale také jejich fyzické zdraví.⁴⁹

O prospěšných efektech dobrovolnictví nás utvrzují také výsledky z výzkumu Bruce DeBoskeyho zabývající se duševním a fyzickým zdravím a štěstím těch, kteří se účastní dobrovolnických aktivit. Výzkum porovnával období dobrovolníků předtím a potom, co začali s dobrovolnickou činností. Výsledky výzkumu ukázaly, že díky dobrovolnictví se u nich vyskytl lepší pocit pohody (89 %), nižší úroveň stresu (73 %), lepší fyzické zdraví (68 %), zvýšené emoční zdraví (77 %), obohacený smysl pro účel života (92 %) a větší pocit štěstí (96 %).⁵⁰

Závěry ze studie Marrow-Howella a kol. uvádějí, že dobrovolnictví je důležité v širším kontextu úspěšného stárnutí. Dalo by se říct, že dobrovolnictví není jen způsob, jak zlepšit občanskou společnost, ale je to také způsob, jak zlepšit kvalitu života stárnoucích členů společnosti.⁵¹

Existuje řada důvodů, a některé z nich byly již zmíněny výše, proč by mělo být dobrovolnictví veřejně podporováno, a to na lokálních regionálních, národních i nadnárodních úrovních.

Problematikou aktivního stárnutí a oblastí dobrovolnictví se zabývají různé programy, plány i zásady, které obsahují doporučení a postupy, jak zapojit seniory do veřejného života.

O konceptu aktivního stárnutí se na politické úrovni v České republice začalo mluvit v roce 2000, kdy během tohoto období začaly vznikat hlavní strategické dokumenty, vznikla Rada seniorů spolu s dalšími organizacemi zaměřujícími se na aktivní stáří a na seniory jako na důležitou skupinu v naší společnosti.

Jeden z prvních programů, který se problematice aktivního stárnutí v České republice věnuje, je Národní program pro přípravu na stárnutí na období 2003-2007. Z něho poté

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ DEBOSKEY, Bruce. *Scientific evidence points to real benefits for those who give* [online]. 2013 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.denverpost.com/2013/08/09/philanthropy-benefits-the-giver-too-with-helpers-high-and-givers-glow/>

⁵¹ MORROW-HOWELL, Nancy, Jim Hinterlong HINTERLONG, Philip A. ROZARIO a Fengyan TANG. Effects of Volunteering on the Well-Being of Older Adults. *Journal of Gerontology: Social sciences* [online]. 2003, 58B(3), 137–145 [cit. 2020-01-01]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/psychsocgerontology/article/58/3/S137/583366>

vychází Národní program přípravy na stárnutí na období 2008-2012. Program zdůrazňuje jednak potřebu zapojení seniorů do života společnosti, a to do otázek aktivit, které se jich bezprostředně dotýkají, tak i podporu jejich zapojení jako dobrovolníků.⁵²

Důležitým strategickým dokumentem pro oblast dobrovolnictví seniorů je Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období 2013-2017. Zde se dobrovolnictví objevuje spolu s mezigenerační solidaritou jako samostatné téma. Jednou z vizí Národního akčního plánu pro rok 2013-2017 bylo aktivizovat seniory a zdůraznit hodnotu dobrovolnictví a rozšířit možnosti smysluplné účasti na dobrovolných aktivitách, jak přímo vyplývá z textu „Podpořit zapojení seniorů do dobrovolnické činnosti a překonání mýtu, že senioři mohou být pouze „příjemci“ dobrovolných aktivit.“⁵³ Navrhovaným opatřením bylo například vytvářet podmínky a podpořit realizaci projektů na dobrovolnictví seniorů ve veřejných službách a institucích, jako například ve školství (pěší doprovod dětí do škol, hlídání přechodů před školami, doučování), v nemocnicích nebo v sociálních a zdravotních službách.

Na Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období 2013-2017 navazuje Strategie přípravy na stárnutí společnosti 2019-2025. Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice 2019-2025 je průřezovým strategickým dokumentem orientovaným na komplexní rozvoj dobrovolnictví v území ve třech úrovních, lokální, regionální a národní. K hlavním opatřením koncepce patří podpora vzniku a rozvoje dobrovolnických organizací v daném regionu. Vize, která byla stanovena v návrhu koncepce, je „Vytvořit příznivé prostředí pro rozvoj dobrovolnictví v České republice, s kvalitní infrastrukturou tvořenou zejména regionálními dobrovolnickými centry, které budou přispívat k profesionalizaci managementu dobrovolnictví a zkvalitňování dobrovolnické činnosti.“⁵⁴

⁵² Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012: Kvalita života ve stáří. In: Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008, číslo 1.

⁵³ Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017 [online]. Praha: MPSV, 2012 [cit. 2020-01-05]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/20851/NAP_311214.pdf

⁵⁴ HRUŠKA, Lubor, Andrea HRUŠKOVÁ, Jiří TOŠNER, Miroslav PILÁT a kol. Analýza o stavu dobrovolnictví v zahraničí a ČR [online]. Ostrava: ACCENDO. 2018. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/01-rozvoj-dobrovolnictvi-v-cr-analyza-pdf.aspx>.

2.3 Dobrovolník

Pojem dobrovolník může v každém z nás probouzet různorodé představy. Je možné jej vysvětlit vícero způsoby a nelze tvrdit, že je jeden správnější než ostatní. Dobrovolně lidé pomáhají kolegovi, spolužákovi, ale i kolemjdoucímu, kterého vidí poprvé v životě. Jako dobrovolnou činnost je možné chápat například i sousedskou výpomoc, ačkoliv daný jedinec by se v takové situaci tímto pojmem sám nenazval.⁵⁵

O dobrovolnících se nejčastěji hovoří jako o lidech, kteří dobrovolně věnují svůj čas pomoci druhým, a to bez očekávání finanční odměny či jiného benefitu. Dle Musica a Wilsona je tato představa dobrovolníka hlavním důvodem, proč se věnuje málo pozornosti tomu, co dobrovolníci prostřednictvím dobrovolnictví získávají.⁵⁶

Činnost dobrovolníka je chápána jako dar, jehož darování by nemělo být podmíněno přijetím něčeho na oplátku. Odměnou dobrovolníkovi by měl být dobrý pocit a psychické uspokojení. To jsou také nejvíce zmiňované benefity dobrovolnictví. Pravdou však je, že dobrý pocit a psychické uspokojení nemusí být to jediné, co dobrovolník dobrovolnictvím získá.⁵⁷

Je možné tvrdit, že dobrovolnictvím dobrovolník vždy něco získá. Záleží pak na samotném dobrovolníkovi, v čem spatří samotný přínos své činnosti. Pokud by dobrovolnictví pro dobrovolníka nemělo žádný přínos, určitě by tuto aktivitu nevykonával. Jinak tomu není ani u dobrovolníka seniora.

Vrátím-li se k samotné osobě dobrovolníka, tak neexistuje žádný nutný soubor vlastností či dovedností, který by dobrovolník měl mít nebo by měl splňovat. Můžeme však popsat důležité vlastnosti dobrovolníka, které jsou pro tento typ činnosti významné. Patří sem např. spolehlivost, zodpovědnost, prosociální přístup, otevřenost a přátelskost, vnímavost, tolerance a nezištnost. Dále se také předpokládá prosociální nastavení člověka, kdy v rámci pomoci druhým bude svojí činností šířit radost ostatním i sobě.⁵⁸

⁵⁵ TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích: jak získávat a řídit dobrovolníky v občanských sdruženích...* 1. Praha: Portál, 2002, s. 35. ISBN 80-7178-514-8.

⁵⁶ MUSICK, Marc A. a John WILSON. *Volunteers: A Social Profile*. 1. Indiana University Press, 2007, s. 455. ISBN 9780253116864.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ ŠORMOVÁ, Lucie a Alžběta KLÉGROVÁ. *Dobrovolnictví*. 1. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 12. ISBN 80-86991-68-7.

V roce 2003 se v České republice oficiálně formulovala právní definice dobrovolníka. Jedná se o první právní předpis upravující statut dobrovolníka zákonem č.198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů. Tento zákon definuje dobrovolníka jako: „Fyzickou osobu, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.“⁵⁹

2.4 Senior dobrovolník

Dobrovolníci senioři se vyznačují specifickými rysy, které je odlišují od dobrovolníků jiných věkových kategorií. Pro identifikaci charakteristických rysů budu vycházet z programu Senioři vítání, který vytvořila pražská Nadace Open Society mezi lety 2007-2008. V tomto projektu bylo vybráno a finančně podpořeno 13 projektů, které měly za cíl aktivní zapojení seniorů do společenského života. Z analýzy výsledků programu byly identifikovány specifické rysy z pohledu pravidelnosti vykonávání dobrovolnické činnosti seniory, přístupu práce se seniory a specifikace činnosti.⁶⁰

Z výsledků programů se ukázalo, že velmi důležitý faktor při oslovování samotných dobrovolníků seniorů je individuální přístup. Je důležité si uvědomit, že dnešní generace dobrovolníků seniorů není komfortní s masovým oslovováním a preferují spíše osobní kontakt. Osobní kontakt je také nejúčinnější metodou při oslovování seniora pro práci dobrovolníka.

Z realizovaných projektů došlo v konečném výsledku také k závěru, že pro seniory dobrovolníky je velmi důležitá časová flexibilita. Jako hlavní důvod, proč senioři odmítají stát se pravidelně činnými dobrovolníky, je uváděna tíha odpovědnosti a velkého závazku. U seniorů se často objevují pocity, že už by na takovou práci nestačili, mají své povinnosti na zahradě, chtějí vypomáhat svým dětem nejen s hlídáním vnoučat. Senioři se přiklání k menší, za to opakovanější příležitosti pomoci.⁶¹

⁵⁹ Zákon č. 198/2002 Sb. *Zákon o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě)*

⁶⁰ Výroční zpráva ... In: *Senioři vítání: sborník případových studií* [online]. Praha: Otevřená společnost, 2008 [cit. 2020-01-05]. ISBN 978-80-87110-9. Dostupné z: <https://osf.cz/wp-content/uploads/2015/04/seniori-vitani.pdf>

⁶¹ Tamtéž.

Mezi důležité aspekty dobrovolné práce patří respekt každého seniora k výběru jeho dobrovolné činnosti. Každý člověk má jiné předpoklady pro jinou pracovní činnost, ale i zájmy, představy a schopnosti každého člověka jsou rozdílné.

Činnosti, které vyplňovaly dobrovolnickou činnost, byly z výsledků programu velmi různorodé. Byly však identifikované určité specifikace činnosti seniorů dobrovolníků. Dobrovolnická činnost musí odpovídat individuálnímu tempu, musí mít smysl, musí být přiměřená schopnostem člověka a senior sám musí být schopen posoudit výsledek své práce.⁶²

Existují různé parametry, podle kterých je možné charakterizovat dobrovolnickou činnost. Frič a Pospíšilová uvádějí mezi tyto parametry pravidelnost, intenzitu a stabilitu. I z pohledu těchto parametrů je možné určit charakteristiky u dobrovolnické činnosti seniorů.

Z jejich studie můžeme říct, že mezi dobrovolníky, kteří se nejintenzivněji věnují dobrovolnické činnosti, a dobrovolníky, kteří odpracují nadprůměrný počet hodin za měsíc, jsou právě senioři nad 65let a více také lidé ve věkové kategorii 45-54 let. Tento fakt je možné odůvodnit právě tím, že lidé po odchodu do penze mají více volného času a je tedy pro ně možné i více volného času věnovat dobrovolnickým aktivitám než například pracující ve středním věku. Stabilitu dobrovolnické aktivity ovlivňuje také věk dobrovolníků. Mezi krátkodobé dobrovolníky patří především dobrovolníci do 34 let. Oproti tomu podíl dlouhodobých dobrovolníků roste postupně až k podílu 77 % mezi dobrovolníky od 65let. Co se týče pravidelnosti dobrovolnických činností, můžeme říct, že u seniorů, lidí ve věku od 65let, najdeme nejpravidelnější styl dobrovolnické činnosti.⁶³

Dobrovolníky seniory můžeme také rozdělit do třech základních kategorií podle toho, v jaké životní fázi se začali této aktivitě věnovat: 1) Celoživotní dobrovolníci - lidé, kteří se věnují dobrovolnictví i v pokročilém věku, neboť tak činili značnou část svého života a v této aktivitě tak nadále pokračují. 2) Sérioví dobrovolníci – lidé, kteří se dobrovolnictví věnovali v mládí, poté ho přerušili kvůli zaměstnání a po odchodu do důchodu se k němu opětovně vrací. 3) Aktivační (trigger) dobrovolníci – lidé, kteří až v důchodovém věku hledají

⁶² Tamtéž.

⁶³ FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. 1. Praha: Agnes, 2010, s. 80-96. ISBN 978-80-903696-8-9.

vhodnou aktivitu, které se chtějí věnovat a zvolí si právě dobrovolnictví; teprve jejich životní fáze je vede k volbě této činnosti.⁶⁴

Čeští seniori dobrovolníci patří z větší části k takzvaným celoživotním dobrovolníkům, kteří se této aktivitě věnují již od mládí nebo alespoň již delší dobu před odchodem do důchodu. Bývají také obklopeni dalšími dobrovolníky z řad svých známých a přátel. Značná část seniorů plánuje či uvažuje o dobrovolnické činnosti po odchodu do důchodu, méně z nich však tuto ideu opravdu uskuteční.⁶⁵

2.5 Oblast působení seniorů-dobrovolníků

V kapitole 1.3 jsem se věnovala dělení dobrovolnictví z mnoha úhlů a různým formám dobrovolnictví. Jak již bylo několikrát zmíněno výše, dobrovolnictví má mnoho podob a tomu odpovídá i rozsah oblastí dobrovolnictví. Dobrovolníci si mohou vybrat podle svých zájmů a osobního zaměření specifickou oblast, ve které chtějí jako dobrovolníci působit.

Dobrovolníky ať organizované či spontánně pomáhající, najdeme především v pomáhajících profesích a volnočasových aktivitách v řadě oblastí: sociální, zdravotní, kulturní, sportovní či v oblasti životního prostředí. Zatímco v 90. letech 20. století to byly převážně studentky humanitních oborů, v současné době se postupně zapojují více i muži i další věkové a profesní skupiny, včetně seniorů.⁶⁶

K účelům této práce se budu nadále věnovat pouze oblastem formálního dobrovolnictví, kde je dobrovolná činnost vykonávána pro organizaci nebo prostřednictvím organizace.

Situaci dobrovolnictví z pohledu oblastí působení zmapoval výzkum „Dárcovství a dobrovolnictví“. Z výsledků výzkumu je patrné, že nejvíce dobrovolníků působí

⁶⁴ PAVELEK, Lukáš. Senior Volunteering in the Context of Active Ageing. *World Applied Sciences Journal* [online]. Trnava: Faculty of Health Sciences and Social Work, University of Trnava, 2013, 26(8) [cit. 2020-01-01].

⁶⁵ Podkladová studie k Národnímu akčnímu plánu podporujícím pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. [online]. Praha, 2012 [cit. 2020-01-02]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/Podkladova_studie.pdf

⁶⁶ *Studie o dobrovolnictví: Koncepce politiky vlády vůči nestátním neziskovým organizacím do roku 2020* [online]. [cit. 2020-01-14]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_tosner_pro_web.pdf

v občanských sdruženích, dále pak v církevních organizacích a v obecně prospěšných společnostech. Značná část dobrovolníků nachází uplatnění na obecních nebo městských úřadech a ve státních organizacích.⁶⁷

Oblasti působení dobrovolníků můžeme podle Tošnera a Sozanské rozdělit do několika odvětví, a to na⁶⁸:

- Oblast ochrany životního prostředí. Organizace v této oblasti se věnují řešení ekologických problémů, a to včetně jejich předcházení. Příklady organizací jsou Děti země a Hnutí DUHA.
- Oblast humanitární organizace a organizace na ochranu lidských práv. Dobrovolníci v této oblasti působí v krizových oblastech, v oblastech postižených živelnými katastrofami či válkami. Příklady organizací jsou například Člověk v tísni a ADRA.⁶⁹
- Oblast sociální a zdravotní. V této oblasti se pomoc soustředí na osoby se zdravotním postižením, seniory, děti z dětských domovů či jinak sociálně znevýhodněné, lidi drogově či jinak závislé apod. Pracovní náplň tvoří především volnočasové aktivity. Dobrovolnictví v sociálních službách a zdravotnictví se řadí mezi nejvýznamnější oblasti z hlediska využívání dobrovolníků. Příklady organizací jsou například Život 90, Svaz důchodců.⁷⁰
- Sportovní oblast. Dobrovolníci se starají například o údržbu majetku klubu či o průpravu dětí a mládeže prostřednictvím tělovýchovných a turistických kroužků. Příkladem jsou tradiční spolky jako sokolové, pionýři a skauti.⁷¹
- Kulturní oblast. Dobrovolníci pečují o údržbu kulturních památek a také se angažují v uměleckých oblastech a pomáhají při realizaci divadelních představení a hudebních koncertů.⁷²

⁶⁷ FRIČ, Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice: (výsledky výzkumu NROS a Agnes)*. Vyd. 1. Praha: NROS, 2001, s.63. ISBN 80-902633-7-2.

⁶⁸ TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích: jak získávat a řídit dobrovolníky v občanských sdruženích...* 1. Praha: Portál, 2002, s. 35. ISBN 80-7178-514-8.

⁶⁹ Tamtéž s.41-42

⁷⁰ Tamtéž s.42

⁷¹ Tamtéž s.43

⁷² Tamtéž s.43

Dobrovolníci senioři působí nejvíce v různých církevních společenstvích, v Radách seniorů, v řadě svépomocných seniorů, ve svazech důchodců apod. Využívají také služby dobrovolnických center pomocí různých dobrovolnických programů.

Nejčastějšími oblastmi, kterým se čeští senioři v rámci dobrovolnictví věnují, je sociální oblast, oblast sportu a volnočasových aktivit a kulturní oblast. Důvod častého zapojení ve sportovních organizacích nejspíše pramení z dlouhé tradice. Vzhledem k tomu, že veřejné služby, ve kterých se dobrovolnictví většinou odehrávaly v liberálních režimech, byly státem úmyslně poskytovány téměř půl století, a jediné oblasti, v nichž lidé mohli dobrovolně vyjadřovat a vykonávat svou svobodnou vůli, byly ve volnočasových aktivitách.⁷³

2.6 Faktory ovlivňující dobrovolnictví seniorů

Dobrovolnictví v České republice, stejně jako v jiných bývalých komunistických zemích, má nízkou míru dobrovolníků ve srovnání s vyspělými světovými demokratickými zeměmi. Podle evropského a světového průzkumu hodnot 1999-2002 byla nejvyšší míra dobrovolnictví v roce 2005 ve Spojených státech, v jižní Africe, na Filipínách a ve Švédsku, zatím co nejnižší dobrovolnická sazba byla zjištěna v Rusku a v zemích střední a východní Evropy, které patřily do sovětského bloku. Pouze Česká republika a Slovensko se odchylojí z těchto výsledků. Svoji mírou dobrovolníků se blíží spíše k západnímu modelu dobrovolnictví.⁷⁴

Míra participujících dobrovolníků seniorů je dokonce nižší, a to i přes skutečnost, že Česká republika dohání zbytek světa v celkovém dobrovolnictví. Senioři jsou stále nedostatečně zastoupeni v oblasti dobrovolnictví. Z výzkumu Senioři ve společnosti Zich a Struhovský zjistili, že z více než 500 respondentů ve věku 47 až 93 bylo aktivních pouze 19 % starších dospělých ve veřejném životě. Slovem aktivní se v této studii zamýšlelo, že starší dospělí byli členy zájmových sdružení, navštěvovali kulturní události apod. Pouze 5 % respondentů se věnovalo dobrovolnictví. Toto číslo je velmi nízké ve srovnání se západoevropskými

⁷³ KABELKOVÁ, Michaela. *FACTORS INFLUENCING VOLUNTEERING AMONG THE ELDERLY IN THE CZECH REPUBLIC* [online]. 2013 [cit. 2020-01-15]. Dostupné z:

https://tigerprints.clemson.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2097&context=all_dissertations. Disertační práce. Clemson University. Vedoucí práce Mark Small.

⁷⁴ Tamtéž.

zeměmi, kde se průměrná úroveň dobrovolnictví mezi staršími lidmi pohybuje mezi 9 % - 14 %.⁷⁵

Do budoucna je tedy důležité zvýšit počet starších dobrovolníků v České republice a zvýšit zájem starších dospělých/seniorů o dobrovolnictví. K tomu je potřeba věnovat pozornost faktorům, které mají vliv na dobrovolnickou participaci. Níže zmíním určující faktory z několika českých i zahraničních studií.

Rozhodnutí dobrovolníků, zda se věnovat dobrovolné činnosti či nikoli je ovlivněno souhrnem různých faktorů. V případě seniorů dobrovolníků je pak výrazně vyšší šance na participaci, pokud je daný člověk členem organizace, a významným motivačním prvkem jsou rovněž post materialistické hodnoty jako snaha být užitečný a podílet se na rozvoji společnosti či komunity.⁷⁶

Dostatek volného času není jediný faktor ovlivňující dobrovolnictví. Mezi další podstatné faktory, jak vyplývá z literatury, patří také situační faktory, demografické charakteristiky, sociální tlak, osobní víra a hodnoty a individuální motivy vedoucí k dobrovolnictví.⁷⁷

Faktory, které ovlivňují dobrovolníky pro vykonávání dobrovolné činnosti, rozdělili Jensen, Lamura a Principi do několika úrovní, a to do úrovně mikro, mezo a makro. Faktory na mikro úrovni se týkají stárnoucí populace a jejich individuálních charakteristik. Úroveň mezo se týká dobrovolnických organizací a jejich zájmu a propagace. Faktory v makro úrovni se týkají přístupu a zájmu současných politik v oblasti dobrovolnické práce.⁷⁸

Kabelková ve své práci zkoumá faktory, které ovlivňují nízkou míru dobrovolnické participace českých seniorů skrze teorie sociálního kapitálu a socio-strukturálních zdrojů, a

⁷⁵ ZICH, František a STRUHOVSKÝ, Václav: Zpráva z výzkumu Senioři ve společnosti – názory mládeže, Dobrovolnické centrum v Ústí nad Labem, 2005. 23 s.

⁷⁶ PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. Dobrovolnictví seniorů jako součást aktivního stárnutí. *Sociológia*. Brno: Masarykova Univerzita, 2012, 44(2), 212-232.

⁷⁷ PENNER, Louis A. Dispositional and Organizational Influences on Sustained Volunteerism: An Interactionist Perspective. *Journal of Social Issues*. University of South Florida, 2002, 58(3), 447-467.

⁷⁸ JENSEN, Per H., Andrea PRINCIPI a Giovanni LAMURA. *Active Ageing: Voluntary Work by Older People in Europe*. 1. Policy Press, 2014, s. 21-44. ISBN 978-1447307204.

navíc podle faktorů specifických pro danou zemi, které zohledňují geografickou strukturu a historický vývoj.⁷⁹

Identifikovala několik faktorů, které mají vliv na dobrovolnictví seniorů. Faktory jednotlivě zkoumala jako proměnné ve vztahu k dobrovolnictví.

Těmito faktory byly⁸⁰:

Proměnné teorie sociálně strukturálních zdrojů:

- Věk
- Gender
- Rodinný stav
- Vzdělání
- Příjem
- Zaměstnání
- Zdraví
- Religiozita
- Trávení volného času

Proměnné teorie sociálního kapitálu:

- Sociální důvěra
- Frekvence kontaktů s přáteli, sousedy a rodinou
- Asociační členství

Proměnné specifické pro jednotlivé země:

- Roky strávené v současném městě
- Velikost rodného města

⁷⁹ KABELKOVÁ, Michaela. *FACTORS INFLUENCING VOLUNTEERING AMONG THE ELDERLY IN THE CZECH REPUBLIC* [online]. 2013 [cit. 2020-01-15]. Dostupné z: https://tigerprints.clemson.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2097&context=all_dissertations. Disertační práce. Clemson University. Vedoucí práce Mark Small.

⁸⁰ Tamtéž.

- Režim mobility
- Dobrovolnická gramotnost

Mezi všemi prediktory členství v nevládních organizacích byly nejlepšími prediktory stavu dobrovolnictví shledány: sociální důvěra, dobrovolnická gramotnost, věk a pohlaví.⁸¹

Další výzkum, který se zabýval faktory, které mají vliv na zapojení seniorů do dobrovolnické činnosti, byl realizován v roce 1999 v Německu.

Ve výzkumu identifikovali následující faktory⁸²:

- Stupeň vzdělání – u starších lidí, kteří mají placenou práci je větší pravděpodobnost, že se zapojí do dobrovolnické činnosti.
- Velikost domácnosti – senioři, kteří žijí sami, se s menší pravděpodobností zapojí do dobrovolnické činnosti, než ti, kteří žijí s partnerem.
- Placená práce – senioři, kteří mají placenou práci se s větší pravděpodobností zapojí do dobrovolnické činnosti.
- Stupeň vzdělání – vyšší pravděpodobnost, že se senioři zapojí do dobrovolnických činností, mají senioři s vyšším vzděláním.
- Osobní postoj – realisté a idealisté se častěji zapojují do dobrovolnických činností.
- Velikost komunity – do dobrovolnické činnosti se zapojují spíše senioři z obcí, kde je méně než 20.000 obyvatel.

Existují tři různé teorie míry angažovanosti spojené s odchodem do důchodu. Jedna předpokládá, že s odchodem do důchodu dochází ke zvýšení participace, jelikož lidé hledají náhradu své pracovní role, a zároveň sociálních vztahů, které měli na pracovišti. Druhá teorie naopak tvrdí, že po odchodu do penze dochází ke snížení participace. Zajímavá však je třetí teorie neboli teorie kontinuity, podle níž nedochází k žádné změně, jelikož se lidé při adaptaci na stáří snaží uchovat své dlouhotrvající vzorce myšlení a chování a spoléhají se na získané životní zkušenosti a schopnosti. Šance, že lidé budou participovat i po nastoupení do důchodu, je ovlivněna jejich předchozím zaměstnáním, tím, zda chtějí i nadále pracovat a také jak uvažují o svém statusu seniora. V případě teorie kontinuity však rovněž tím, zda

⁸¹ Tamtéž.

⁸² HODINKOVÁ, Kateřina. *DOBROVOLNICTVÍ SENIORŮ JAKO CESTA K AKTIVNÍMU STÁŘÍ MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ SENIORŮ DOB*. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická Fakulta. Vedoucí práce PhDr. Pavla Kodymová.

již v minulosti dobrovolníky byli. Pokud jde o motivaci, staří lidé jsou spíše motivováni náboženským přesvědčením a hodnotami, sociálními důvody a snahou najít si přátele, touhou mít co na práci, být produktivní, získat schopnosti a dovednosti a pocitem, že jsou potřební.⁸³

Janoski a Musick a Wilson se v další práci také zabývají tématem, jak lze zvýšit počet dobrovolníků aktivních v dobrovolnických činnostech. K tomuto tématu přistupují přes otázky, co vlastně člověka k dobrovolnictví vede a jak se jimi stanou. Janoski s Musickem ve své práci zmiňují dva přístupy, podle kterých se věnují teoretické reflexi původu dobrovolnického aktivismu. Prvním z nich je normativní přístup, který zdůrazňuje vliv hodnot, norem a postojů sociálního okolí na rozhodování jednotlivců, zda se stanou či nestanou dobrovolníky. Druhým přístupem je sociální praxe, která říká, že dobrovolnictví je výsledkem vzorců chování získaných praktickou zkušeností. Pomocí Bourdieovy myšlenky habitu, tedy systému predispozic, vysvětlují prvky získávání dobrovolníků.⁸⁴

Teorie sociální praxe odpovídá zjištění zahraničních výzkumů, které ukázaly, že se dobrovolnictví věnují ve větší míře ti senioři, kteří se dobrovolnickým aktivitám věnovali ještě před odchodem do důchodu. Podle Bourdieho se lidé stanou zvyklí na určitý způsob chování prostřednictvím každodenní praxe. Podle této teorie se lidé, kteří již dříve, než odešli do penze, věnovali dobrovolnictví a osvojili si návyky (habit) dobrovolnictví, protože se již dříve a opakovaně vystavovali sociálním situacím a sociálním vztahům, při kterých se rozvinuly sociální dovednosti a dispozice potřebné pro dobrovolnou práci.⁸⁵

Z tohoto zjištění tedy plyne, že chceme-li, aby se lidé po odchodu do penze věnovali dobrovolnictví, je třeba u nich tento návyk pomáhat a myslet na ostatní vytvořit během jejich dětství a dospívání, tak aby se tento návyk stal praxí a součástí jejich identity. Je tedy třeba, aby byl tento návyk dětem předáván v rodinách, školách, organizacích již v mládí, poněvadž dobrovolnictví z raného mládí vede k dobrovolnictví ve stáří.⁸⁶

⁸³ MUSICK, Marc A. a John WILSON. *Volunteers: A Social Profile*. 1. Indiana University Press, 2007, 238 - 266. ISBN 9780253116864.

⁸⁴ JANOSKI, Thomas, MUSICK Marc A. a WILSON, John. (1998). *Being volunteered? The impact of social participation and pro-social attitudes on volunteering*. *Sociological Forum*, 13(3), 495–519. <https://doi.org/10.1023/A:1022131525828>

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

Řada autorů se také zabývala bariérami zapojování seniorů do dobrovolnických činností. Na seniory je často pohlíženo s negativními předsudky. To značně ovlivňuje samotné seniory a jejich pojetí sebe sama. Senioři jsou pak sami přesvědčeni o své neužitečnosti vůči společnosti, a ačkoliv by byli rádi užiteční, zabraňuje jim v tom nedostatek sebevědomí. Často také senioři nevědí, jak a kde by mohli využít své schopnosti.

Jako hlavní bariéra nevyužití potenciálu seniorů byla v tomto ohledu identifikována nedostatečná nabídka dobrovolnických programů, které by s pomocí seniorů jako dobrovolníků počítaly. Další podstatnou předpokládanou bariérou je nedostatečná informovanost o možnostech dobrovolnických činností pro seniory. Důležité je také prostředí organizace, ve kterém dobrovolnictví probíhá, zda je pro seniory nastavené a existuje zde zpětná vazba formou drobných poděkování a ocenění seniorů za jejich činnost, jako je organizace výletů či kulturních akcí.

Frič a Pospíšilová provedli výzkum v českém prostředí ohledně bariér k dobrovolnické činnosti, zaměřili se v něm na potenciální dobrovolníky a ptali se, co jim brání ve vykonávání dobrovolnické činnosti, výsledné faktory seřadili dle následující důležitosti⁸⁷:

- Faktory bezradnost a nezájem: nedostatečně vytvořená síť organizací využívající dobrovolníky. Čekání na oslovení či zájem ze strany organizací a možnost se zapojit do dobrovolnické činnosti.
- Faktor zaneprázdněnosti rostoucí se stupněm dosaženého vzdělání a rostoucím příjmem, dále je aktuální pro nečleny církví a osoby nábožensky neaktivní.
- Rozličné vnější faktory bránící jedinci ve vykonávání dobrovolnické činnosti jako dojíždění, zdravotní stav, problém s hlídáním dětí.

V mezinárodním měřítku byl také proveden v roce 2008 organizací Volunteering Ireland výzkum týkající se bariér v dobrovolnické činnosti, které víceméně korespondují se zjištěními v českém prostředí. Vzešlé výsledky byly rozděleny na dvě oblasti. První se týkala těch, kteří nevykonávali doposud dobrovolnickou činnost, pro tuto skupinu byly zjištěny následující bariéry dle frekvence odpovědi⁸⁸:

⁸⁷ FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. 1. Praha: Agnes, 2010, s.172-174. ISBN 978-80-903696-8-9.

⁸⁸ VOLUNTEERING IRELAND. *Valuing volunteering: Fact sheet 05: barriers to volunteering... why people don't volunteer*. Dublin, 2008, 3 s.

- nedostatek času
- neuvažování o dobrovolnictví
- nebyl požádán
- cítí se příliš starý
- nemožnost dopravení se na místo

Druhou skupinou lidí jsou ti, kteří skončili s dobrovolnickou činností, bylo zjišťováno, co vedlo k jejímu ukončení, odpovědi jsou seřazeny dle frekvence odpovědi:

- nové požadavky na čas
- zestárnutí
- osobní důvody
- ztráta zájmu
- nemoc
- přestěhování se z daného místa
- už nebyl potřeba
- přestal po opuštění školy

2.7 Motivace seniorů stát se dobrovolníkem

Člověk je racionální bytost a cokoliv, co v životě dělá, má nějaký důvod a je nějak motivováno.

Motivaci je možné definovat jako psychickou příčinu směru a intenzity chování. Ačkoliv si to ne vždy uvědomujeme, naše chování a jednání je ovlivněno a podmíněno motivací. Stejně tak jako jakákoliv lidská činnost je i dobrovolnictví ovlivňováno různými typy motivace a má své důvody.

Motivací dobrovolníků se ve své knize Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti zabývali i Frič a Pospíšilová. Ti v rámci zkoumání motivace dobrovolníků vycházeli ze dvou přístupů, psychologického a sociologického.

Psychologický přístup vyzdvihuje roli osobních vlastností altruistické osobnosti. Tento přístup je založen na myšlence vrozené empatie vůči ostatním lidem a na tom, že dobrovolník svoji činnost vykonává nezištně ve prospěch veřejného blaha. V psychologickém přístupu je altruistická motivace klíčová, dobrovolníci mají radost z toho, že mohou být prospěšní druhým lidem, kteří jejich pomoc potřebují.⁸⁹

Podle sociologického přístupu jsou dobrovolníci motivováni především kontextuálními faktory. Například společenskými odměnami za úsilí a snahu o dosahování občanských ctností apod.⁹⁰ Dobrovolnictví je založeno na silných sociálních vazbách mezi členy a představuje volnočasovou aktivitu, při které dobrovolník tráví čas s lidmi, které má rád, a to mu přináší potěšení.

V rámci svého projektu zjistili, že „pomoc druhým“ je jednou ze tří nejdůležitějších motivací, které přivádí české dobrovolníky k participaci.

Musick a Wilson vychází z normativistického pohledu na sociální motivaci dobrovolníků. Rozeznávají tři základní normy, které motivují dobrovolníky vykonávat dobrovolnickou činnost, a to normu generalizované reciprocit, normu spravedlivosti a normu sociální zodpovědnosti.

Norma generalizované reciprocit: dobrovolník se v rámci této formy řídí očekáváním, že pomoc druhým bude oplacena "někdy" v budoucnosti, když to dotyčný bude potřebovat, a povinností splatit svůj dluh z minulosti. Norma spravedlivosti: v rámci této formy dobrovolník bojuje proti nespravedlivosti i v zájmu těch, kteří se nemohou adekvátně bránit. Norma sociální zodpovědnosti: v rámci této formy dobrovolník vychází z předpokladu, že je to občanská či křesťanská povinnost pomáhat bližním a druhým lidem v nouzi.⁹¹

V letech 1999 a 2000 byl proveden výzkum zkoumající dárcovství a dobrovolnictví. Součástí výzkumu bylo i zkoumání motivace dobrovolníků. Výsledky výzkumu ukázaly, že individuální motivace dobrovolníků je velice široká a souvisí s ní celá škála příčin, které měly dopad na dobrovolnickou participaci. Na základě toho výzkumu byly rozlišeny tři

⁸⁹ FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010, s. 105-107. ISBN 978-80-903696-8-9.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ MUSICK, Marc A. a John WILSON, 2008 in FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. 1. Praha: Agnes, 2010, s. 108-109. ISBN 978-80-903696-8-9.

základní motivace k dobrovolnictví: konvenční, reciproční a nerozvinutá. Jednotlivé motivace se mohou překrývat, avšak jedna z nich však zpravidla převažuje.⁹²

Konvenční motivace převládá u dobrovolníků, kteří pomoc druhým vnímají jako součást svého každodenního života. Tento rámec chování vyplývá z morálních a společenských norem jejich okolí, v kterých byli socializováni. Konvenční motivace dominuje u českých dobrovolníků.

Recipročně motivovaní dobrovolníci vnímají dobrovolnictví jako prostředek, který přináší užitek ostatním, ale zároveň i jim samotným. Dobrovolníci prostřednictvím aktivit získávají nové zkušenosti, navazují nové kontakty a udržují se v kondici.

Nerozvinutá motivace. Tato motivace je založena na více aspektech jako pocit, že prostřednictvím dobrovolnictví je možné se podílet na šíření dobré myšlenky či vykonávání smysluplné činnosti. Klíčovým aspektem je však důvěra v organizaci.⁹³

Zmíněné teorie motivace jsou možné vztáhnout i na dobrovolníky seniory. Mnohdy jsou dobrovolníci motivováni i kombinací zmíněných přístupů. Podle zahraničního výzkumu je převažující motivací dobrovolníků seniorů snaha pomoci lidem okolo sebe a dále pak snaha využít znalosti a dovednosti, které v životě získali, a také způsob, jak si ověřit, co jsou ještě schopni pro ostatní lidi udělat.⁹⁴

Jak bylo výše zmíněno, existuje řada motivů, které dobrovolníka vedou k vykonávání dobrovolnické činnosti. Ať jsou již motivy jedince jakékoliv, důležitou součástí motivace seniora stát se dobrovolníkem je samotná organizace a přístup personálu. Příjemná atmosféra a ochota přizpůsobit působení seniora jeho možnostem, nárokům a potřebám je velmi důležitou součástí motivačního procesu seniora.

⁹² FRIČ, Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice: (výsledky výzkumu NROS a Agnes)*.

Vyd. 1. Praha: NROS, 2001. 115 s. ISBN 80-902633-7-2. Zdroj:

<https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/odborna-knihovna/darcovstvi-a-dobrovolnictvi-v-ceske-republice-vysledky-vyzkumu-nros-a-agnes-6507.html>

⁹³ FRIČ, Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice: (výsledky výzkumu NROS a Agnes)*.

Vyd. 1. Praha: NROS, 2001. s. 68. ISBN 80-90Mu2633-7-2.

⁹⁴ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Praha: Grada, 2011, s. 66. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3604-4.

2.8 Nábor dobrovolníků

Ne všichni lidé, kteří se věnují dobrovolnictví, se dobrovolníky stali tak, že by sami aktivně vyhledávali možnosti dobrovolnického zapojení. Budoucí dobrovolníky si tedy musejí v rámci náboru organizace hledat a oslovovat samy.

„Cílem náboru dobrovolníků je získat co nejvíc zájemců o účast v projektu, abychom z nich mohli vybrat ty nejlepší.“⁹⁵

Tutr a Novotný o této fázi říkají, že metody a načasování této fáze je potřeba přizpůsobit cílové skupině. Proto je potřebné si předem stanovit, jak by měl vypadat náš ideální dobrovolník, a potom přemýšlet, kde takové lidi můžeme najít a jak je nejlépe oslovit. Jinak budeme postupovat při získávání dobrovolníků pro jednorázovou akci, jinak pro opakovanou a dlouhodobou spolupráci. Způsob a forma oslovování potencionálních dobrovolníků odráží to, koho chce svou nabídkou přilákat.⁹⁶

Tošner tvrdí, že konkrétní způsoby získávání dobrovolníků záleží na tvořivosti koordinátora, protože právě hlavním úkolem koordinátorů dobrovolníků je propagace a získávání dobrovolníků.

Práce koordinátora jakožto klíčové postavy při práci s dobrovolníky je v souvislosti s oslovováním a nábořem dobrovolníků vyzdvihována u několika autorů. Koordinátor je pracovník, který je určen pro nábor, výběr a řízení dobrovolníků v organizaci.⁹⁷

Podle Zaplatílkové do náplně práce koordinátora dobrovolníků patří následující úkoly⁹⁸:

- plánování dobrovolnického programu

⁹⁵ TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002, s. 74. ISBN 80-717-8514-8.

⁹⁶ TUTR, Vojtěch a Michal NOVOTNÝ. *Metodika dobrovolnictví v sociálních službách pracujících s klienty ohrožených exkluzí*. Hestia, 2001.

⁹⁷ TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7178-6.

⁹⁸ ZAPLATÍLKOVÁ, Blanka. Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče: Dobrovolnické centrum KID při fakultní nemocnici v Praze. In: NOVOTNÝ, Michal a Ivana STARÁ. *Dobrovolnictví v nemocnicích: metodický manuál pro zdravotnická a sociální zařízení* [online]. Hestia, 2002, s. 71 [cit. 2020-07-31]. ISBN 80-85945-30-4.

- získávání dobrovolníků
- výcvik dobrovolníků
- uzavírání kontraktů s dobrovolníky
- supervize dobrovolníků
- organizace jednorázových akcí
- motivace a oceňování dobrovolníků
- hodnocení dobrovolnického programu
- propagace myšlenky dobrovolnictví
- kontakty s dalšími dobrovolnickými centry
- vedení dokumentace
- účast na odborných a vzdělávacích akcích

Existuje několik obvyklých způsobů, jak lze oslovit potenciální dobrovolníky.

Podle Tošnera a Sozanské se nejčastěji jedná o formu oslovování prostřednictvím letáků či plakátů, dále pak také zmiňují tisk a jiná média, jako sociální sítě, nebo náborové eventy, v podobě besed, koncertů atd, nebo ve formě spolupráce s dobrovolnickými centry nebo jinými institucemi.⁹⁹

Získávání dobrovolníků je možné rozdělit na náborování plošné a cílené. Plošné náborování dobrovolníků probíhají za předpokladu, že je potřeba získat větší počet dobrovolníků, například při zahájení činnosti dobrovolnického centra. Cílené náborování probíhají v případech, kdy se hledají dobrovolníci na konkrétní činnost v konkrétním dobrovolnickém programu.

Dále je podle Friče a Pospíšilové možné cestu k dobrovolnictví rozdělit z hlediska charakteru rekrutování na osobní (sociálně "zakotvenou") a neosobní (odtažitou). V rámci osobní cesty se dobrovolníci o své budoucí činnosti dozvídají skrze interakci tváří v tvář od svých příbuzných či přátel, kolegů z práce nebo skrze dobrovolnickou organizaci, jíž jsou členem. Dobrovolník se tedy dozvídá o činnosti v rámci svého sociálního prostředí, v němž

⁹⁹ TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích: jak získávat a řídit dobrovolníky v občanských sdruženích...* 1. Praha: Portál, 2002, s.77-78. ISBN 80-7178-514-8.

se normálně pohybuje. Neosobní cesta k dobrovolnictví je cesta skrze zdroje, které jsou svojí povahou přístupné komukoliv, jako noviny, televize, internet apod. Z výsledků studie Friče a Pospíšilové je zřejmé, že dominantní cestou k dobrovolnictví je osobní kontakt v sítích, v nichž se dobrovolník běžně pohybuje.¹⁰⁰

2.9 Současný stav seniorů dobrovolníků v České republice

Dobrovolnictví seniorů je i v dnešní době v České republice poměrně málo reflektované téma, na rozdíl od Severní Ameriky, kde je toto téma hojně studované.

Senioři jakožto dobrovolníci působí v České republice v řadě svépomocných organizací v seniorských klubech, v řadě dobrovolnických programů organizovaných přes dobrovolnická centra. Samotné možnosti uplatnění seniorů v dobrovolnických činnostech nejsou přesně zmapovány a neexistuje žádný zdroj, který by o této problematice uceleně pojednával.

Mezigenerační programy

Témata mezigenerační spolupráce, vztahů a solidarity se v posledních pár letech dostávají do popředí v souvislosti se společenskými změnami, díky prognóze stárnoucí generace a v souvislosti s důrazem na celoživotní učení. Evropský rok aktivního stárnutí a

¹⁰⁰ FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010, s. 151-153. ISBN 978-80-903696-8-9.

mezigenerační solidarity v roce 2012 byl jednou z příležitostí, která se zaměřovala na propagaci a zviditelnění mezigenerační tematiky v kontextu aktivního stárnutí.

Všichni lidé, jak mladí, tak staří disponují určitými zdroji, jako jsou znalosti a dovednosti, které mohou být sdíleny a předávány napříč generacemi. Mezigenerační programy jsou příkladem toho, jak různé generace vzájemně integrují a účelně sdílejí své zdroje.

Mezigenerační programy je možné vymezit pomocí různých definic. Ward definuje mezigenerační programy jako programy, které díky různé zábavě a edukační činnosti přivádí dohromady generace v rámci vzájemného prospěchu.¹⁰¹

UNESCO definovalo mezigenerační programy pro účely své mezinárodní studie jako „...prostředek záměrné výměny zdrojů a učení mezi generací mladých a starých, která je prospěšná pro jedince i společnost.“¹⁰²

National Council on Aging zase charakterizoval mezigenerační programy jako „činnosti nebo programy, které podporují spolupráci, interakci a výměnu mezi jakýmikoli dvěma generacemi. Jedná se o sdílení dovedností, znalostí a zkušeností mezi starými a mladými.“¹⁰³

Hatton – Yeo a Ohsaka definují mezigenerační programy jako programy založené na představě, že existuje určitá součinnost mezi generacemi, kdy je toto propojení aktuální, přirozené a založené na vzájemných potřebách.¹⁰⁴

Obecně je tedy možné chápat mezigenerační programy jako cesty, jak pozitivně stimulovat mezigenerační sdílení i mimo rodinu.

Cílem těchto programů mají být přínosy pro jednotlivce, rodinu, komunitu a společnost jako celek. Podpora kontaktů mezi mladší a starší generací má vést k tomu, aby se vzájemně ovlivňovaly, podněcovaly, vzdělávaly, podporovaly a pečovaly o sebe prostřednictvím

¹⁰¹ The context of Intergenerational Programs. , Eric Kingson, Sally NEWMAN a Christopher R.

WARD. *Intergenerational Programs: Past, Present And Future* [online]. 1. New York: Taylor & Francis, 2014, s. 21-28 [cit. 2020-07-31]. ISBN 9781315783451.

¹⁰² HATTON-YEO, Alan a Toshio OHSAKO. *Intergenerational Programmes: Public Policy and Research Implications--An International Perspective* [online]. Hamburg: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, 2000, s.1-3 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/>

¹⁰³ NEWMAN, Sally a Alan HATTON-YEO. Intergenerational Learning and the Contributions of older People. *Ageing horizons* [online]. 2008, 8(8), s.31–39 [cit. 2020-07-31].

¹⁰⁴ Tamtéž.

vzdělávání orientovaného na sdílení zkušenosti tak, aby byly využity specifické schopnosti zúčastněných generací a naplňovány jejich potřeby.

Důležitou roli pro rozvoj mezigeneračních programů hraje dobrovolnictví, které lze chápat jako projev aktivního občanství a zainteresovanosti na společenském životě a řešení sociálních problémů.¹⁰⁵

Mezigenerační programy jsou z historického hlediska poměrně novou iniciativou. První mezigenerační programy jsou evidovány v 60. letech 20. století. Mezigenerační programy začaly vznikat v Americe jako reakce na společenské změny, které souvisely s rostoucím počtem starších osob v populaci, proměnou klasického modelu rodiny a rostoucím mezigeneračním napětím. Jak ve své práci popisuje Newman, ony společenské změny měly za následek rozšiřování mýtů a stereotypů o mladých a starých lidech, nárůst osamělosti a snížení sebeúcty u starších osob. Jako jedno z řešení této situace se nabízelo opětovné spojení jednotlivých generací právě skrze mezigenerační programy.¹⁰⁶

Od 90. let 20. století se mezigenerační programy začínaly hojně rozšiřovat i v Evropě, především tedy v Nizozemsku. To je možné vysvětlit v souvislosti s dlouhodobou tradicí dobrovolnictví v zemi, protože právě dobrovolnictví hraje v rozvoji mezigeneračních programů velkou roli. Mezigenerační programy pomáhají řešit v jednotlivých zemích různé situace. V Nizozemí to byla například otázka začleňování imigrantů, ve Španělsku krize rodinné solidarity a ve Velké Británii otázka aktivního stárnutí.¹⁰⁷

V současné době je možné ve světě najít velkou škálu mezigeneračních programů, které se zaměřují na různé cílové skupiny, v různých prostředích a s různými cíli. Ačkoliv v mezigeneračních programech mohou být zapojeny všechny generace, z programu EAGLE vychází, že z pohledu cílových skupin jsou za nejtypičtější cílovou skupinu považovány

¹⁰⁵ KAMANOVA, Lenka, Kateřina PEVNÁ a Milada RABUŠICOVÁ. O mezigeneračním učení a mezigeneračních programech v knihovnách. *Proinfoflow: časopis pro informační vědy* [online]. Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2016, (2), 43-52 [cit. 2020-07-31].

¹⁰⁶ NEWMAN, Sally. *Intergeneratioanl programs: Imperatives, strategies, impacts, trends*. New York: The Haworth Press, 1989, 18 s.

¹⁰⁷ HATTON-YEO, Alan. An introduction to intergenerational practice. *Working with Older People* [online]. Brighton, 2010, 14(2), 4-11 [cit. 2020-07-31]. DOI: DOI:10.5042/wwop.2010.0261. Dostupné z: <https://www.emerald.com/insight/>

generace prarodičů a vnoučat, a právě na generaci mladých a seniorů jsou nejvíce programy orientované.¹⁰⁸

Zatímco se mezigenerační projekty v zahraničí intenzivně rozvíjí, mezigenerační programy v České republice jsou celkem ojedinělým jevem. Většinou se jedná spíše o doplňkovou nabídku volnočasových, vzdělávacích či dobrovolnických center. V České republice se mezigenerační problematice a především mezigeneračnímu učení věnuje prof. PhDr. Milada Rabušicová, Dr. a její kolegyně z Ústavu pedagogických věd Masarykovy univerzity.

Vztahům mezi generacemi mladých a starých lidí a faktorům, které tyto vztahy ovlivňují, se věnuje také prof. RNDr. PhDr. Helena Haškovcová, CSc.

3.1 Charakteristika mezigeneračních programů

Z výše uvedených definic je možné za charakteristické znaky mezigeneračních programů označit 1) participaci odlišných generací 2) záměrnost vykonávaných aktivit 3) prospěšnost vzájemné interakce jak pro jedince, tak i pro komunitu.

3.2 Přínosy mezigeneračních programů

Přínosy mezigeneračních programů jsou odvozovány od výsledku analýz či evaluačních studií jednotlivých programů. Obecně je však možné tvrdit, že mezigenerační programy mohou být přínosné pro celou řadu subjektů. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky uvádí, že „Mezigenerační vztahy mají zásadní význam pro rozvoj jedince i společnosti a pro kvalitu života v každém věku.“¹⁰⁹

¹⁰⁸ KAMANOVÁ, Lenka, Kateřina PEVNÁ a Milada RABUŠICOVÁ. O mezigeneračním učení a mezigeneračních programech v knihovnách. *ProInflow Časopis pro informační vědy*. Brno: Ústav pedagogických věd Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2016, 8(2). DOI: <https://doi.org/10.5817/ProIn2016-2-5>.

¹⁰⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2008. Kvalita života ve stáří: Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008. p. stran 55. ISBN: 978-80-86878-65-2.

V odborné literatuře je poměrně malá pozornost věnovaná potenciálním přínosům mezigeneračních programů pro jejich účastníky. Jednou z autorek, která se věnuje pozitivním vlivům mezigeneračních programů je Shannon Jarrott. Ta uvádí, že přínosy pro participující jedince je možné rozřadit do čtyř skupin a to na 1) fyzické 2) intelektuální/kognitivní 3) sociální a 4) psychologické/emocionální přínosy. Procvičování hrubé a jemné motoriky napomáhá k udržování fyzické kondice. Intelektuální přínosy jsou spojené především s procvičováním kognitivních funkcí. Sociální přínosy vyplývají ze sociálního kontaktu, tedy z možnosti interagovat a vytvářet případné vztahy v rámci relativně bezpečného prostředí mezigeneračních programů. Psychologické/emocionální přínosy se projevují převážně s možností přispívat a sdílet zážitky a zkušenosti a s pocitem úspěch.¹¹⁰

V českém prostředí se přínosům mezigeneračních programů věnují Horáková, Šujanová a Vidovičová. Ty na základě svých praxí a studia literatury píšou, že mezigenerační programy přináší seniorům „...nové sociální kontakty, mohou poskytovat pocit užitečnosti a smysluplnosti skrze interakce s mladou generací. Tyto kanály pak vedou k obecnému posílení kvality života ve stáří a well-being, včetně zmírňování rizika depresivních symptomů.“¹¹¹

3.3 Typologie a dělení mezigeneračních programů

Mezigenerační programy jsou velice různorodé. Existuje celá řada mezigeneračních programů lišících se svým účelem, obsahem, cílovou skupinou, místem realizace či poskytovatelem mezigeneračního programu.

Jednu z možných typologií vycházející z empirických podkladů přináší evropský projekt EAGLE. Realizátoři tohoto projektu pod vedením A. Hatton-Yeo v dokumentu *The EAGLE Toolkit for intergenerational activities*, mezigenerační programy rozdělují na základě cílů,

¹¹⁰ JARROTT, Shannon. *Tried and True: A Guide to Successful Intergenerational Activities at Shared Site Programs*. In: *Generation United* [online]. 2007 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.gu.org/>

¹¹¹ HORÁKOVÁ, Karolína, Anna ŠUJANOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ. *Mezigenerační vztahy a programy pro jejich kultivaci*. In: ŠTĚPÁNKOVÁ, Hana, Cyril HÖSCHL a Lucie VIDOVIČOVÁ. *Gerontologie: současné otázky z pohledu biomedicíny a společenských věd*. Praha: Karolinum, 2014, s. 265–283. ISBN 978-80-246-2628-4.

kterých by měly a chtěly mezigenerační programy dosahovat. Jedná se o programy zaměřené na¹¹²:

- rozvoj komunity, jejího života a bezpečnosti, trávení volného času a také vytváření míst, na kterých by se mohly setkávat různé generace;
- výchovu, vzdělávání, trénink a učení včetně všeobecného vzdělávání a odborné přípravy a celoživotního vzdělávání (např. jazykové učení, psaní, počítání, digitální gramotnost, univerzity pro seniory, výměna znalostí, koníčky);
- mentoring – mezigenerační podporu, služby a poradenství, kdy zkušenější podporuje méně zkušeného;
- předcházení konfliktům a problémům, jejich řešení, prevenci násilného chování;
- mediální výchovu vč. informačních a komunikačních technologií (ICT);
- sociální začlenění, účast v aktivitách, aktivní občanství;
- zaměstnatelnost;
- zprostředkování historie a vzpomínek a zachování kulturního dědictví prostřednictvím ústní historie žijících svědků, výletů, cestování;
- péči o zdraví a ochranu životního prostředí;
- umění a kulturu (divadlo, film, hudba, hry).

Herrmann dělí mezigenerační programy na tři typy, které tak přímo ovlivňují samotné cíle mezigenerační spolupráce:¹¹³

- 1) Programy, v nichž jsou příjemci děti a senioři poskytovali určité služby.
- 2) Programy, kde jsou naopak senioři příjemci a děti jsou prospěšné seniorům.

¹¹² RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVA a Kateřina PEVNÁ. Mezigenerační učení v prostředí komunit: koncept a mapování výzkumného terénu. *Studia paedagogica* [online]. 2014, **19**(1), 103-124 [cit. 2020-07-31]. DOI: 10.5817/SP2014-1-6. ISSN 18037437. Dostupné z:

<http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/707>

¹¹³ HERRMANN, D.Scott. Benefits and Risks of intergenerational program participation by senior citizens. *Educational Gerontology* [online]. 2005, 2006, **31**(2), 123-138 [cit. 2020-07-31]. DOI: 10.1080/03601270590891522. Dostupné z:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03601270590891522>

- 3) Programy mezigenerační spolupráce, při kterých jsou obě generace jak příjemci, tak poskytovatelé. Obě generace spolupracují na různých aktivitách.

Crawford ve svém článku nabízí další kategorizaci a rozděluje mezigenerační programy na základě povahy kontaktu na ty, kde dochází a kde nedochází k přímému kontaktu účastníků. Programy, kde se účastníci setkávají, potom dále dělí na základě míry interaktivity na programy, kde jedna generace sleduje generaci druhou (například seniorské koncerty či divadlo), dále programy, v jejichž rámci vzniká krátkodobý vztah (jednorázové společné aktivity nejružnějšího charakteru) a programy, kde je prostor pro dlouhodobější kontakt a vznik hlubšího vztahu (nejružnější opakované společné aktivity).¹¹⁴

Rabušicová a kol. dále strukturují programy dle jejich tematického zaměření do tří skupin: na programy kulturní; sociální a podpůrné; vzdělávací.¹¹⁵

Na základě analýzy mezigeneračních programů v České republice potom stanovili další typizaci založenou na roli mezigeneračního učení. Prvním typem jsou v tomto případě programy, kde je mezigenerační učení vnímáno jako přidaná hodnota, jelikož program vznikl za jiným primárním účelem. V programech druhého typu je mezigenerační učení využíváno k přenosu konkrétních obsahů. Třetí typ programů vymezuje mezigenerační učení jako samotný cíl programu, přičemž není jasně stanovený učební obsah.¹¹⁶

¹¹⁴ CRAWFORD, Patricia A. Focus on Elementary: Rock of Ages. *Childhood Education* [online]. 2015, 91(5), 395-401 [cit. 2020-07-31]. DOI: 10.1080/00094056.2015.1090858. ISSN 0009-4056. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00094056.2015.1090858>

¹¹⁵ RABUŠICOVÁ, Milada, Karla BRŮCKNEROVÁ, Lenka KAMANOVÁ, Petr NOVOTNÝ, Kateřina PEVNÁ a Zuzana VAREJKOVÁ. *Mezigenerační učení: teorie, výzkum, praxe*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 166. ISBN 978-80-210-8460-5.

¹¹⁶ Tamtéž.

3.4 Mezigenerační programy v ČR

V současnosti je možné v rámci České republiky pozorovat několik dobrovolnických programů a projektů, na místní i celorepublikové úrovni, které se zaměřují na mezigenerační tematiku. Na místní a obecní úrovni se nejčastěji setkáváme s různými volnočasovými zařízeními, nebo správními institucemi (obecní úřad, krajské úřady) které se ve svých programech snaží propojovat nejstarší a nejmladší generaci.

K propojování a mezigeneračnímu sblížení může docházet v rámci center/ středisek volného času, domů dětí a mládeže, knihoven, církevních organizací, muzeí, kulturních institucí, základních, střední a vysokých školy, nebo v rámci spolků a neziskových organizací.

Dále je také možné pozorovat organizace zaměřené na služby pro seniory, děti a mladistvé vytvářet svoje vlastní dobrovolnické mezigenerační programy, například v rámci spolupráce mateřských školek a domovů seniorů. Dalšími mezigeneračními programy, se kterými se můžeme v České republice setkat, jsou zahraniční přejaté programy zaměřující se na mezigenerační sblížení, která jsou přizpůsobená na české prostředí. Jako příklad tohoto typu může být rakouský program Zeintbanka55+, v Česku známém pod názvem SOUSEDÉ

plus®, který po vzoru Německa a Rakouska, kde tyto programy dlouhodobě úspěšně fungují, do své nabídky programů zahrnuje mezigenerační a dobrovolnické centrum TOTEM.¹¹⁷

Mezigenerační dobrovolnické programy probíhající v České republice je také možné rozdělit na akreditované programy, které splnily požadavky vyplývající ze zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, a byla jim Ministerstvem vnitra udělena akreditace na určitý projekt nebo program v oblasti dobrovolnické služby a programy, které nejsou akreditované. K realizaci dobrovolnických programů není akreditace nutná, programy mohou být realizovány v neakreditovaném režimu.¹¹⁸

S udělenou akreditací se váže určitá forma profesionalizace a regulace programu. Akreditované programy mají povinnost se řídit zákonem o dobrovolnické službě. Se zájemci o dobrovolnictví uzavírají smlouvy a organizace se stávají zodpovědné za výběr, evidenci, přípravu a pojištění dobrovolníka.¹¹⁹

S akreditací také souvisí možnost žádat o dotace na dobrovolnictví u Ministerstva vnitra.

Možnosti zapojení seniorů dobrovolníků do mezigenerační spolupráce nejsou limitovány pouze na programy, přímo tomu určené. Pole, kde se senioři jako dobrovolníci mohou v rámci mezigenerační sblížení střídat s dětmi a mládeží v České republice je širší, než budu v rámci této práce zkoumat.

Například bývalý sokolové častokrát zůstávají ve svých oddílech aktivní i po odchodu do důchodu. Jednou z možností, jak se mohou v sokolech angažovat je, že zaujmou roli cvičitele a trénují děti. Z hlediska mezigeneračního pojetí je možné na tuto činnost nahlížet jako na volnočasovou aktivitu, kde k mezigeneračním přenosům dochází jaksí automaticky bez přímého vedení a věnování pozornosti. Tyto aktivity nejsou primárně určeny k onomu mezigeneračnímu sblížení.

¹¹⁷ *Sousedé plus* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <http://www.sousedé-plus.cz/>

¹¹⁸ TRUTNOVSKÁ, Romana. *Fungování dobrovolnictví v ČR – současné trendy a dobrovolnické programy*. 1. Fórum sociální práce, 2016, s.70-71.

¹¹⁹ HRUŠKA, Lubor, Andrea HRUŠKOVÁ, Jiří TOŠNER, Miroslav PILÁT a kol. *Analýza o stavu dobrovolnictví v zahraničí a ČR* [online]. Ostrava: ACCENDO. 2018. s.203-204. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/01-rozvoj-dobrovolnictvi-v-cr-analyza-pdf.aspx>.

4. Metodologie

4.1 Cíl práce

Původním cílem mojí diplomové práce bylo zkoumat vnímání dobrovolnictví z pohledu seniorů. Vzhledem k situaci a vlivem restrikcí spojených s pandemií Covid-19 a nemožnosti sběru dat jsem musela posunout téma svého výzkumného šetření.

Novým cílem mojí práce je v rámci možností zmapovat možnosti dobrovolnického zapojení seniorů v mezigeneračních programech v České republice, kde dobrovolníci senioři vystupují v roli poskytovatele služby mladší generaci. Zaměřím se na různé programy, ve kterých skrze různé aktivity dochází k přímé interakci nejstarší a nejmladší generace. Konkrétními podcílí je pak zjistit, jak probíhá oslovování seniorů dobrovolníků těchto mezigeneračních programů z pohledu koordinátorů programů a objasnit příčiny malého počtu zapojených seniorů dobrovolníků v těchto programech.

4.2 Výzkumné otázky

VO1: Jaké jsou možnosti dobrovolnického zapojení seniorů v mezigeneračních programech v ČR?

VO2: V jakých programech v ČR vystupují senioři dobrovolníci v roli poskytovatele služby nejmladší generaci?

VO3: Kdo jsou nejčastěji dobrovolníky seniory v mezigeneračních programech?

VO4: Jakým způsobem jsou oslovováni senioři dobrovolníci k participaci v mezigeneračních programech?

VO5: Jaká jsou kritéria účasti dobrovolníků v mezigeneračních programech?

VO6: S jakými bariérami se koordinátorky při náboru nejčastěji setkávají?

4.3 Výzkumný design

Pro cíle svého výzkumného šetření jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkumnou strategii.

Tento přístup totiž umožňuje získat detailní informace o studovaném jevu, který v našich podmínkách zatím ještě není dostatečně prozkoumán.¹²⁰

Předností kvalitativního výzkumu je povaha založená na indukci, kdy se nejprve nasbírají data a až pak se hledá jejich pravidelnost a formulují se předběžné závěry. Na základě toho se mohou vytvářet nové teorie či hypotézy.¹²¹ Hendl tento proces přirovnává ke skládance, protože tvrdí, že „kvalitativní výzkumník nesestavuje ze získaných dat skládanku, jejíž konečný tvar zná, spíše konstruuje obraz, který získává kontury v průběhu sběru a poznávání jeho částí.“¹²²

Pro kvalitativní přístup jsem se rozhodla i proto, že dobrovolnictví seniorů v mezigeneračních programech je fenoménem omezeného rozsahu, kde kvantifikace není potřebná.

4.4 Metoda sběru dat

Pro výzkumnou část jsem získávala data skrze dvoufázový proces.

¹²⁰ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999, s. 11. SCAN. ISBN 80-858-3460-X.

¹²¹ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 13-14. ISBN 978-80-7367-313-0.

¹²² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 52. ISBN 978-80-7367-485-4.

Prvním krokem k získání potřebných dat bylo nutné provést mapovací výzkum. Pro zmapování možností zapojení dobrovolníků seniorů v mezigeneračních programech v České republice bylo nezbytné nastudovat aktuální nabídku mezigeneračních programů a podrobně se seznámit s jejich aktivitami, strukturou a způsobem zapojení seniorů. Tyto primární data jsou z hlediska méj diplomové práce stěžejní v tom, že mi umožnili popsat možnosti dobrovolnického zapojení seniorů z hlediska oblasti činnosti a formy zapojení. Zároveň mi také tyto primární data připravili základ pro druhou fázi výzkumného šetření.

Primární data o mezigeneračních programech jsem získala na základě analýzy dokumentů dostupných na webových stránkách.

Mapování mezigeneračních programů probíhalo v rozmezí od začátku dubna do začátku června 2020 ve dvou krocích. V rámci prvního kroku, jsem vycházela z internetových zdrojů, a informací poskytnutých od regionálních středisek zabývajících se tematikou a jejich pracovníků. Na základě takto získaných dat jsem byla schopná si vytvořit přehled dostupných mezigeneračních programů působících na našem území. Ve druhé fázi mapování, jsem telefonicky, nebo pomocí emailové korespondence přímo oslovila vybrané mezigenerační programy, abych se dozvěděla o programu doplňující informace a zároveň se informovala o existenci jiných mezigeneračních programů, kde by dobrovolníci senioři vystupovali v roli poskytovatele pomoci, v daném okolí. Díky této metodě sněhové koule jsem se dozvěděla o dalším programu, který prozatím nebyl představen na internetu, tudíž jsem nebyla schopna na základě internetového vyhledávání se o tomto programu dozvědět.

Mapované území nebylo omezeno na určité oblasti, ale mapování nabídky mezigeneračních programů probíhalo v rámci celé České republiky ve všech regionech. Tento rozsah byl zvolen cíleně a vycházel z předpokladu, že se v České republice nachází pouze malé množství takto konkrétních mezigeneračních dobrovolnických programů.

Z analýzy dokumentů se mi následně vyprofilovaly programy, které nabízejí seniorům možnosti nebýt pouze příjemcem dobrovolnické služby, ale naopak být jejím aktivním dárcem.

Během mapování situace v České republice se ukázalo, že po České republice je několik mezigeneračních programů, kde senioři dobrovolníci vystupují v roli poskytovatelů pomoci jejichž činnost v programech, je možné rozdělit dle typu aktivity.

Po sběru dat v této první fázi, ze které se mi vygenerovalo jedenáct programů, následovala druhá fáze získávání dat, která sloužila k řešení druhé části mého výzkumu, tedy popsání a porozumění procesu získávání seniorů jako dobrovolníků, do mezigeneračních programů vzešlých z první fáze z pohledu koordinátorů programů. Metodou pro sběr dat ve druhé fázi procesu byl polostrukturovaný rozhovor. Během praktické části jsem provedla sedm polostrukturovaných rozhovorů se šesti koordinátorkami mezigeneračních programů. Menší počet koordinátorek, je z důvodu, že jedna koordinátorka spravuje dva programy.

Sběr dat probíhal od června do začátku července 2020.

Metodu rozhovoru považuje Švaříček a Šed'ová za nejběžnější metodu kvalitativní výzkumné strategie a označují jej jako hloubkový rozhovor.¹²³ Díky hloubkových rozhovorů a možnosti pokládat otázky a zároveň nechat koordinátory, kteří zaštitují náborování nových dobrovolníků a kteří stojí za chodem a někdy i vnikem programu, volně hovořit jsme získala informace, poznatky a názory z praxe, které jinak nejsou dostupné, neboť vycházejí přímo z osobních zkušeností.

K rozhovoru jsem si připravila okruhy otázek, které jsem pak doplňovala o otázky podle aktuální potřeby.

4.5 Populace mezigeneračních programů a výběr vzorku

V první části výzkumu jsem se pokusila o zmapování nabídky mezigeneračních programů v České republice, ve kterých senioři dobrovolníci vystupují v roli poskytovatele pomoci nejmladší generaci. Mým cílem bylo najít a popsat všechny tyto programy v České republice.

Populaci mezigeneračních programů jsem si definovala pomocí těchto kritérií:

- 1) Programy musí odpovídat základní charakteristice mezigeneračního pojetí, tedy setkávání lidí různých generací
- 2) Programy, ve kterých dochází k přímé interakci mezi seniory a dětmi, tedy mezi nejstarší a nejmladší generací

¹²³ ŠVAŘÍČEK, Roman; ŠEĎOVÁ, Klára. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

3) V programech senior dobrovolník přímo podporuje a naplňuje cíle programu

Pro identifikaci všech jednotek této populace jsem použila metodu sněhové koule, díky které jsem se dozvěděla o dalších mezigeneračních programech skrze doporučení a odkázání koordinátorů či jiných pracovníků z již vyhledaných programů.

Ve druhé části výzkumu jsem z identifikované populace mezigeneračních programů vybrala pouze ty programy, do kterých byly dobrovolníci nebo stále jsou oslovováni. Ve druhé fázi výzkumu se totiž pokouším porozumět procesu získávání dobrovolníků seniorů do těchto programů z pohledu koordinátorů.

Stanoveným kritériem pro výběr respondentů tedy byla, zodpovědnost za nábor dobrovolníků v mezigeneračních programech, protože právě koordinátoři, nebo lidé odpovědní za nábor jsou ti, kteří vedou v programech dobrovolníky, oslovují je, školí je, vybírají a pracují s nimi v průběhu dobrovolné činnosti. Jsou to ti, kteří mají vliv na jejich získávání a jak ve své práci tvrdí Novotný a Stará, koordinátoři dobrovolníků jsou klíčovou postavou každého dobrovolnického programu.¹²⁴

4.6 Analýza dat

V první fázi výzkumného šetření jsem analyzovala data z internetových zdrojů a dokumentů.

Ve druhé fázi výzkumného šetření jsem analyzovala polostrukturované rozhovory. Všechny čtyři rozhovory s koordinátory, byly po celou dobu nahrávány. Pro vyhodnocení získaných dat jsem provedla doslovnou transkripci nahraných rozhovorů. Pro analýzu přepsaných rozhovorů jsem použila metodu otevřeného kódování. Švaříček a Šed'ová popisují otevřené kódování jako rozdělení textu na jednotky, kterými může být slovo, věta nebo odstavec. Jedná se tedy o proces, kdy jsou jednotlivé údaje v textu rozebrány, pojmenovány a nově poskládány na základě námi stanovených kódů.¹²⁵ Těmto jednotkám jsou následně přiřazen

¹²⁴ In: NOVOTNÝ, Michal a Ivana STARÁ. *Využití dobrovolníků v nemocnicích: metodický manuál k dobrovolnictví v nemocnicích*. Praha: Hestia, 2001, s. 32. ISBN 80-238-8471-9.

¹²⁵ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. s.211. ISBN 978-80-7367-313-0.

kódy, přičemž kódování probíhalo na základě obsahového sdělení. Z použitých kódů jsem následně vytvořila seznam a poté jsem kódy systematicky seskupovala podle podobnosti a vnitřních souvislostí do kategorií mezi kterými jsem hledala souvislosti. Během analýzy také docházelo ke konstantnímu porovnávání dat.

4.7 Kvalita výzkumu

Jedním z typických znaků kvalitativního výzkumu je vysoká validita a to na základě toho, že se ve výzkumu nepoužívají standardizované otázky a získáváme mnoho dat, ve kterých se hledají pravidelnosti a souvislosti¹²⁶. Dalším znakem kvalitativního výzkumu je nízká reliabilita a to díky volným otázkám a nízkému počtu respondentů. Obecně u kvalitativních výzkumů je obtížné generalizovat výsledky na celou populaci.¹²⁷ V případě mé práce je možné výsledky zobecnit na programy podobné vybraných mezigeneračních programů.

4.8 Limity výzkumu

Jako jeden z největších limitů mého výzkumu vidím malý počet relevantních dat zabývajících se problematikou dobrovolnictví seniorů v mezigeneračních programech. Výzkumy na toto téma jsou ojediněle prováděny, a tudíž jsem mohla vycházet pouze z malého množství relevantních sekundárních dat.

Dalším podstatným limitem, se kterým jsem se během výzkumu setkala, byl nedostatek literatury, která by se mezigeneračnímu dobrovolnictví seniorů v České republice věnovala.

Při mapování nabídky mezigeneračních programů, jsem vycházela primárně z informací, které bylo možné dohledat na internetu. Vzhledem ke zkoumanému problému, kde jsou cílovou skupinou senioři a děti je možné, že jsou v mém výzkumu opomenuty mezigenerační programy, které nemají informace o programech přístupné na internetu a která si své fungování zajišťuje pouze na lokální úrovni.

¹²⁶ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1998, s. 284-291. ISBN 80-718-4141-2.

¹²⁷ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 10-13. ISBN 978-80-7367-313-0.

Informace, získaná skrze dobrovolnická centra nemůžu brát jako vyčerpávající a to z toho důvodu, že centra vznikla k datu 01.05.2020 a stále sami ještě sbírají data.

4.9 Etické otázky

V práci se vyjadřuji konkrétně pouze k obecným zjištěním vycházejících ohledně programů a organizací z jejich webových stránek. Konkrétní informace o programech vycházející z rozhovorů budu uvádět pouze u čtyř vybraných programů. Informace k ostatním mezigeneračním programům získaná skrze telefonickou či emailovou komunikaci nebudu konkretizovat, a to z důvodu, že od ostatních organizací nemám písemný souhlas.

Co se týče rozhovoru s koordinátory vybraných programů, tak na začátku rozhovoru jsem respondentky seznámila s cíli mého výzkumu, požádala jsem je o souhlas k nahrávání a zpracování našeho rozhovoru pro účely méj diplomové práce a slíbila zaslání výsledků mého šetření.

5. První fáze výzkumu

V této kapitole jsou prezentovány zjištěné výsledky mého výzkumu. Pro přehlednější orientaci prezentuji výsledky ve dvou částech. Nejprve představím výsledky analýzy dokumentů a poté výsledky analýzy rozhovorů. Intepretace výsledků, se zřetelem ke stanoveným výzkumným otázkám bude popsána v kapitole 6.

S mapováním nabídky mezigeneračních programů, jsem začala na začátku dubna 2020 a skončila na začátku června 2020. Vzhledem k neexistenci souhrnných dat týkající se mezigeneračních programů v České republice, jsem svůj výzkum započala vyhledáváním sekundárních dat týkající se problematiky a vyhledáváním mezigeneračních programů skrze internetové vyhledávání.

Většina sekundárních dat týkajících se mezigeneračních programů a dobrovolnictví seniorů v České republice souviselo s tematikou motivace a přínosu pro seniory. Většina studií, se kterými jsem se v rámci svého výzkumu setkala měla kvalitativní charakter a téměř všechny výsledky těchto studií měli pozitivní výsledky.

Jako cenný zdroj informací mi posloužil článek Mezigenerační učení v prostředí komunit: Koncept a mapování výzkumného terénu od Milady Rabušicové, Lenky Kamanové a Kateřiny Pevné. Ty v roce 2014 provedli mapování mezigeneračních programů v České republice a v zahraničí na základě internetového vyhledávání a provedli jejich kategorizaci z hlediska obsahového zaměření a z hlediska generačního zacílení. Nalezených mezigeneračních programů v rámci mapování nebylo více než dvacet.

V rámci prvotního vyhledávání informací o mezigeneračních programech v kontextu seniorského dobrovolnictví jsem skrze internetový vyhledavač použila tato klíčová slova, jejich různé tvary a kombinace:

mezigenerační programy, mezigenerační centra, senior dobrovolník v mezigeneračních programech, senioři pomáhají, mezigenerační spolupráce, propojování nejstarší a nejmladší generace, aktivizace seniorů v mezigeneračních programech, dobrovolnické aktivity pro seniory, programy propojující generace, mezigenerační projekty, volnočasové aktivity pro seniory, aktivizace seniorů v regionech (městech, obcích), senioři a děti, senioři pomáhají dětem, mezigenerační setkávání dětí a seniorů, seniorské organizace, uplatnění seniorů dobrovolníků, dobrovolnictví seniorů v regionech (městech, obcích)

Jako velmi přínosný zdroj dat k mapování mi posloužili níže zmíněné dokumenty a platformy:

- Dokument Rozvoj dobrovolnictví v ČR – Analýza o stavu dobrovolnictví v zahraničí a ČR z roku 2018
- Operační program Zaměstnanost – Regionální dobrovolnická centra a jejich činnost a kontakty¹²⁸
- Manuál volnočasových aktivit seniorů od Jany Godarové a Vlastimila Berana vydané Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí v roce 2017
- Platforma SenSen (senzační senioři) a jejich seznam seniorských organizací v ČR
- Portál i60.cz – portál pro aktivní seniory
- Web Dobrovolnik.cz, který přináší dobrovolnické příležitosti a novinky ze světa dobrovolnictví
- Občasník Senioři v krajích vydaný ministerstvem práce a sociálních věcí¹²⁹

¹²⁸ Ministerstvo vnitra ČR - Reg.č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_029/0003724

¹²⁹ Projekt: Implementace politiky stárnutí na krajskou úroveň CZ.03.2.2.63/0.0/0.0/15_017/0006207

- Sborník příspěvků z konference Dobrovolnictví a mezigenerační vztahy 2016
- Seznam akreditovaných projektů v oblasti dobrovolnické služby ministerstva vnitra
- Webové stránky a dokumenty Evropského sociálního fondu v ČR
- Webové stránky a dokumenty Ministerstva práce a sociálních věcí
- Webové stránky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
- Webové stránky Národní Asociace Dobrovolnictví a jejich seznam členů asociace
- Webové stránky krajských úřadů (sociální odbor, sekce dotace a financované projekty).

Velice užitečné informace mi byly také poskytnuty od pracovníků regionálních mezigeneračních center, úředníků z krajských úřadů ze sociálních odborů a krajských koordinátorů projektů z oddělení stárnutí a sociálního začleňování z Ministerstva práce a sociálních věcí.

Pro systematické mapování nabídky mezigeneračních programů, které by využívali služby seniorů dobrovolníků a během kterých by docházelo k přímé interakci s mladší generací jsem zvolila následující logický postup vyhledávání informací:

- 1) Dobrovolnické organizace
- 2) Programy dobrovolnické služby
- 3) Mezigenerační programy
- 4) Mezigenerační programy založené na přímé interakci dětí a seniorů
- 5) Třídění programů podle nastavených kritérií

Vzhledem k tomu, že se pokouším o zmapování v rámci celé České republiky, což je pro celkové zkoumání velmi rozsáhlá oblast, rozhodla jsem se pro rozdělení území na konkrétní úseky. Jako nejvhodnější z pohledu dostupných informací se mi jevilo rozdělit mapování na základě regionálního členění České republiky.

Skrze webové stránky krajských úřadů jsem se dozvěděla informace o projektech a činnostech realizovaných v sociální sféře v daném kraji. Především jsem se tedy dozvěděla o aktérech, které v daném regionu působí v dobrovolnické sféře, což bylo dobrým vodítkem na začátek výzkumu.

Vyhledávání skrze krajské portály se lišilo kraj od kraje dle jejich struktury stránek. Například na webových stránkách kraje Vysočina je samostatná sekce věnovaná

dobrovolnictví v kraji. Mimo jiné, je zde seznam dobrovolnických center a seznam organizací, které vysílají a přijímají dobrovolníky. Také Zlínský kraj má na svých stránkách seznam dobrovolnických organizací, které působí v sociální oblasti. Tato data pro mě byla velice přínosná a značně mi hledání mezigeneračních dobrovolnických programů skrze organizace v daných krajích ulehčila.

V některých krajích jsem vyhledávala informace skrze dotační portály a realizované programy na podporu sociální rodinné a seniorské politiky, protože jiná data týkající se dobrovolnictví nebyla dostupná. V praxi to znamenalo dohledávání informací o každém programu, jeho realizující organizaci a její nabídce služeb.

Vyhledávání skrze krajské zdroje jsem průběžně doplňovala o informace přímo od krajských zaměstnanců z odborů sociálních služeb, abych získala co nejvíce možných informací k danému kraji.

Většina krajů mi poskytla informace o známých dobrovolnických organizacích v daném kraji, seznam dobrovolnických organizací, které jsou v rámci kraje podporované a informace o akreditovaných mezigeneračních programech, které v kraji evidují.

Dále jsem získávala informace ohledně dobrovolnických organizací a mezigeneračních programech v kraji skrze regionální dobrovolnická centra.

Regionální dobrovolnická centra fungují od 1. května 2020 a jsou to informační a kontaktní centra pro dobrovolníky, neziskové organizace, příspěvkové organizace či obce v daném kraji v oblasti dobrovolnictví. Tyto regionální dobrovolnická centra vznikly mimo jiné v reakci na situaci, že činnost dobrovolníků je roztržena, jejich nabídka není koordinovaná a veřejnosti chybí podstatné informace o tom, kde a jak je možné pomáhat. Regionální dobrovolnická centra jsou součástí širšího projektu „Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice s akcentem na zajištění regionální a oborové dostupnosti dobrovolnictví v podobě dobrovolnických center“ který realizuje od roku 2016 MV s podporou Evropského sociálního fondu, Operačního programu zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.¹³⁰

¹³⁰ Podpora lidem, kteří chtějí pomáhat. Ministerstvo vnitra zřídilo regionální dobrovolnická centra. *Ministerstvo Vnitřní záležitostí České republiky* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/podpora-lidem-kteri-chteji-pomahat-ministerstvo-vnitra-zridilo-regionalni-dobrovolnicka-centra.aspx>

Regionální dobrovolnická centra jsou aktuálně otevřena v těchto krajích¹³¹:

1. Hlavní město Praha – provozovatel Letokruh, z. ú.
2. Středočeský kraj – provozovatel Letokruh, z. ú.
3. Jihočeský kraj – provozovatel KreBul, o. p. s.
4. Liberecký kraj – provozovatel ADRA, o. p. s.
5. Moravskoslezský kraj – provozovatel ADRA, o. p. s.
6. Karlovarský kraj – provozovatel INSTAND, Institut pro podporu vzdělávání a rozvoj kvality ve veřejných službách, z. ú.
7. Pardubický kraj – provozovatel Koalice Nevládek Pardubicka, z. s.
8. Plzeňský kraj – provozovatel Mezigenerační centrum TOTEM, z. s.
9. Ústecký kraj – provozovatel Dobrovolnické centrum, z. s.
10. Jihomoravský kraj – provozovatel Plán B, z. s.

Ve zbylých regionech, v období mého zkoumání, byl vznik regionálních dobrovolnických center teprve v jednání.

Výše zmíněná dobrovolnická centra jsem kontaktovala a seznámila je se záměry méj diplomové práce a požádala je o spolupráci.

Vzhledem k tomu, že výše zmíněná regionální centra jsou sami aktéři dobrovolnické činnosti a dané problematice se věnují v daném kraji, byli mi schopný poskytnout informace o konkrétních programech nebo organizacích, které se v daném regionu zabývají dobrovolnictvím seniorů.

O organizacích jsem si následně dohledala dostupné informace a prošla si nabídku jejich poskytovaných služeb a programů.

Na základě získaných informací je možné tvrdit, že jen malá část organizací v České republice má ve své nabídce programy, které by vyloženě cílily na seniory dobrovolníky. Senioři se mohou ve většině organizací zapojovat v rámci jiných programů.

¹³¹ Tamtéž.

Dále na základě svého výzkumu je možné konstatovat, že převážná většina mezigeneračních programů v České republice pracuje se seniory jako cílovými klienty nebo pasivními příjemci činnosti.

Ze zmíněné typologie mezigeneračních programů části 3.3, v České republice převládají ty programy, při kterých jsou obě generace, jak příjemci, tak poskytovatelé a kde společně spolupracují na různých aktivitách. Tento typ mezigeneračních programů, je provozovaný skrze několik organizací v každém kraji. Například mezigenerační program Povídej, organizovaný Mezi námi o.p.s., v jehož rámci se střetávají děti z mateřských a základních škol s babičky a dědečky ze seniorských zařízení působí ve všech krajích ČR. V rámci programu vznikají mezigenerační skupiny, které spolu pravidelně tráví čas, převážně povídáním, zpěvem, tancem či sportem. Účelem těchto setkání je podpora vzájemné interakce a komunikace mezi dětmi a seniory. Jenom pouze v rámci programu Povídej se pravidelně schází téměř 7000 seniorů a dětí z 228 zařízení napříč celou republikou.¹³²

Počty mezigeneračních skupin v jednotlivých krajích - 2019

133

(Zdroj: Mezi námi o.p.s., 2019. *Výroční zpráva Mezi námi o.p.s.*, Praha)

¹³² Mezi námi o.p.s., 2019. *Výroční zpráva Mezi námi o.p.s.*, Praha

¹³³ Tamtéž.

Dalšími rozšířenými programy jsou různé mezigenerační dílny, kde se setkávají senioři a děti a společně tvoří.

Během mapování nabídky jsem narazila na několik programů a projektů, které se zaměřovali na mezigenerační setkávání prarodičů a vnoučat. Jako příklad těchto programů můžu zmínit mezigenerační vzdělávací program – Mezigenerační univerzita MENDELU, který má za cíl podporovat pozitivní vztahy mezi prarodiči a vnoučaty prostřednictvím vzdělávacích a volnočasových aktivit.¹³⁴

Dále můžu zmínit například projekt Babi, dědo, pojd'te s námi do divadla, nebo program Babi, dědo, pojd'te si hrát, které jsou realizované skrze různé instituce po celé České republice.

Programy, ve kterých děti pomáhají seniorům jsou v České republice také častější, než programy, ve kterých naopak senioři pomáhají dětem.

Tomuto zaměření programu odpovídá například program Adopce seniorů, který byl skrze různé organizace a instituce adaptován. Jedná se o to že děti, studenti docházejí za osamělými seniory do domova důchodců, kde se stanou jejich společníky a pomáhají jim se zařizováním osobních věcí. Dále jsou velmi rozšířené programy zaměřené na mezigenerační učení, ve kterých mladí předávají své zkušenosti a vědomosti a učí seniory například s počítači, nebo je učí cizí jazyky apod.

Z typologie mezigeneračních programů je z výsledků mého zkoumání nejméně rozšířený typ programů, kde senioři poskytují službu dětem.

Vyplývá to i z níže uvedených výpovědí krajských dobrovolnických koordinátorů:

„V Karlovarském regionu evidujeme pouze program 3G- Tři generace, ale momentálně do programu nemáme zapojeného žádného seniora. O tento typ dobrovolnictví a konkrétně tento program neevidujeme v Karlovarském kraji zájem. O existenci dalších programů toho typu si nejsem vědoma.“¹³⁵

„V jihočeském kraji neevidujeme žádné akreditované programy, které by se zabývali mezigeneračními programy a o žádných dalších programech tohoto typu si nejsem vědom.“

¹³⁴ Mezigenerační univerzita. MENDELU Institut celoživotního vzdělávání [online]. [cit. 2020-07-31].

Dostupné z: <https://icv.mendelu.cz/30984-mezigeneracni-univerzita>

¹³⁵ Koordinátorka dobrovolníků Instand z.ú. v Karlovarském kraji

*Jediné, o čem vím, je že senioři chodí do školek hrát divadlo, zpívat atd, ale není to pravidelné a v rámci programu.*¹³⁶

Na základě získaných dat z výše uvedených zdrojů jsem byla schopna dát dohromady seznam aktuálních mezigeneračních programů, kde senioři vystupují v roli poskytovatelů služby mladší generaci.

Programy jsou rozděleny na základě působení v regionech:

1. Praha

Program Přečti	Mezi námi o.p.s.
Program Pomáhej	Mezi námi o.p.s.
Program 3G- tři generace	HESTIA – Centrum pro dobrovolnictví, z.ú.
Program Doučování	Letokruh, z.ú.

(Zdroj: vlastní zpracování)

2. Plzeňský kraj

Program Náhradní babička	Mezigenerační a dobrovolnické centrum TOTEM, z.s.
Program Komunitní zahrada	Mezigenerační a dobrovolnické centrum TOTEM, z.s.
Program Přečti – Pohádkové čtecí babičky (Mezi námi)	Mezigenerační a dobrovolnické centrum TOTEM, z.s.

3. Karlovarský kraj

Program 3G- tři generace	INSTAND, z.ú.
--------------------------	---------------

¹³⁶ Koordinátor Dobrovolnické centra Krebul o.p.s. v Jihočeském kraji.

4. Ústecký kraj

Program 3G – tři generace	Dobrovolnické centrum, z.s.
Program 3G – tři generace	Dobrovolnické centrum Radka, z.s.

5. Liberecký kraj

Program Dítě a kniha	Komunitní středisko Kontakt, p. o. Liberec – Dobrovolnické centrum AMIKUS
Program 3G – tři generace	Komunitní středisko Kontakt, p. o. Liberec – Dobrovolnické centrum AMIKUS

6. Královehradecký kraj

Program 3G – tři generace	Oblastní Charita Jičín
---------------------------	------------------------

7. Jihomoravský kraj

Program TROJLÍSTEK sblížení tří generací ®	Centrum pro rodinu a sociální péči, Brno
Program Přečti – Pohádkové čtecí babičky (Mezi námi)	Rodinné centrum Pastelka z. ú

8. Olomoucký kraj

Program Přečti – Pohádkové čtecí babičky (Mezi námi)	Rodinné centrum Heřmánek, z.s.
Program 3G – Pomoc napříč generacemi	Maltéžská pomoc, o.p.s.

9. Moravskoslezský kraj

Program Počteníčko s babičkou	Spolek Počteníčko Ostrava
Program Senioři a děti	Dobrovolnické centrum Adra Ostrava o.p.s.

Program 3G – Tři Generace	ELIM Opava o.p.s.
---------------------------	-------------------

Během svého výzkumu jsem ve Středočeském kraji, Zlínském kraj, Kraji Vysočina, Pardubické kraj a Jihočeské kraj žádné takové konkrétní programy nenašla.

V rámci svého výzkumu jsem tedy přišla na 11 mezigeneračních programů, které se explicitně zaměřují na sblížení nejstarší a nejmladší generace a skrze které mohou senioři dobrovolníci být v přímé interakci s mladší generací a zároveň vystupovat v roli poskytovatele služby mladší generaci.

Program Přečti

V programu Přečti se ze seniorů stávají pohádkové čtecí babičky a dědečkové, které pravidelně jednou týdně docházejí do školky v blízkosti jejich bydliště a čtou dětem pohádky, povídají si s nimi a hrají.

Program Pomáhej

V rámci programu pomáhej se senioři stávají užitečnými pomocníky, babičkami a dědečky, kteří pravidelně docházejí jako vítané síly do mateřských škol či základních škol. Aktivit, kterým se senioři věnují v rámci programu Pomáhej jsou různé a souvisí s tím, co každý senior umí a chce předat mladší generaci (např různé dílny, či vedení zájmových kroužků).

Program 3G – tři generace

Hlavním cílem programu je vytvoření mezigeneračního vztahu mezi dobrovolníkem, dítětem a rodinou. Senior dobrovolník tráví čas s rodinou, která jim je přiřazena a společně tráví čas způsobem, který jim nejvíce vyhovuje.

Program 3G – Pomoc napříč generacemi

Program 3G – Pomoc napříč generacemi je novodobou obnovou Programu 3G – tři generace, který vznikl samostatně. Cílem programu je vytvoření pozitivního dlouhodobého vztahu mezi dobrovolníkem a rodinou.

Program Doučování

V rámci tohoto programu senioři dochází do základních škol, kde vypomáhají během vyučování, doučováním složitějších žáků, nebo těm žákům, kterým učení příliš nejde.

Tento program vznikl jinou formou, než běžně programy vznikají. Na základě projeveného zájmu seniorů byl vytvořen program.

Program Komunitní zahrada

V rámci programu Komunitní zahrada docházejí děti z vybraných mateřských škol do Mezigeneračního a dobrovolnického centra TOTEM, kde na jejich městské zahradě na terase, senioři učí děti, jak obstarávat zahrádku.

Program Náhradní babička

Hlavním cílem je propojit rodiny, kterým chybí babička se ženami, které mají rády děti a chtějí a dokážou pomoci. Hlavní náplní babiček je hlídání a trávení volného času s dětmi, doprovázení na různé kroužky a vyzvedávání dětí ze škol či školek.

Program Počteníčko s babičkou

Seniorky babičky navštěvují děti v nemocnicích a zpříjemňují jim pobyt čtením, povídáním, společenskými hrami, výtvarnou činností.

Program TROJLÍSTEK sblížení tří generací ®

Služba Trojlístek se zaměřuje na propojování náhradních babiček s rodinami s dětmi. Služba reaguje na současnou situaci, kdy jsou rodiče časově velmi často vytížení a nezbývá jim tolik času na děti a současně jim chybí prarodiče, kteří by jim mohli s péčí o děti pomoci.

Program Senioři a děti

Program Senioři a děti propojuje školky a domovy seniorů. Náplní programu je bořit bariéry mezi seniory a dětmi školkového věku. V rámci programu senioři pomáhají dětem s vyráběním různých jednoduchých předmětů, vyprávějí jim příběhy, čtou jim knížky nebo si s nimi hrají. Vzhledem k tomu, že se jedná o seniory z domovů, asistují při setkání ještě další dobrovolníci.

Program děti a kniha

V rámci programu děti a kniha docházejí senioři do mateřských škol, kde dětem čtou pohádky či příběhy z dětských knih a tím děti vedou nejen k lásce ke knize, ale také k mezigeneračnímu porozumění.

Program Přečti je jednoznačně nejrozšířenějším programem v České republice. Dalo by se říct, že má celorepublikový dosah. V případě že má senior o tento typ dobrovolnické aktivity zájem a v daném místě nebo okolí zatím není navázána spolupráce s místní organizací, která by koordinaci zajišťovala, stará se o čtecí seniory a jejich mateřské školy přímo koordinátorky programů z Mezi námi.

Jednoznačně nejrozšířenější typem programů tohoto zaměří jsou čtecí programy, kde senioři pravidelně docházejí do školek či škol, kde předčítají dětem pohádky, a nebo různé naučné texty.

Jak již bylo zmíněno v části 3.4, výše zmíněné mezigenerační programy nejsou jedinou možností, kde mohou senioři dobrovolníci využít svůj potenciál ve prospěch mladší generaci.

Prospěšnosti a oboustranného přínosu mezigeneračních programů jsou si vědomi i samotné základní školky a školy, které sami zprostředkovávají kontakt mezi dětmi a seniory, prostřednictvím různých projektů.

Ve spoustě obcí také čile funguje komunitní život a konají se zde různé mezigenerační akce na bázi dobrovolnické činnosti, které nejsou zapojené do žádných programů.

Během mapování jsem se dozvěděla o několika projektech, které mají stejné cíle, jako výše zmíněné mezigenerační programy, projekty jsou však realizované skrze různé organizace a instituce a dohledávání informací o všech zapojených zařízeních je velmi obtížné, protože

projekty je možné realizovat buď pod záštitou zastřešující organizace, nebo nahodile, dle angažovanosti jednotlivých zařízení.

Velice rozšířený projekt zprostředkovávající tento ty mezigenerační spolupráce je projekt Babička a dědeček do školky, který organizuje Celé Česko čte dětem, o.p.s. Tento projekt má celorepublikový dosah. Projekt má svá pravidla a provázanost jednotlivých činností, a tím se odlišuje od docházení seniorů v rámci čtení dětem např. před spaním. Důležitá je návaznost, minimálně pěti po sobě jdoucích dní, čili pondělí až pátek. V praxi senior přijde v dopoledních hodinách do konkrétní třídy v MŠ, oblékne si pohádkový plášť a přečte dětem pohádku. Potom si s dětmi společně povídají, malují, hrají nebo se podílejí na dalších společných činnostech. Statistiky od roku 2012 do roku 2018 evidují přibližně 210 školek, které projekt realizovaly pod vedením organizace, a odhadem dalších 250 školek si projekt organizují samy dle naší metodiky. Odhadem se projektů zúčastnilo 800 seniorů.¹³⁷

Obdobný projekt Babičky a dědečkové do škol a školek realizovaný Koalicí Nevládek Pardubicka, z.s. v Pardubicích.¹³⁸

V kraji Vysočina v rámci podpory mezigeneračního dialogu také vznikl mezigenerační projekt Školkové babičky a dědečci, který realizuje kraj. V rámci projektu mohou senioři navštěvovat vybrané mateřské školky a zapojit se s dětmi do každodenních činností.¹³⁹

Také v jihomoravském kraji mají projekt Kdopak přečte pohádku, který je realizovaný městskou částí Brno- střed. Projekt je zaměřen na vzájemnou spolupráci seniorů s mateřskými školami, především se jedná o čtení pohádek dětem během poledního klidu.¹⁴⁰

¹³⁷ Babička a dědeček do školky. *Celé Česko čte dětem* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://celeceskoctedetem.cz/nase-aktivity/babicka-a-dedecek-do-skolky/clanek-39>

¹³⁸ KOALICE NEVLÁDEK PARDUBICKA, z. s. *Babičky a dědečkové v pardubických školkách slaví 5 let: Tisková zpráva* [online]. In: . Pardubice, 2019 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <http://www.konep.cz/>

¹³⁹ Školkové babičky a dědečci. *Kraj Vysočina* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.kr-vysocina.cz/skolkove-babicky-a-dedecci/d-4096064/p1=93975>

¹⁴⁰ Kdopak přečte pohádku. *Městská část Brno-střed* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <http://www.brno-stred.cz/pohadky>

5.1 Interpretace výsledků vyhledávání nabídky mezigeneračních programů v ČR

Během mapování jsem se setkala s mnoho mezigeneračními proseniorskými programy a projekty, které mají za cíl zprostředkovávání mezigeneračního kontaktu a s ním spojené benefity. V České republice existuje relativně velké množství tematicky zaměřených programů a projektů, které slouží k potkávání různých generací a kde jsou senioři zapojeni jako dobrovolníci. Avšak je možné konstatovat, že jejich potenciál ve smyslu předání zkušeností a hodnot mladší generaci je pouze implicitní, neboť k tomu většina programů není primárně určena. Zároveň je také možné tvrdit, že zapojení různých věkových skupin do dobrovolnictví samo o sobě o mezigeneračním aspektu dobrovolnictví nevypovídá. Mezigenerační aspekt dobrovolnictví je naplněn jenom za předpokladu, že lidé různých věkových kategorií mají příležitost k opravdovému střetnutí. Během mapování jsem se setkala s projekty, jež se prezentovali, jako mezigenerační, avšak přímo v popisu projektu bylo napsáno, že cílem projektu je setkávání seniorů s vrstevníky, čímž tedy nenaplnuje předpoklad mezigeneračního pojetí.

Programy, které jsem našla v rámci mého výzkumu, jsou explicitně zaměřené na využívání potenciálu seniorů v rámci mezigeneračního předávání mladší generaci.

Z výsledků zkoumání je možné konstatovat, že v rámci České republiky se organizovaně mezigeneračním dobrovolnickým programům, které by se zaměřovali na využívání seniorského potenciálu ve prospěch nejmladší generaci, se věnuje pouze pár aktérů. Mezi nejvýznamnější aktéry z pohledu programů patří určitě organizace Mezi námi o.p.s., Mezigenerační a dobrovolnické centrum TOTEM, z.s. a HESTIA – Centrum pro dobrovolnictví, z.ú.

Současnou situaci v nabídce mezigeneračních dobrovolnických programů v uplatňování seniorského potenciálu ve prospěch mladší generaci je možné popsat v určitých kategoriích. A to z pohledu poskytovatele těchto programů z pohledu tematického zaměření a z pohledu typu aktivity.

Z pohledu poskytovatelů těchto mezigeneračních programů jsou to převážně sociální instituce jako rodinná a komunitní centra, spolky, ústavy a obecně prospěšné společnosti. Dále jsou některé mezigenerační programy zajišťovány skrze knihovny nebo některé mateřské školky a krajské, městské a obecní úřady.

Z pohledu tematického zaměření dominují mezigenerační programy se sociálním a podpůrným zaměřením, kde jsou senioři dobrovolníci začleňováni do rodin či dětských institucí a poskytují podporu v rámci výchovy a vzdělávání.

Co se týče typu aktivit, tak při mapování nabídky mezigeneračních programů pro dobrovolníky seniory jsem identifikovala čtyři základní oblasti programů.

1) Programy, kde senioři dobrovolníci, poskytují služby dětem formou čtení pohádek (ve školkách, v nemocnicích)
2) Programy, kde senioři dobrovolníci nahrazují dětem funkci babičky nebo dědečka (hlídání)
3) Programy, kde senioři dobrovolníci předávají své zkušenosti (praktické, vzdělávací) mladší generaci (dílno, doučování)
4) Programy, kde senioři doplňují nekompletní rodiny (zde se nejde o hlídání, senior přináší do rodin řadu pozitivních hodnot)

Senioři se nejčastěji věnují aktivitám spojených se čtením. Senioři jakožto dobrovolníci pravidelně dochází do mateřských školek, školek či nemocnic, kde předčítají dětem pohádky, nebo naučné texty. Programy spojené s touto aktivitou jsou rozšířené po celé České republice a zastoupený jsou ve všech krajích, skrze různé instituce či organizace. Této oblasti odpovídají programy: Přečti, Děti a kniha, Senioři a děti, Počteníčko s babičkou

Druhým nejčastějším typem jsou pak programy, kde senioři nahrazují dětem funkci babičky a dědečka především formou hlídání. Této oblasti odpovídá program Náhradní babička a Trojlístek.

Třetím nejčastějším typem jsou programy, kde senioři doplňují nekompletní rodiny. Zde se nejedná o hlídání dětí, ale senior svou rolí a přítomností přináší do rodin řadu pozitivních hodnot. Do této oblasti je možné zařadit programy: 3G -tři generace a 3G-Pomoc napříč generacemi

Posledním typem činnosti je předávání seniorových vědomostí a praktických zručností v rámci různých tvořivých dílen, zájmových kurzů, nebo formou doučování. Zde můžeme zahrnout programy jako: Pomáhej, Komunitní zahrada, Doučování.

Z první fáze výzkumného šetření jsem tedy zjistila možnosti uplatnění seniorů dobrovolníků v mezigeneračních programech v České republice a zjistila nabídku mezigeneračních

programů, kde se senioři dobrovolníci uplatňují v roli poskytovatelů pomoci mladší generaci.

Díky těmto zjištěným datům jsem byla schopna odpovědět na první dvě výzkumné otázky.

5.2 Průběh druhé fáze výzkumu

V rámci druhé fáze svého výzkumného šetření se snažím popsat proces získávání seniorů dobrovolníků těchto mezigeneračních programů a porozumět mu. V rámci výzkumu se také pokusím nastínit možné příčiny malého počtu zapojených seniorů dobrovolníků v programech z pohledu koordinátorek těchto programů.

Z výsledků první fáze výzkumného šetření jsem získala informace o nabídce mezigeneračních programů v ČR, v rámci kterých poskytují senioři dobrovolnickou službu mladší generaci. Zároveň jsem získala data o přibližném počtu zapojených seniorů dobrovolníků do těchto programů. Z popisů programů v části 5.4 je možné konstatovat, že z pohledu oblasti typu aktivit je možné pozorovat značné rozdíly v počtu zapojených seniorů. V programech poskytujících služby dětem formou čtení pohádek či jiných textů jsou v rámci celé České republiky zapojeny stovky seniorů dobrovolníků a ne-li více, protože nedisponují informacemi ze školek či škol, které si tyto aktivity iniciují individuálně. Oproti tomu v programech, kde senioři zaujímají roli hlídačů babyčky nebo doplňují nekompletní rodiny, je zapojeno jen pár desítek seniorů. Úplně nejméně je zapojených seniorů dobrovolníků v programech, kde senioři předávají své zkušenosti (praktické, vzdělávací).

V rámci svého šetření se tedy zaměřím na proces získávání potenciálních dobrovolníků seniorů skrze vybrané programy, které dobrovolníky oslovují. Programy jako Doučování nebo Komunitní zahrada sice splňují podmínky prvního výzkumného zkoumání, ale aktivně ani pasivně neoslovují seniorské dobrovolníky. Senior se stává součástí programu pouze v případě, projeví-li sám od sebe zájem o tento typ aktivity a obrátí se na organizaci s prosbou o zprostředkování.

Proto tyto programy nebudou zahrnuty do druhé fáze zkoumání.

Do druhé fáze výzkumu také nebude zahrnut program Senior a kniha, protože je podmínkou účasti pobyt v seniorském zařízení, tedy do programu se nemůžou přihlásit jiní senioři.

Také program Počteníčko s babičkou nebude do druhé fáze zařazen, poněvadž byl program během mého zkoumání, kvůli situaci s koronavirem, zastaven na dobu neurčitou.

Pro účely druhé části výzkumu byly z výsledků první části zkoumání vybrány pouze aktuální programy, které buď aktivně, nebo pasivně oslovují své potenciální dobrovolníky.

Těmito programy jsou:

Program Náhradní babička	Mezigenerační a dobrovolnické centrum Totem
Program Přečti	Mezi námi, o.p.s.
Program Pomáhej	Mezi námi, o.p.s.
Program 3G-tři generace	HESTIA-Centrum pro dobrovolnictví, z.ú.
Program Děti a kniha	Komunitní středisko KONTAKT Liberec p.o – Dobrovolnické centrum AMIKUS
Program 3G-pomoc napříč generacemi	Maltézská pomoc, o.p.s., Centrum Olomouc
Program TROJLÍSTEK sblížení tří generací ®	Centrum pro rodinu a sociální péči v Brně

Respondenty byly koordinátorky programů nebo ředitelky organizací zaštiťující nábor dobrovolníků seniorů do programů.

Profil respondentek

R1: Vlasta Faiferlíková, ředitelka mezigeneračního a dobrovolnického centra Totem a koordinátorka dobrovolníků programu Náhradní babička
R2: Kateřina Jirglová, ředitelka Mezi námi, o.p.s, a koordinátorka koordinátorů, program Přečti a Pomáhej
R3: Zuzana Lejsková, manažerka programu 3G-tři generace, HESTIA-Centrum pro dobrovolnictví, z.ú.

R4: Helena Prchlíková, Specialista pro koordinaci dobrovolníků programu Děti a kniha, Komunitní středisko KONTAKT Liberec p.o
R5: Michaela Krejčí, koordinátorka programu 3G- Pomoc napříč generacemi, Maltéžská pomoc, o.p.s.
R6: Hana Hošťálková, koordinátorka služby Trojlístek, Centrum pro rodinu a sociální péči v Brně

Všech šest polostrukturovaných rozhovorů s pěti koordinátorkami bylo provedeno na začátku června a přelomu července roku 2020. Rozhovory se třemi respondentkami byly po předchozí telefonické domluvě provedeny v jejich domovské organizaci a trvaly přibližně 60minut. Se zbylými třemi respondentkami byly rozhovory provedené pomocí video hovoru a trvaly přibližně 40minut.

5.3 Analýza rozhovorů

Cílem této části práce je představit výsledky mého výzkumu. Popíšu organizaci a představím její dobrovolnický program. Budu přitom vycházet z analýzy dokumentů a rozhovoru se zaměstnancem organizace. V další části pak popíšu kategorie, které vyplynuly z rozhovorů a následně pomocí nich zodpovím výzkumné otázky.

5.4 Vybrané organizace a jejich dobrovolnické programy

Program Náhradní babička – organizovaný spolkem TOTEM, z.s

Mezigenerační a dobrovolnické centrum TOTEM, z.s. je nestátní nezisková organizace, která se od počátku své existence v roce 1999 zabývá dobrovolnictvím. Posláním TOTEMu je vytvářet pozitivní a funkční mezilidské vztahy, jak v rámci rodiny, tak v širším kontextu občanské společnosti. Své poslání se TOTEM snaží naplnit pomocí podpory šíření myšlenky dobrovolnictví, zapojení seniorů do společenského života, skrze pomáhání dětem a jejich rodinám při zvládání těžkých životních situací a skrze vytváření prostoru pro mezigenerační setkávání. TOTEM působí v plzeňském regionu.¹⁴¹

¹⁴¹ Náhradní babička. *Mezigenerační a dobrovolnické centrum TOTEM, z.s.* [online]. [cit. 2020-07-31].

Dostupné z: <https://www.totemplzen.cz/doubravka/o-nas-3/kdo-jsme/>

Program Náhradní babička propojuje rodiny, kterým chybí vlastní babička se ženami seniorkami, které mají rády děti a které chtějí pomoci a uplatnit svoji životní energii a zkušenosti. Náhradní babičky zastávají v programu funkci opravdové babičky, které hlídají děti, vyzvedávají je ze školek a škol, doprovází na kroužky a nebo si pouze užívají společně strávený čas.¹⁴²

Program Přečti – organizovaný Mezi námi, o.p.s.

Mezi námi je obecně prospěšná společnost, jejímž cílem je stmelování dvou generací, především té nejmladší a té nejstarší. Organizace má svou značku Mezigeneračně, kterou mohou získat různá zařízení pro seniory i děti, které s organizací spolupracují. Značka tak dokládá, že zařízení je nakloněné mezigenerační spolupráci a že i zaměstnanci se podílí na aktivitách, které nejsou běžné a které i je obohacují a inspirují. Značka Mezigeneračně garantuje kvalitu a zavazuje zapojené organizace k dodržování určitého standardu.¹⁴³

V programu Přečti se senioři stávají pohádkovými čtecími babičkami a dědečky, kteří chodí pravidelně jednou týdně číst dětem pohádky do mateřských školek. Díky pravidelné docházce seniorů se v programu otevírá možnost pro vznik mezigeneračních vazeb, dialogu a přátelství. Pro děti ve školkách se pohádkové čtecí babičky a dědečkové stávají neodmyslitelnou součástí běžného týdne a senioři na oplátku čerpají energii z radosti, upřímnosti a vitality dětí. Pro seniory je v programu důležitý pocit užitečnosti a potřebnosti, který díky programu opět získávají. Program funguje od roku 2015 a aktuálně je po republice zapojeno 142 seniorů.¹⁴⁴

Program Pomáhej - organizovaný Mezi námi, o.p.s.

V rámci programu Pomáhej se senioři stávají užitečnými pomocníky, kteří pravidelně docházejí jako vítané síly do mateřských či základních škol. Tento program vznikl ze zjištění, že pohádkové čtecí babičky a dědečkové, kteří do těch školek docházejí již dlouho, se často infiltují do zázemí školky a chtějí pomoc i s jinými věcmi. Tento program je pro

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ O nás. *Mezi námi o.p.s.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.mezi-nami.cz/o-nas>

¹⁴⁴ Program Přečti. *Mezi námi o.p.s.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.mezi-nami.cz/program-precti>

seniory, kteří chtějí trávit čas s dětmi a předat jim svoje zkušenosti, ale třeba zrovna nejsou čtecími typy a rádi by se angažovali v jiných aktivitách.¹⁴⁵

Aktivity, kterým se senioři věnují v rámci programu Pomáhej, jsou různé. Mohou to být různé dílny, kde senioři učí děti, jak se starat o rostliny, či jak zpracovávat dřevo, babičky učí děti vařit a péct, nebo vedou různé pohybové, taneční či vzdělávací kroužky. Ty aktivity jsou různé a souvisí s tím, co senioři historicky umí, co jim je blízké a co by rádi předali budoucím generacím. Program běží od roku 2019 a aktuálně je zapojeno 5 dobrovolníků.

Program 3G-Tři generace – organizovaný HESTIA

Národní dobrovolnické centrum HESTIA je založeno již od roku 1999. Posláním HESTIA je podpora a propagace myšlenky dobrovolnictví ve společnosti a prostřednictvím dlouhodobé spolupráce s dobrovolníky, organizacemi i firmami chce přispívat k rozvoji občanské společnosti. Mezi hlavní činnosti ústavu patří podpora dobrovolnictví a komunitního partnerství občanů, realizace vlastních dobrovolnických programů a projektů, vzdělávání, výzkum a vydávání odborných publikací, podpora sítě dobrovolnických center a programů v regionech a koordinace, propagace a podpora dobrovolnictví ve všech oblastech. Aktivity HESTIA mají celorepublikový rozsah, regionální dobrovolnická centra a programy fungují ve více než 30 městech ČR.

Program 3G – tři generace propojuje dobrovolníky seniory s rodinami s dítětem či dětmi, kterým schází kontakt s třetí generací. Program byl založen v roce 2011. Hlavním cílem programu je především pomoci vytvoření dlouhodobého přátelského vztahu mezi dobrovolníkem, dítětem a rodinou, podpořit mezigenerační soužití a vést děti k respektu a úctě ke starším a zanechat příjemné vzpomínky. Hlavní náplní programu je užít si společně strávené chvíle. Aktuálně je v programu celkem 15 vztahů, celkově těch rodin které prošly programem, je přibližně kolem 40.

Program Děti a kniha – organizovaný Dobrovolnickým centrem AMIKUS

Dobrovolnické centrum AMIKUS vzniklo v roce 2009 a je součástí Komunitního střediska KONTAKT Liberec. Dobrovolnické centrum AMIKUS vzniklo jako doplnění sociálních služeb, které mělo za cíl přecházení sociálnímu vyloučení u osamělých lidí a obohacení

¹⁴⁵ Program Pomáhej. *Mezi námi o.p.s.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.mezinami.cz/program-pomahej>

života dětí, které žijí v různých ústavních zařízeních. Cílem dobrovolnického centra je oslovování a získávání dobrovolníků do svých programů.¹⁴⁶

Program Dítě a kniha má za cíl podpořit mezigenerační porozumění mezi seniory a dětmi předškolního věku a zároveň vést děti ke kladnému vztahu ke knize. Dobrovolník pravidelně dochází do mateřské školy, aby jim zde předčítal pohádky z dětských knih. Program Dítě a kniha běží od roku 2016 a momentálně je v programu zapojeno 10 dobrovolnic a 5 mateřských škol. Celkově se do programu od jeho vzniku zapojilo 19 dobrovolnic.¹⁴⁷

Program 3G- pomoc napříč generace – organizovaný Maltézská pomoc, o.p.s., Centrum Olomouc

Diecézní centrum Maltézské pomoci v Olomouci zahájilo svou oficiální činnost v září roku 2003. Mezi nejdůležitější aktivity centra patří aktivity, které jsou postavené na bázi dobrovolnické služby. Diecézní centrum Maltézské pomoci v Olomouci se zaměřuje na pomoc osamoceným seniorům a zdravotně postiženým, pomoc pečujícím při hlídání nemocných, sociálně aktivizační činnosti pro děti, mládež a rodiny.

Program 3G – pomoc napříč generacemi je dobrovolnický program, který spojuje osoby starší 50let a rodiny s dětmi, které nemají možnost mezigeneračního soužití. Program je založen na přátelském vztahu mezi dobrovolníkem, rodinou a dítětem. Dobrovolník se obvykle s dítětem setkává jednou týdně a společně se věnují různým aktivitám, od hraní her, hlídání, doprovázení na kroužky až po doučování. Cílem programu je vytvořit pozitivní dlouhodobý vztah mezi dobrovolníkem a rodinou a podpořit mezigenerační soužití, solidarity mezi generacemi a podpořit pocti potřebnosti a seberealizace.¹⁴⁸ Program funguje od roku 2018 a aktuálně jsou do programu zapojeni tři dobrovolníci. Celkově bylo součástí programu 9 dobrovolníků.¹⁴⁹

Program TROJLÍSTEK sblížení tří generací ®– organizovaný Centrem pro rodinu a sociální péči v Brně

¹⁴⁶ Dobrovolnické centrum Amikus. *Komunitní středisko KONTAKT Liberec p.o.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ksk-liberec.cz/cinnosti/dobrovolnici/>

¹⁴⁷ Program Dítě a kniha. *Komunitní středisko KONTAKT Liberec p.o.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ksk-liberec.cz/cinnosti/dobrovolnici/program-dite-a-kniha/>

¹⁴⁸ Pomoc napříč generace. *Maltézská pomoc, o.p.s.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://maltezskapomoc.cz/olomouc/pomoc-napric-generacemi/>

¹⁴⁹ Tamtéž.

Nezisková organizace Centrum pro rodinu a sociální péči (CRSP) v Brně vznikla v roce 1992 a nabízí rodinám volnočasové, vzdělávací, poradenské programy. Nabízí také podporu v těžkých životních situacích a místo setkávání, kde je možné načerpat inspiraci pro spokojený život a kde je možné efektivně trávit volný čas a prohlubovat vztahy v rodině.¹⁵⁰

Služba Trojlístek sblížení tří generací je realizovaná od roku 2012. Cílem služby je zprostředkovat kontakt mezi rodinami, kterým chybí přítomnost nejstarší generace, se seniorkami, které naopak postrádají vnoučata. Všechny generace si mají co nabídnout a vzájemně se mohou obohatit. Myšlenku nabídky „náhradních babiček“ do rodin převzal Trojlístek ze zkušeností rakouské služby Oma - Dienst, která vznikla ve Vídni již v roce 1973. Služba propojuje rodiny, jejichž vlastní babičky žijí daleko, pracují, nebo se z jiných důvodů nemohou zapojit do péče o vnoučata, s ženami, kterým naopak vnoučata z nějakého důvodu chybí. Smyslem služby je navázání vztahu mezi rodinou a „náhradní babičkou,“ doplnění těch míst v rodině, které druhé straně chybí, a vzájemné obohacení. Aktuálně je v programu zapojeno 49 babiček, celkově jich službou prošlo již 207.¹⁵¹

5.4.1 Představení hlavních kategorií vztahujících se k výzkumným otázkám

Na základě analýzy rozhovorů s koordinátory dobrovolnických programů jsem vytvořila čtyři kategorie, které odpovídají výzkumným otázkám.

1. Kategorie: Charakteristika dobrovolníka seniora v mezigeneračních programech
2. Kategorie: Způsob a metody oslovování dobrovolníků
3. Kategorie: Kritéria, která mají vliv na získávání dobrovolníků
4. Kategorie: Bariéry, které mají vliv na získávání dobrovolníků

5.4.2 Charakteristika dobrovolníka seniora v mezigeneračních programech

Jak již bylo popsáno v kapitole 2.8 o nábore dobrovolníků, pro oslovování a následné získávání nových dobrovolníků je podstatné znát, kdo jsou potenciálními dobrovolníky. Vzhledem k tomu, že dobrovolnictví v mezigeneračních programech je pro seniory neobvyklým dobrovolnictvím, je možné předpokládat, že i samotní dobrovolníci senioři budou mít charakteristické znaky.

¹⁵⁰ TROJLÍSTEK sblížení tří generací®. *TROJLÍSTEK* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z:

<https://trojlistek.com/>

¹⁵¹ Tamtéž.

V souvislosti s charakteristikou dobrovolníků seniorů ve svých programech respondentky shodně uváděly, že se jedná primárně o ženy dobrovolnice.

R1: *Jsou to ženy, mužů je vůbec obecně v dobrovolnictví málo*

R2 (Přečti): *Z 80% jsou to především ženy, máme málo dědečků, ale postupně nám pomalu přibývají, na což jsme moc pyšní. Dneska už máme asi 15 dědečků, kteří dětem chodí číst.*

R2 (Pomáhej): *V programu pomáhej máme také více žen, aktuálně máme zapojeného jenom jednoho dědečka.*

R3: *Markantně jsou to ženy, muži se do těchto mezigeneračních spojení moc nepouští, což je škoda.*

R4: *...pouze ženy, které převážně pracovaly s dětmi, takže jsou to učitelky mateřských a základních škol, zdravotní sestry.*

R5: *Do programu se nám nejčastěji hlásí ženy...*

R6: *Z našich zkušeností vyplývá, že o Trojlístek projevují zájem nejčastěji aktivní ženy zralého věku s vlastními vnoučaty a s řadou dalších zájmů a volnočasových aktivit. Další dvě skupiny s vyrovnaným početním zastoupením představují ženy bez vlastních vnoučat, s vnoučaty žijícími daleko či vnoučaty již dospělými, a ženy, které dříve působily v oblasti školství, zdravotnictví, sociálních službách či dobrovolnictví.*

Respondentky také charakterizovaly dobrovolníky seniory v daných programech s odkazem na jejich životní situaci.

R1: *To, co já u nás hodně vnímám, je, že k nám chodí senioři, když se nacházejí na nějaké životní křižovatce a hledají si tu cestu dál. Jsou to klienti, kteří k nám přišli pro nějakou podporu.*

R2 (Společně) *Většina našich dobrovolníků asi 60% žijí samostatně a nebo mají partnera v nějakém zařízení...Často k nám chodí senioři, kteří se velice aktivně starali o svá vnoučata a když jim odrostla, tak jim ten kontakt začal scházet.*

R4: *... dále jsou to ženy, které rády čtou a hlavně jsou to seniorky, které již mají odrostlé děti.*

R5: *...jsou to ženy, které ještě nemají nebo nejsou v kontaktu s vnoučaty nebo vnoučata žijí daleko.*

Na otázku, čím se liší dobrovolníci senioři v mezigeneračních programech od ostatních seniorů dobrovolníků, odpovídaly respondentky, že jsou to osoby, které mají především hodně zájmů.

R2: Spousta našich seniorů je opravdu velice aktivní, že zírám, co všechno dokážou stihnout za ten den. Chodí na tenis a pak nám jdou do školky číst a tak. Většina našich dobrovolníků jsou zapojeni v jiných organizacích a chodí i číst do nemocnic a domovů důchodců, snaží se být prostě užiteční.

R3: Společným prvkem je, že jsou to převážně osoby, které mají hodně koníčků, jsou aktivní, hledají nové koníčky a chtějí se ještě někde uplatnit a přinést tu hodnotu.

R5: Jsou to většinou osoby, které mají více volného času, ale zároveň mají své vlastní koníčky.

Respondentka 6 také uvádí, že dobrovolnice mají řadu zájmů a věnují se spoustě volnočasových aktivit.

Respondentky také často charakterizují dobrovolníky emocionálně otevřenější.

R2: Já bych řekla, že do toho musí jít s větším srdcem, protože tady v těch programech nejde vyloženě jen o to něco udělat a mít jenom sám dobrý pocit, ale je to kus ze sebe rozdat. V momentě, kdyby oni do toho šli, že tam jdou pouze odvést tu činnost, na kterou jsou tam najatí, tak by ten vztah tak vřelý nevznikl.

R3: ...vytváříme osobní vazby a ty lidé do toho musí investovat svoje emoce. Není to ve stylu, že jdou jeden den dobrovolničit na závody a ukazovat cyklistům, kam mají jet.

Z hlediska profesního života dobrovolníka respondentka 4 a respondentka 6 uvedly, že se jedná o seniory, kteří převážně působili v oblasti školství, zdravotnictví a sociálních služeb.

Respondentka 2 naopak tvrdí, že nelze škatulkovat nějaký prototyp dobrovolníka. *Máme tu tolik životních příběhů a každý je originál.*

Stejného názoru je respondentka 3: Jsou to lidé ze všech různých koutů, s různými zkušenostmi a vlastnostmi. Ať už jsou to vzdělané ženy z Univerzit třetího věku, tak bývalé pěstounky, máme i paní, která si ve svém dětství prošla domácím týráním a opustil je otec a byli ve špatné situaci, a ona teď inklinuje k tomu, že by chtěla mít nějakou rodinu, ve které se bude cítit ceněná.

5.4.3 Způsob a metody oslovování dobrovolníků

Všechny respondentky shodně uvádějí, že se snaží seniory dobrovolníky aktivně oslovovat do svých programů různými způsoby, protože se samo od sebe do programů přihlásí pouze malá část dobrovolníků a poptávka po seniorech je v programu vždy větší než nabídka.

Respondentky dále shodně tvrdí, že je daleko těžší najít seniora dobrovolníka do programu, než přijímací instituci nebo náhradní rodinu. Organizace, které mají seniorskou základnu díky jiným proseniorským aktivitám, proto často rekrutují své členy do rolí dobrovolníků v programech.

R1: My úplně nejde tou cestou, že bychom dělali velký nábor a sháněli dobrovolníky ve velkém, ono se to tak nějak samo na sebe plynule naváže. Vhledem k tomu, že jsme mezigenerační centrum, je to většinou tak, že k nám senioři spíš přijdou sami a my jim pak hledáme uplatnění...naše náhradní babičky jsou všechny dobrovolnice z našeho klubu, protože se nám z venku nikdo nepřihlásil.

Dobrovolníky seniory do mezigeneračních programů mimo jiné hledá mezi svými členy také komunitní středisko KONTAKT Liberec, p.o, R4: *Naše organizace je zaměřena na práci se seniorskou veřejností, tak zde v klubech dělám propagaci programu, pokud mám navázanou spolupráci s novou mateřskou školou, tak oslovuji seniory v klubech napřímo, nebo přes facebook či v Libereckém zpravodaji.*

Způsoby a nástroje, které jednotlivé koordinátorky využívají k oslovování dobrovolníků do programů, se často shodují. Všechny koordinátorky zmiňují důležitost propagace programu, která značně pomáhá v procesu oslovování potenciálních dobrovolníků.

R1: Co se týče oslovování, tak převážně oslovujeme tady po domě, nebo na našich webových stránkách. Občas také naši dobrovolníci přivedou kamarády. V roce 2015 jsme s programem náhradní babička začali a to jsme měli 16 napárovaných rodin s babičkami a to šlo skutečně pouze skrze letáčky, které jsme si tady dávali po baráku (pozn. Dobrovolnické centrum Totem), ven jsme s tím skoro nešli. Hodně nám taky pomohla média. Náhradní babičky bylo hodně dobrý téma, takže o tom média hodně psala. Také jsem byla v rozhlase, tak se to tak hezky rozběhlo, že se o tom hodně mluvilo. Teď už toho tolik nevyužíváme, jednak si říkám, že té nabídky už máme hodně a i nabídka těch možností se uplatnit jako senior je bohatá.

R2 (Přečti): *Co se týče způsobu oslovování, tak používáme inzerce v místních novinách a časopisech, na úřadech v klubech a v knihovnách. Pak nějakou medializaci těch programů, ať už to jsou články v časopisech, reportáže v televizi, když se povede. Dále také na našem webu máme něco napsané, ale vyloženě sociální sítě na tyto programy nevyužíváme. Dále také různé seniorské akce.*

R2 (Pomáhej): *Ohledně programu Pomáhej, tak zde byli doposud všichni senioři dobrovolníci, rekrutování z programu Přečti, a to tak, že buď nezvládli číst jako čteci babičky a my jsme jim nabídli jinou možnost, a nebo se sami přihlásili, že by chtěli kromě čtení ty děti ještě něco naučit. O programu máme informace na našich webových stránkách, nebo program prezentujeme na různých konferencích a eventech.*

R4: *Program je propagován v časopise pro seniory Olomoucký senior, také umísťují letáčky na místech, kde se senioři objevují, oslovili jsme seniory na Univerzitě třetího věku v Olomouci a klubech pro seniory.*

Respondentka 5 oslovuje *potencionální* dobrovolníky seniory přes facebookové stránky, leták ve vitrině organizace, pomocí výzvy v Libereckém zpravodaji.

Respondentka 6 také uvádí, že dobrovolníky aktivně oslovují ... *a to jak cestou zpráv v tištěných místních periodících, tak prezentacemi Trojlístku na akcích či webech pro seniory, v rozhlasových či televizních pořadech či skrze propagační letáky rozmísťované na veřejných místech s přepokládanou větší návštěvností seniorů.*

Respondentka 3 uvedla, že způsob oslovování *potencionálních* dobrovolníků seniorů je něco, s čím dlouhodobě v rámci programu bojují. Zásadní problém vidí v tom, že ony *potencionální* dobrovolníky seniory spojuje pouze jediné, a to věk. Nespojuje je bydliště, ani konkrétní zájem ani žádná historie, R3: *tudíž ty potencionální dobrovolníci můžou být všude možné. Ještě jsme si úplně nevyprofilovali ten správný způsob oslovování, což je něco, na čem pracujeme.*

Dále respondentka 3 dodává, že tedy oslovování do jejich programu probíhá přes knihovnu, až přes facebook a různé skupiny seniorů. Dále také oslovují seniory přes nástěnky a letáky a různé veletrhy.

Ačkoliv všechny koordinátorky programů využívají podobné způsoby oslovování, všechny koordinátorky se shodují, že zmiňované nástroje jako letáky, inzerce v novinách, oslovování

přes seniorské stránky jsou účinné jen v malém procentu. Jsou časově (někdy i finančně) náročné a návratnost v počtu dobrovolníků tomu neodpovídá.

Shodně respondentky za nejúčinnější způsob oslovování označují osobní kontakt, ať už v rámci různých zájmových klubů organizace, nebo skrze různé pro seniorské festivaly, protože jim člověk může rovnou program představit, zodpovědět jim otázky a namotivovat je k tomu, aby se do programu přihlásili. Oslovování skrze různé festivaly a pro seniorské eventy jsou zároveň nejsnadnějším způsobem, jak během jednoho dne oslovit velký počet seniorů.

R2: Ta úspěšnost je tady opravdu hodně vysoká oproti nějakému jednomu článku, který když ho vydáte a lidem se třeba líbí, tak se k nám stejně nepřidají, protože se bojí udělat ten první krok, nebo když rozdáváme leták, tak ta návratnost v těch dobrovolnicích je opravdu malá.

5.4.4 Kritéria, která mají vliv na získávání nových dobrovolníků

Dobrovolnictví seniorů v mezigeneračních programech je již samo o sobě velmi specifickým typem dobrovolnictví pro seniory. Kromě základních kritérií, na kterých se koordinátorky shodují, jako je věk a dobrá fyzická a psychická kondice, motivace a časové možnosti, je v rámci tohoto typ dobrovolnictví požadovaná určitá zodpovědnost a vzhledem k pravidelné činnosti je vyžadován i určitý typ závazku ze strany seniora.

V programu Náhradní babička, 3G-Pomoc napříč generací, 3G-Tři generace a služby Trojlístek se již jedná o větší závazek, protože senioři tráví čas s dětmi o samotě a již nějak zodpovídají za to dítě, což u programů Přečti, Pomáhej a Děti a kniha senioři nikdy nezaujímají tu zodpovědnou roli, vždy je zde pedagog jako zodpovědná osoba a senior je zde v takové pomocné roli. Právě se závazkem souvisí kritéria daného programu.

V rámci náboru u Náhradní babičky projdou babičky pohovorem a vyplňují dotazník, R1: *...není to tak jednoduchý proces jako u ostatních aktivit, které v Totemu nabízíme. Hlavním kritériem u obou zainteresovaných stran je jejich místo bydliště, aby bylo možné babičky napárovat s rodinou v nějaké blízké vzdálenosti. Dále pak jejich časové možnosti, kolikrát v týdnu se mohou starat a jestli se babičky chtějí o ty děti starat u sebe doma, a nebo budou docházet. R1: Pak jdeme nějakou cestou rozhovoru a povídáme si o jejich životních zkušenostech a pak zorganizujeme setkání pro rodiny s babičkou, kde si vzájemně kladou otázky a my sledujeme, jestli na sebe reagují. Pak tam ta babička ještě třikrát dochází s nějakou asistencí naší koordinátorky a teprve když si kývnou, že mají důvěru v té spolupráci, tak to pak pomalu opouštíme.*

Program 3G – Tři generace, program 3G – Pomoc napříč generacemi a program Přechti jsou akreditovanými programy. S tím se vážou určitá kritéria jako zdravotní způsobilost dobrovolníka, vřelý vztah k dětem, trestní bezúhonnost a podepsaná dobrovolnická smlouva a školení apod. To jsou technická kritéria, která dobrovolník musí splnit, aby byl vůbec vpuštěn do programu.

R3 dále ještě doplňuje, že jakýkoliv zájemce musí projít vstupním pohovorem s psychologem, protože ne každý má vlastnosti a odolnost být v programu zapojen. R3: *...protože tím, že vytváříme osobní vazby, ty lidé do toho musí investovat svoje emoce. Tady vytváří minimálně na půl roku vztah s rodinou, dostávají se do jejich soukromí a oni naopak vstupují do jejich a ten člověk to musí nějak zvládnout, aniž by si vnitřně ublížil.*

Respondentka 4 také dodává, že zájemci o dobrovolnictví v programu musí také splňovat etický kodex organizace, tedy příjemné vystupování, příjemný hlas a přednes a být čistě oblečen.

Narozdíl od ostatních programů, pouze u programu Pomáhej nejsou žádná jiná kritéria, než to, že senior musí mít chuť se do programu zapojit.

Ostatně mít chuť se zapojit je největším a shodným kritériem u všech programů, protože jak tvrdí R1, všechno ostatní se dá už vyřešit.

5.4.5 Bariéry, které mají vliv na získávání nových dobrovolníků

Na otázku, jaké jsou nejčastější bariéry ze strany dobrovolníka, které jim brání v participaci v programu, respondentky nejčastěji odpovídaly, že je to nedůvěra v sebe samého, strach, že by takovou aktivitu ještě zvládli a dále také jejich zdravotní stav.

R1 tvrdí, že je často potřeba posilovat tu jejich energii k tomu udělat ten první krok. R2 také dodává, že se často setkávají s tím, že se ti senioři bojí, nevěří si, že to zvládnou, takže R2: *... my je musíme velmi silně motivovat, aby to zkusili a většinou se jim to pak tak zalíbí, že to běží úplně samo.*

R3 vidí zásadní problém v organizační struktuře. *Tím, že se nám nehlásí až takový počet dobrovolníků, tak neděláme školení tak často a vlastně od té chvíle, kdy se dobrovolník (zájemce) přihlásí a než projde psychodiagnostikou a školením a než mu skutečně najdeme vhodnou rodinu, tak to může trvat i několik měsíců a jim se už může změnit rodinná situace. Takže když se ten dobrovolník už propracuje, tak mu může třeba onemocnět manžel, nebo*

mají něco s ploténkou a už nemůže být u nás aktivní v tom čase kvůli zdraví. Většinou to je tak, že se to na rok pozdrží a pak se do programu vrátí, ale určitě je to překážkou, protože nevíme, jestli se vrátí a my jsme do nich už investovali čas a oni investovali dost svých sil, aby vůbec do toho procesu vstoupili.

R5 vidí bariéru také v specifičnosti období stáří a konceptu dobrovolnictví, R5: Koncept dobrovolnictví se rozvíjí pomalu a senioři nejsou zvyklí podílet se na těchto aktivitách.

Další shodná bariéra od všech respondentek je zdravotní stav.

R2: *No a pak je to třeba handicap fyzický, zdravotní, že tam třeba do té školky nedojdou, chodí o berlích a nejsou to schopni fyzicky zvládnout.*

Respondentky také často zmiňovaly jako bariéru místo bydliště seniora. V momentě, kdy senior musí dlouho dojíždět buď do školky, nebo k rodině, stane se pro něho aktivita o něco náročnější a R2: *Ve chvíli, kdy je ta aktivita pro seniora komplikovaná, ta udržitelnost tam není, takže my se opravdu snažíme, aby ten program běžel pravidelně a dlouhodobě, takže opravdu ladíme to, aby to bylo dobře dostupný pro toho seniora.*

R1: *My hlavně u obou stran, u babičky i rodiny, sledujeme, kde bydlí, abychom je párovali v nějaké blízké vzdálenosti bydliště.*

Dále také vidí respondentky podstatnou bariéru, která má vliv na získávání seniorů dobrovolníků, v nedostatečné kapacitě lidských zdrojů v organizaci a nedostatek finančních prostředků.

R3: *My prostě nemůže dělat nějakou velkou kampaň nebo mít článek v deníku Metro, který by oslovil širokou škálu, protože na to nemáme peníze. Ten program je zdarma a nikdo nic neplatí, tak jsme čistě závislý na nějakých dotacích nebo příspěvcích od jednotlivců.*

R2 (Pomáhej i Přečti): *Momentálně jsme, co se týče organizace, na nějakých kapacitních možnostech. O každého seniora u nás pečujeme, což je celkem časově náročné a momentálně nejsme schopni těch dobrovolníků přijímat dvakrát tolik.*

Jako jeden z faktorů, který může ovlivňovat nepříliš vysoký počet zapojených seniorů do programů, vidí respondentka 6 v široké nabídce volnočasových a zájmových aktivit pro seniory. Pro seniora se tedy dobrovolnictví stává jednou z mnoha možností.

Respondentka 3 také zmiňuje velkou nabídku aktivit, které jsou seniorovi nabízené. Jiné organizace vytváří různé volnočasové aktivity, kde povětšinou stačí, aby ten senior přišel a

byl pasivním příjemcem zábavy, ať už jde o vzdělání, nebo nějaké sportovní kroužky, ale prostě on tam přijde a tam ho někdo baví. Naopak my toho dobrovolníka vytahujeme z jeho komfortní zóny, a ještě chceme, aby dělal něco pro druhé ve svém volném čase, což si myslím, že je pro některé lidi až moc, že už raději jen přijímají.

5.5 Interpretace výsledků se zřetelem k stanoveným výzkumným otázkám

VO3: Kdo jsou nejčastěji dobrovolníky seniory v mezigeneračních programech?

Jednoznačně je možné tvrdit, že jsou to primárně ženy, které se věnují dobrovolnictví v mezigeneračních programech. Toto zjištění mi nepřišlo příliš překvapivé, protože se ženy obecně věnují dobrovolnictví více než muži, a jsou to také ženy, které tráví během svého života více času péčí o děti. Interakce s dětmi je pro ně přirozenější než pro muže. A právě o vztahu k dětem je mnou zkoumaný typ seniorského dobrovolnictví. Některé programy jsou také cílené pouze na ženy, jako například program Náhradní babička.

Z rozhovorů vyplývá, že dobrovolníci v mezigeneračních programech jsou převážně senioři, kteří se nachází na nějaké životní křižovatce. Nastala u nich změna v osobním životě, například jim zemřel partner, nebo mají partnera v nějakém zdravotním či sociálním zařízení, nebo jim odrostla vnoučata a oni se již nemají o koho starat, nebo akorát přešli do důchodu a chybí jim pocit užitečnosti. Zároveň z rozhovorů také vyplývá, že se jedná především o seniory, kteří mají spoustu zájmů a rádi tráví volný čas aktivně. Také jsou to senioři, kteří chtějí být ještě někomu užiteční.

VO4: Jakým způsobem jsou oslovováni senioři dobrovolníci k participaci v mezigeneračních programech?

Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.8, získávání dobrovolníků může probíhat plošně, nebo cíleně. Z rozhovorů s koordinátory z vybraných programů vyplývá, že z hlediska náboru v rámci mezigeneračních programů se většinou jedná o cílené získávání dobrovolníků, tedy hledání dobrovolníků na konkrétní činnost do konkrétního programu.

Z teoretického hlediska je také možné získávání dobrovolníků rozdělit na dva způsoby. Na aktivní formu, kdy dochází k přímému oslovování potencionálních zájemců formou

přednášek, besed, akcí pro veřejnost, spolupráci s místními spolky a školami, a neformální formou, zveřejněním informací a následným šířením mezi veřejností o náboru. Informace se na veřejnost dostávají především pomocí letáčku, článků a webu. Potencionální zájemce pak sám osloví organizaci.¹⁵² Z rozhovoru vyplývá, že všechny programy se snaží své potenciální dobrovolníky získávat jak aktivní formou, pomocí prezentací na různých eventech typu veletrhy sociálních služeb, dny dobrovolnictví a dny seniorů skrze osobní kontakt, tak pasivní formou pomocí, především tedy distribucí propagačních letáček a plakátů v pro seniorském prostředí, jako jsou městské úřady, family a seniorpointy, knihovny a pomocí inzerce v lokálních člancích.

Z výsledků studie Friče a Pospíšilové je zřejmé, že dominantní cestou k dobrovolnictví je osobní kontakt v sítích, v nichž se dobrovolník běžně pohybuje.¹⁵³ S tímto tvrzením je možné souhlasit i v případě dobrovolnictví seniorů v mezigeneračních programech. Respondentky často uváděly, že dobrovolníci se o své budoucí činnosti dozvěděli díky interakci tváří v tvář od svých přátel nebo skrze dobrovolnickou organizaci, jíž už byli dobrovolníci členy.

Zároveň je na základě rozhovorů možné tvrdit, že aktivní forma získávání dobrovolníků osobní cestou je násobně účinnější v návratnosti počtu dobrovolníků, než pasivní neosobní forma získávání dobrovolníků. Jako nejefektivnější způsob oslovování a získávání dobrovolníků seniorů do mezigeneračních programů se ukázalo oslovování na různých festivalech a pro seniorských eventech, kde může dojít k osobnímu kontaktu mezi potenciálním dobrovolníkem a koordinátorem programu, který může seniorovi program představit a reagovat na jeho případné dotazy. Zároveň může také podpořit seniorovu motivaci a svým projevem navodit pocit důvěry, a právě důvěra je jedním z klíčových aspektů seniorského dobrovolnictví.

VO5: Jaká jsou kritéria účasti dobrovolníků v mezigeneračních programech?

Určitě největším kritériem, který má vliv na získávání seniorů, je samotná motivace seniora. V momentě, kdy senior má tu motivaci a chce se stát dobrovolníkem, je možné vše ostatní vyřešit. V případě, že je činnost pro seniora v rámci programu náročná, či k ní nemá

¹⁵² *Svět dobrovolnictví: kde začít a kam dál*. 1. Praha: Vydal KOUS Vysočina, 2016, s.22-27. Dostupné také z: <https://www.kous.cz/images/dokumenty/svet-dobrovolnictvi.pdf>

¹⁵³ FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010, s. 151-153. ISBN 978-80-903696-8-9.

dostatečný talent, je možné mu dopomocť různými podpůrnými kurzy, které jsou mu v rámci programů nabídnuty. Například kurzy čtení a přednesu jsou v rámci čtecích programů běžnou praktikou. V případě, že si senior nerozumí s rodinou či svěřeným dítětem, má-li senior stále zájem, je možné mu najít jinou rodinu.

Program 3G – Tři generace, program 3G – Pomoc napříč generacemi a program Přečti jsou akreditovanými programy. S tím se vážou určitá kritéria jako zdravotní způsobilost dobrovolníka, vřelý vztah k dětem, trestní bezúhonnost a podepsaná dobrovolnická smlouva, někdy psychotesty a školení. To jsou technická kritéria, která dobrovolník musí splnit, aby byl vůbec do programu zařazen. To má značný vliv na samotné získávání seniorů, protože samotný proces je často velmi zdlouhavý a pro seniora může být náročný.

VO6: S jakými bariérami se koordinátorky při náboru nejčastěji setkávají?

Jednou z nejčastěji zmiňovanou bariérou ze strany seniora participovat v mezigeneračních programech jako dobrovolník, byla nejistota v sebe sama. Z výpovědí respondentek nejčastěji zaznělo, že si senioři nevěří, nebo se bojí, že na to již nemají dostatek sil a energie. Často jsou to pouze předsudky, které mají vůči sobě, a jejich obavy jsou zbytečné. Většina koordinátorek se během náboru setkává s tím, že musí seniorovo rozhodnutí podpořit a namotivovat ho k tomu, aby to zkusil. Skoro vždy si senioři činnost oblíbí a zůstávají v programech velmi dlouho.

Seniorovo zdraví hraje zásadní roli. Senior musí být v takové kondici, aby byl schopný aktivity v rámci programu zvládnout. Zájemci jsou v rámci náboru do programů zřídka odmítáni.

Koordinátorky zájemce odmítají pouze v případech, kdy senioři nejsou schopni psychicky nebo fyzicky aktivitu zvládnout. Většinou také senioři z programů odcházejí v souvislosti se zhoršeným zdravotním stavem.

Dalším podstatným faktorem, který má seniorovo rozhodnutí participovat v programu, je, že dobrovolnická činnost musí být pro seniora co nejsnadněji dostupná. V momentě, kdy se dobrovolnictví stává pro seniora komplikované, je velmi těžce udržitelné.

Vzhledem k tomu, že dobrovolnictví seniorů v mezigeneračních programech je typem dobrovolnické činnosti spojené se závazkem a s dlouhodobou a frekventovanou působností, je i seniorova příprava na roli dobrovolníka zdlouhavější a náročnější než u jiných

dobrovolnických činností. Právě zdlouhavý proces, pohovorů a testů a zaškolování je určitou bariérou, která může seniory od participace odradit.

U některých programů, kde senioři přebírají zodpovědnost za dítě, je ze strany seniora vyžadován větší typ závazku. Právě samotný závazek se často stává onou bariérou. Senioři mají strach z dlouhodobého závazku vůči někomu jinému, protože sami nevědí, kdy se u nich může něco změnit a oni budou muset s činností přestat, nebo ji nezvládnou. Bojí se, že zklamou.

6. ZÁVĚR

V rámci svojí diplomové práce jsem blíže zkoumala dobrovolnictví seniorů v mezigeneračních programech.

V teoretické části jsem se nejdříve zaměřila na dobrovolnictví obecně. Vzhledem k tématu mojí práce jsem se ve druhé části zaměřila konkrétněji na seniorské dobrovolnictví a pokusila jsem se poukázat na dané specifika dobrovolnictví seniorů. V poslední části teoretického rámce jsem se věnovala pojetí mezigeneračních programů. V teoretické části vycházím z českých a zahraničních odborných publikací a výzkumných dat, která mi připravila základ k vymezení výzkumného cíle v praktické části.

Cílem praktické části bylo zmapovat možnosti dobrovolnického zapojení seniorů v mezigeneračních programech v České republice, a popsat nabídku mezigeneračních programů, kde dobrovolníci senioři vystupují v roli poskytovatele služby mladší generaci. Druhým cílem mého výzkumného zkoumání bylo porozumět procesu oslovování seniorů dobrovolníků do těchto mezigeneračních programů z pohledu koordinátorů programů a objasnit příčiny malého počtu zapojených seniorů dobrovolníků v těchto programech.

Data pro cíle výzkumu jsem čerpala nejdříve z dostupných informací a dokumentů na internetu a dále z rozhovorů s koordinátory mezigeneračních programů.

Výzkum přinesl zjištění, že v rámci České republiky je široká nabídka programů s možností a příležitostmi k mezigeneračnímu setkávání. Převážná většina těchto mezigeneračních programů

pracuje se seniory jako cílovými klienty nebo pasivními příjemci činnosti. Jenom malá část programů nabízí možnost seniorům vystupovat v roli aktivních poskytovatelů. O to menší část tvoří programy, kde by senioři vystupovali v roli poskytovatele služby mladší generaci.

V rámci výzkumného šetření jsem přišla na 11 mezigeneračních programů, které tuto možnost seniorům nabízí a které jsou explicitně zaměřené na využívání potenciálu seniorů v rámci mezigeneračního předávání mladší generaci.

Všech 11 programů seniory aktivizuje a vytváří pro seniory podmínky, aby těmi dobrovolníky mohli být a odevzdávali společnosti to, co chtějí a zároveň můžou odevzdávat.

Programy bylo možné popsat v určitých kategoriích a to z pohledu poskytovatele těchto programů z pohledu tematického zaměření a z pohledu typu aktivity. Za zajímavé zjištění mého výzkumu považuji identifikaci čtyř základních oblastí programů z pohledu typu aktivity seniora.

Dále je také na základě mého výzkumu možné pozorovat, že mezigenerační programy se v České republice stále rozšiřují. Od roku 2014, kdy v rámci mapování mezigenerační nabídky Rabušicová a spol. našli okolo dvaceti programů, které by zprostředkovávali mezigenerační setkávání všech třech typů mezigenerační interakce.¹⁵⁴ Ve svém výzkumu jsem našla 11 mezigeneračních programů, které pouze zprostředkovávají ten nejméně rozšířený typ mezigeneračního setkávání v České republice, kde dobrovolník senior vystupuje v roli poskytovatele služby mladší generaci.

¹⁵⁴ RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVÁ a Kateřina PEVNÁ. Mezigenerační učení v prostředí komunit: koncept a mapování výzkumného terénu. *Studia paedagogica* [online]. 2014, 19(1), 103-124 [cit. 2020-07-31]. DOI: 10.5817/SP2014-1-6. ISSN 18037437. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/707>

Z hlediska oslovování a získávání dobrovolníků seniorů jsem během výzkumu přišla na zjištění, která potvrzují teoretická východiska seniorského dobrovolnictví zmiňovaná v části.2.

Rekrutování dobrovolníků do mezigeneračních programů probíhá v menším rozsahu. Oslovování probíhá většinou kombinací osobního a neosobního způsobu. Osobní kontakt je jednoznačně nejúčinnější způsob, jak nejen oslovit, ale zároveň i získat potenciálního dobrovolníka. Tento způsob oslovování, nemá však masový dopad. Obecně je v těchto mezigeneračních programech nedostatek zapojených seniorských dobrovolníků. Masový způsob oslovování však dle výpovědí koordinátorek není způsob, jak získat ty vhodné dobrovolníky. Dobrovolnictví v těchto programech vyžaduje osobnější přístup, protože je od dobrovolníků očekávána nějaká citová vazba. V masovém oslovování by tento osobní přístup, který zabírá hodně času a kapacit nebyl možný a ty programy by nejspíše nefungovaly, tak jak by měly, protože by nebylo možné těm dobrovolníkům a těm vztahům dát takovou péči.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- Active ageing: a policy framework* [online]. WHO, 2002 [cit. 2020-01-09]. Dostupné z: https://www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en/
- ALAN, Josef. *Etapy života očima sociologa*. 1. Praha: Panorama, 1989, ISBN 80-7038-044-6.
- Babička a dědeček do školky. *Celé Česko čte dětem* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://celeceskoctedetem.cz/nase-aktivity/babicka-a-dedecek-do-skolky/clanek-39>
- BOČKOVÁ, Lenka, Šárka HASTRMANOVÁ a Egle HAVRDOVÁ. *50 aktivně: fakta, inspirace a rady do druhé poloviny života*. [Praha]: Respekt institut, 2011, s. 148-150. ISBN ISBN978-80-904153-2-4.
- CNNAN, Ram A., Femida HANDY a Margaret WADSWORTH. Defining Who is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* [online]. 1996, **25**(3), 364–383 [cit. 2020-07-30]. DOI: 10.1177/0899764096253006. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0899764096253006>
- CRAWFORD, Patricia A. Focus on Elementary: Rock of Ages. *Childhood Education* [online]. 2015, **91**(5), 395-401 [cit. 2020-07-31]. DOI: 10.1080/00094056.2015.1090858. ISSN 0009-4056. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00094056.2015.1090858>
- DEBOSKEY, Bruce. *Scientific evidence points to real benefits for those who give* [online]. 2013 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.denverpost.com/2013/08/09/philanthropy-benefits-the-giver-too-with-helpers-high-and-givers-glow/>
- DEKKER, Paul a Loek HALMAN. *The Values of Volunteering: Cross-Cultural Perspectives*. 1. Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York: Springer US, 2003. ISBN 978-1-4615-0145-9.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1998, s. 284-291. ISBN 80-718-4141-2.
- Dobrovolnické centrum Amikus. *Komunitní středisko KONTAKT Liberec p.o.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ksk-liberec.cz/cinnosti/dobrovolnici/>
- Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity: Senioři mají velký potenciál, využijme ho: Tisková zpráva*. In: . Praha: MPSV, 2012. Dostupné také z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/799759/tz_111212a.pdf/ab783472-e52b-ed53-d18f-749c9956a9ac
- FRIČ, Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice: (výsledky výzkumu NROS a Agnes)*. Vyd. 1. Praha: NROS, 2001, ISBN 80-902633-7-2.

- FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010, s. 76-78. ISBN 978-80-903696-8-9.
- FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. 1. Praha: Agnes, 2010, ISBN 978-80-903696-8-9.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HATTON-YEO, Alan a Toshio OHSAKO. *Intergenerational Programmes: Public Policy and Research Implications--An International Perspective* [online]. Hamburg: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, 2000 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/>
- HATTON-YEO, Alan. An introduction to intergenerational practice. *Working with Older People* [online]. Brighton, 2010, **14**(2), 4-11 [cit. 2020-07-31]. DOI: DOI:10.5042/wwop.2010.0261. Dostupné z: <https://www.emerald.com/insight/>
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 52. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HERRMANN, D.Scott. Benefits and Risks of intergenerational program participation by senior citizens. *Educational Gerontology* [online]. 2005, 2006, **31**(2), 123-138 [cit. 2020-07-31]. DOI: 10.1080/03601270590891522. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03601270590891522>
- HODINKOVÁ, Kateřina. *DOBROVOLNICTVÍ SENIORŮ JAKO CESTA K AKTIVNÍMU STÁŘÍ MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ SENIORŮ DOB*. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická Fakulta. Vedoucí práce PhDr. Pavla Kodymová.
- HRUŠKA, Lubor, Andrea HRUŠKOVÁ, Jiří TOŠNER a kol. *Návrh. Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice 2019–2025*. Ostrava: ACCENDO, 2018.
- In: NOVOTNÝ, Michal a Ivana STARÁ. *Využití dobrovolníků v nemocnicích: metodický manuál k dobrovolnictví v nemocnicích*. Praha: Hestia, 2001, s. 32. ISBN 80-238-8471-9. ISBN 978-80-87109-19-9.
- JANOSKI, Thomas, MUSICK Marc A. a WILSON, John. (1998). *Being volunteered? The impact of social participation and pro-social attitudes on volunteering*. *Sociological Forum*, **13**(3), 495–519. <https://doi.org/10.1023/A:1022131525828>
- JARROTT, Shannon. Tried and True: A Guide to Successful Intergenerational Activities at Shared Site Programs. In: *Generation United* [online]. 2007 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.gu.org/>
- JENSEN, Per H., Andrea PRINCIPI a Giovanni LAMURA. *Active Ageing: Voluntary Work by Older People in Europe*. 1. Policy Press, 2014, ISBN 978-1447307204.
- KABELKOVÁ, Michaela. *FACTORS INFLUENCING VOLUNTEERING AMONG THE ELDERLY IN THE CZECH REPUBLIC* [online]. 2013 [cit. 2020-01-15]. Dostupné z:

https://tigerprints.clemson.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2097&context=all_dissertations
. Disertační práce. Clemson University. Vedoucí práce Mark Small.

KALVACH, Zdeněk, Rostislav ČEVELA a Libuše ČELEDOVÁ. *Sociální gerontologie: Úvod do problematiky*. 1. Praha: Grada Publishing a.s, 2012, ISBN 8024779951.

KAMANOVÁ, Lenka, Kateřina PEVNÁ a Milada RABUŠICOVÁ. O mezigeneračním učení a mezigeneračních programech v knihovnách. *ProInflow Časopis pro informační vědy*. Brno: Ústav pedagogických věd Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2016, **8**(2). DOI: <https://doi.org/10.5817/ProIn2016-2-5>.

Kdopak přečte pohádku. *Městská část Brno-střed* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <http://www.brno-stred.cz/pohadky>

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Praha: Grada, 2011, s. 66. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3604-4.

LI-KUANG, Chen. Benefits and dynamics of learning gained through volunteering: A qualitative exploration guided by seniors' self-defined successful aging. *Educational Gerontology*. 2016, **42**(3), 220-230.

Mezigenerační univerzita. *MENDELU Institut celoživotního vzdělávání* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://icv.mendelu.cz/30984-mezigeneracni-univerzita>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2008. Kvalita života ve stáří: Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008. p. stran 55. ISBN: 978-80-86878-65-2.

MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-462-7.

MORROW-HOWELL, Nancy, Jim Hinterlong HINTERLONG, Philip A. ROZARIO a Fengyan TANG. Effects of Volunteering on the Well-Being of Older Adults. *Journal of Gerontology: Social sciences* [online]. 2003, **58B**(3), 137–145 [cit. 2020-01-01]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/psychsocgerontology/article/58/3/S137/583366>

MUSICK, Marc A. a John WILSON. *Volunteers: A Social Profile*. 1. Indiana University Press, 2007, ISBN 9780253116864.

Náhradní babička. *Mezigenerační a dobrovolnické centrum TOTEM, z.s.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.totemplzen.cz/doubravka/o-nas-3/kdo-jsme/>

Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017 [online]. Praha: MPSV, 2012 [cit. 2020-01-05]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/20851/NAP_311214.pdf

Národní informační centrum pro mládež [online]. [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/vseobecna-deklarace-o-dobrovolnictvi>

- Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012: Kvalita života ve stáří.*
In: Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008, číslo 1.
- Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012: Kvalita života ve stáří. In: Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008, číslo 1.
- NEWMAN, Sally a Alan HATTON-YEO. Intergenerational Learning and the Contributions of older People. *Ageing horizons* [online]. 2008, 8(8), s.31–39 [cit. 2020-07-31].
- NEWMAN, Sally. *Intergeneratioanl programs: Imperatives, strategies, impacts, trends.* New York: The Haworth Press, 1989, 18 s.
- O nás. *Mezi námi o.p.s.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.mezi-nami.cz/o-nas>
- PAVELEK, Lukáš. Senior Volunteering in the Context of Active Ageing. *World Applied Sciences Journal* [online]. Trnava: Faculty of Health Sciences and Social Work, University of Trnava, 2013, 26(8) [cit. 2020-01-01].
- PENNER, Louis A. Dispositional and Organizational Influences on Sustained Volunteerism: An Interactionist Perspective. *Journal of Social Issues.* University of South Florida, 2002, 58(3), 447.
- PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. Dobrovolnictví seniorů jako součást aktivního stárnutí. *Sociológia.* Brno: Masarykova Univerzita, 2012, 44(2), 212-232.
- PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela. *Šedivějící hodnoty?: Aktivita jako dominantní způsob stárnutí.* 1. Brno: Masarykova univerzita, 2014, ISBN 978-80-210-6310-5.
- Podkladová studie k Národnímu akčnímu plánu podporujícím pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017.[online]. Praha, 2012[cit. 2020-01-02]. Dostupné z:http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/Podkladova_studie.pdf
- Podpora lidem, kteří chtějí pomáhat. Ministerstvo vnitra zřídilo regionální dobrovolnická centra. *Ministerstvo Vnitřní České republiky* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/podpora-lidem-kteri-chteji-pomahat-ministerstvo-vnitra-zridilo-regionalni-dobrovolnicka-centra.aspx>
- Pomoc napříč generace. *Maltézská pomoc, o.p.s.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://maltezskapomoc.cz/olomouc/pomoc-napric-generacemi/>
- Program Dítě a kniha. *Komunitní středisko KONTAKT Liberec p.o.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://ksk-liberec.cz/cinnosti/dobrovolnici/program-dite-a-kniha/>
- Program Pomáhej. *Mezi námi o.p.s.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.mezi-nami.cz/program-pomahej>
- Program Přečti. *Mezi námi o.p.s.* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.mezi-nami.cz/program-precti>

- RABUŠICOVÁ, Milada, Karla BRÜCKNEROVÁ, Lenka KAMANOVÁ, Petr NOVOTNÝ, Kateřina PEVNÁ a Zuzana VAŘEJKOVÁ. *Mezigenerační učení: teorie, výzkum, praxe*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 166. ISBN 978–80–210–8460–5.
- RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVÁ a Kateřina PEVNÁ. Mezigenerační učení v prostředí komunit: koncept a mapování výzkumného terénu. *Studia paedagogica* [online]. 2014, **19**(1), 103-124 [cit. 2020-07-31]. DOI: 10.5817/SP2014-1-6. ISSN 18037437. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/707>
- ŠIKLOVÁ, Jiřina. Dobrovolnictví – opora občanské společnosti. In: *Sborník konference Dobrovolnictví*. Kroměříž, 2011, s. 19-22.
- Školkové babičky a dědečci. *Kraj Vysočina* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://www.kr-vysocina.cz/skolkove-babicky-a-dedecci/d-4096064/p1=93975>
- ŠORMOVÁ, Lucie a Alžběta KLÉGROVÁ. *Dobrovolnictví*. 1. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 12. ISBN 80-86991-68-7.
- Sousedé plus* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <http://www.sousede-plus.cz/>
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999, s. 11. SCAN. ISBN 80-858-3460-X.
- Studie o dobrovolnictví: Koncepce politiky vlády vůči nestátním neziskovým organizacím do roku 2020* [online]. [cit. 2020-01-14]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_tosner_pro_web.pdf
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 13-14. ISBN 978-80-7367-313-0.
- Svět dobrovolnictví: kde začít a kam dál*. 1. Praha: Vydal KOUS Vysočina, 2016, s.7-11. Dostupné také z: <https://www.kous.cz/images/dokumenty/svet-dobrovolnictvi.pdf>
- The context of Intergenerational Programs. In: , Eric Kingson, Sally NEWMAN a Christopher R. WARD. *Intergenerational Programs: Past, Present And Future* [online]. 1. New York: Taylor & Francis, 2014, s. 21-28 [cit. 2020-07-31]. ISBN 9781315783451.
- TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8514-8.
- TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7178-6.
- TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002, s. 38-40. ISBN 80-717-8514-8.
- TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích: jak získávat a řídit dobrovolníky v občanských sdruženích...* 1. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-514-8.

TROJLÍSTEK sblížení tří generací®. *TROJLÍSTEK* [online]. [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://trojlistek.com/>

TRUTNOVSKÁ, Romana. *Fungování dobrovolnictví v ČR – současné trendy a dobrovolnické programy*. 1. Fórum sociální práce, 2016, s.69.

TUTR, Vojtěch a Michal NOVOTNÝ. *Metodika dobrovolnictví v sociálních službách pracujících s klienty ohrožených exkluzí*. Hestia, 2001.

Volunteering Infrastructure in Europe. In: . European Volunteer Centre, 2012. Dostupné také z: <https://www.hest.cz/cdn/public/001142.pdf>

VOLUNTEERING IRELAND. *Valuing volunteering: Fact sheet 05: barriers to volunteering... why people don't volunteer*. Dublin, 2008.

Výroční zpráva ... In: *Senioři vítáni: sborník případových studií* [online]. Praha: Otevřená společnost, 2008 [cit. 2020-01-05]. ISBN 978-80-87110-9. Dostupné z: <https://osf.cz/wp-content/uploads/2015/04/seniori-vitani.pdf>

Zákon č. 198/2002 Sb. Zákon o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě)

ZAPLATÍLKOVÁ, Blanka. Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče: Dobrovolnické centrum KID při fakultní nemocnici v Praze. In: NOVOTNÝ, Michal a Ivana STARÁ. *Dobrovolnictví v nemocnicích: metodický manuál pro zdravotnická a sociální zařízení* [online]. Hestia, 2002, s. 71 [cit. 2020-07-31]. ISBN 80-85945-30-4.

ZICH, František a STRUHOVSKÝ, Václav: Zpráva z výzkumu Senioři ve společnosti – názory mládeže, Dobrovolnické centrum v Ústí nad Labem, 2005.

Zpráva o občanství EU za rok 2010 – Odstranit překážky pro výkon práv občanů EU – KOM(2010) 603 v konečném znění ze dne 27. října 2010. In: *SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ*. Brusel, 2011.